

Eila Singsås Brurok

Økonomisk ulikhet og demokratisk tilfredshet

En kvantitativ analyse av økonomisk ulikhet og demokratisk tilfredshet i Europa

Masteroppgave i Statsvitenskap

Veileder: Henning Finseraas

Mai 2021

Eila Singsås Brurok

Økonomisk ulikhet og demokratisk tilfredshet

En kvantitativ analyse av økonomisk ulikhet og demokratisk tilfredshet i Europa

Masteroppgave i Statsvitenskap
Veileder: Henning Finseraas
Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Sammendrag

Denne oppgaven undersøker forholdet mellom økonomisk ulikhet og demokratisk tilfredshet i Europa. Oppgaven tar utgangspunkt i to modeller for regimestøtte. Den ene vektlegger demokratisk representasjon, mens den andre vektlegger demokratisk prestasjon. Oppgaven anvender flernivåregresjonsanalyse. Det gjør det mulig å undersøke hvordan variabler på både individnivå og landnivå kan påvirke demokratisk tilfredshet. For å måle økonomisk ulikhet benyttes Gini-indeksen. Jeg benytter data fra European Social Survey for individnivåvariabler, og Eurostat og Verdensbanken for makroøkonomiske variabler. Resultatene indikerer at det ikke er en sammenheng mellom økonomisk ulikhet og demokratisk tilfredshet. Det som derimot virker å være sentralt, er nivå av korrupsjon og økonomisk utvikling. Funnene er i tråd med modellen for regimestøtte som vektlegger demokratisk prestasjon der kvaliteten på offentlige institusjoner og økonomisk prestasjon er sentralt. På individnivå er subjektiv oppfattelse av nasjonal økonomi og egen inntekt viktig for tilfredsheten.

Abstract

This thesis investigates the relationship between economic inequality and democratic satisfaction in Europe. The thesis draws on two models for regime support. One emphasizes democratic representation, while the other emphasizes democratic performance. The thesis uses multilevel regression analysis. This makes it possible to investigate how variables at both the individual level and country level can affect democratic satisfaction. The Gini Index is used to measure economic inequality. I use data from European Social Survey for individual variables, and Eurostat and the World Bank for the macroeconomic variables. I do not find support for my research question, and the analysis shows no relationship between economic inequality and democratic satisfaction. What, on the other hand, seems to be important is the level of corruption and economic development. The findings are in line with the model for regime support that emphasizes democratic performance where quality of government and economic performance plays the pivotal role. At the individual level, results suggest that subjective perception of the national economy and own income is important for satisfaction.

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på fem års utdanning, og ikke minst et halvt års hardt arbeid. Takk til veilederen min Henning Finseraas for gode tilbakemeldinger og hjelp underveis. Jeg vil takke familien min, og spesielt mamma som har korrekturlest oppgaven. En stor takk til Maria, Marie, Sofie og Elin på lesesalen for pågangsmot og gode stunder på lesesalen. Til slutt vil jeg også takke Kari-Anne for mange gode innspill og for å være en uvurderlig god venn.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1	1
<i>Introduksjon</i>	1
Kapittel 2	6
2.1 Demokrati og to syn på demokrati	6
2.1.1 Demokratisk støtte og evaluering.....	9
2.2 Hvorfor demokratisk tilfredshet er viktig	10
2.3 Regimestøtte: to modeller	11
2.3.1 Demokratisk representasjon (input).....	11
2.3.2 Demokratisk prestasjon (output).....	14
2.4 Hvilken betydning har ulikhet for input og output?	15
2.4.1 Ulikhet og inputfaktorer.....	17
2.4.2 Ulikhet og output-faktorer.....	20
2.5 Oppsummering	23
.....	24
2. 6 Tidligere forskning	25
Kapittel 3	29
3.1 Datagrunnlag	29
3.1.1 Utvalg av land.....	29
3.2 Avhengig variabel	31
3.3 Uavhengige variabler	32
3.3.1 Makronivåvariabler.....	32
3.3.2 Interaksjonsvariabler.....	33
3.3.3 Individvariabler på inputsiden.....	34
3.3.4 Individvariabler på outputsiden.....	36
3.4 Kontrollvariabler	36
3.5 Metode	38
3.5.1 Oppbyggingen av modellene.....	41
3.5.2 Endringer i makrovariabler.....	42
3.5.3 Validitet, reliabilitet og metodiske utfordringer.....	44
Kapittel 4	48
Resultater	48
4.1 Gjennomsnittlig demokratisk tilfredshet	48
4.2 Økonomisk ulikhet i Europa	50
4.3 Forholdet mellom Gini og demokratisk tilfredshet	52
4.4 Flernivåanalyser	55
4.5 Resultater	56
4.5.1 Modelldiagnose.....	56
4.5.2 Interaksjonsledd og full modell.....	61
4.6 Mekanismer	66

4.6.1 Økonomisk ulikhet og kongruens.....	66
4.6.2 Økonomisk ulikhet og intern politisk selvtillit	67
4.6.3 Økonomisk ulikhet og ekstern politisk selvtillit.....	67
4.6.4 Økonomisk ulikhet og politisk deltakelse.....	68
Kapittel 5.....	71
<i>Diskusjon.....</i>	<i>71</i>
5.1 Mekanismene og økonomisk ulikhet.....	75
5.2 Styrker og begrensninger ved oppgaven.....	77
Kapittel 6.....	81
Konklusjon.....	81
Litteraturliste.....	84
Appendiks.....	93

Figurer

Figur 1: Teoretisk modell om det forventede forholdet	3
Figur 2: Antatt sammenheng mellom økonomisk ulikhet og tilfredshet med demokrati.	24
Figur 3: Datastruktur	39
Figur 4: Forholdet mellom Gini og demokratisk tilfredshet	52
Figur 5: Utvikling i Gini og TMD 2002-2018.....	53
Figur 6: Interaksjonsledd Gini ^{BE} og inntekt.....	63
Figur 7: Interaksjonsledd mellom Gini ^{WE} og inntekt.	63
Figur 8: residualer for individnivå basert på modell 7	103
Figur 9: Residualer for landår-nivå basert på modell 7	104
Figur 10: Residualer for landnivå basert på modell 7	105

Tabeller

Tabell 1: Deskriptiv statistikk for avhengig variabel.....	32
Tabell 2: Deskriptiv statistikk over makronivåvariabler	33
Tabell 3: Deskriptiv statistikk over individnivåvariabler	37
Tabell 4: Demokratisk tilfredshet – årlig gjennomsnitt	49
Tabell 5: Årlig gjennomsnitt av Gini.....	51
Tabell 6: Random intercept modell med tre nivå: individer, landår og land. Avhengig variabel: DEMOKRATISK TILFREDSHET	57
Tabell 7: Random intercept modell med tre nivå: individ, landår og land. Avhengig variabel: DEMOKRATISK TILFREDSHET	61
Tabell 8: Test av interaksjonsleddene	64
Tabell 9: Faktoranalyse: intern politisk selvtillit	93
Tabell 10: Korrelasjonsanalyse og reliabilitetskoeffisient for skalaen «intern politisk selvtillit».....	94
Tabell 11: Faktoranalyse: Ekstern politisk selvtillit	95
Tabell 12: Korrelasjonsanalyse og reliabilitetskoeffisient for skalaen «ekstern politisk selvtillit».....	96
Tabell 13: Random intercept modell med tre nivå: indivier, landår og land. Avhengig variabe: DEMOKRATISK TILFREDSHET	97
Tabell 14: Random intercept modell med tre nivå: individer, landår og land. Avhengig variabel: KONGRUENS.....	99
Tabell 15: Random intercept modell med tre nivå: individer, landår og land. Avhengig variabel: INTERN POLITISK SELVTILLIT	100
Tabell 16: Random intercept modell med tre nivå: individer, landår og land. Avhengig variabel: EKSTERN POLITISK SELVTILLIT	101
Tabell 17: Random intercept modell med tre nivå: individer, landår og land. Avhengig variabel: POLITISK DELTAKELSE	102
Tabell 18: Test av multikollinearitet.....	106

Kapittel 1

Introduksjon

Etter andre verdenskrig og den kalde krigen har demokrati hatt status som den beste styreform, men ser i dag ut til å oppleve en rekke utfordringer. Den globale andelen demokratier har gått ned fra 54% i 2009 til 49% i 2019 og i 2020 levde over 54% av den globale befolkningen i autokratier (Danescu, 2020, s. 6-7). Forskere har også pekt på utfordringer i veletablerte europeiske demokratier (Dalton, 2004; Klingemann, 1999; Norris, 1999, 2011, Stoker, 2006; Kriesi, 2020). De siste tiårene har flere veletablerte partier mistet lojale velgere og grasrotmedlemmer, andelen av folk som stemmer ved valg har sunket, misnøye blant borgere sprer seg, og oppslutningen om populistiske og høyre-radikale har økt i flere land (Norris, 2011, s. 3; Pfeifer og Schneck, 2017, s. 1263; Claassen, 2020, s. 118). Dette har ført til mer interesse for hvilke mekanismer innad i etablerte demokratier som påvirker demokratisk tilfredshet (Norris, 1999, 2011, Dalton, 2004; Ferrin og Kriesi, 2016; Martini og Quaranta, 2020). Noen mener misnøyen ved demokratiet ikke nødvendigvis handler om demokratiske prinsipper i seg selv, men hvordan demokratier *presterer* i møte med borgeres krav og behov (Norris, 2011). Det vil si at det ikke nødvendigvis er slik at borgerne ønsker et annet styringsregime, men at de heller ønsker at demokratiet skal prestere bedre enn hva det gjør nå. Et viktig aspekt ved dette er den økonomiske utviklingen. Piketty (2020) viser blant annet hvordan den økonomiske utvikling innad i veletablerte demokratier i Europa de siste 20 årene kjennetegnes av et større gap mellom rike og fattige. Denne utviklingen blir beskrevet som et sosialt problem, men også som en demokratisk utfordring der økende økonomisk ulikhet blir sett på som en av årsakene til mindre demokratisk tilfredshet og til fremveksten av anti-demokratiske holdninger, som populisme (Soci, Maccagnan og Mantovani, 2014, s. 13; Piketty 2020).

På tross av dette overraskende få studier som undersøker betydningen av økonomisk ulikhet på demokratisk tilfredshet. Denne masteroppgaven ønsker derfor å bidra til kunnskap om europeernes holdninger om sammenhengen mellom økonomisk ulikhet og demokratisk tilfredshet ved hjelp av nyere data. På denne måten vil oppgaven være et bidrag i å identifisere om økonomisk ulikhet faktisk påvirker den demokratiske tilfredsheten blant europeiske borgere eller om det er andre mekanismer som er mer dominerende. Denne masteroppgaven kan derfor gi kunnskap om europeernes holdninger om nevnte utviklinger ved å undersøke forholdet mellom økonomisk ulikhet¹ og tilfredshet med demokratiet. Det fører til problemstillingen: «*Fører økt økonomisk ulikhet til misnøye med demokratiets prestasjon?*».

¹ Økonomisk ulikhet og inntektsulikhet brukes om hverandre i oppgaven.

Hvorfor skal inntektsulikhet påvirke tilfredshet med demokratiets prestasjon? Grunntanken i demokratiet er at alle skal delta i beslutningsprosessen. I dette ligger det et prinsipp eller et ideal om politisk likhet. I den grad økonomisk ulikhet kan brukes til å gi noen mer politisk makt enn andre i beslutningsprosessen – utfordres idealet om politisk likhet.

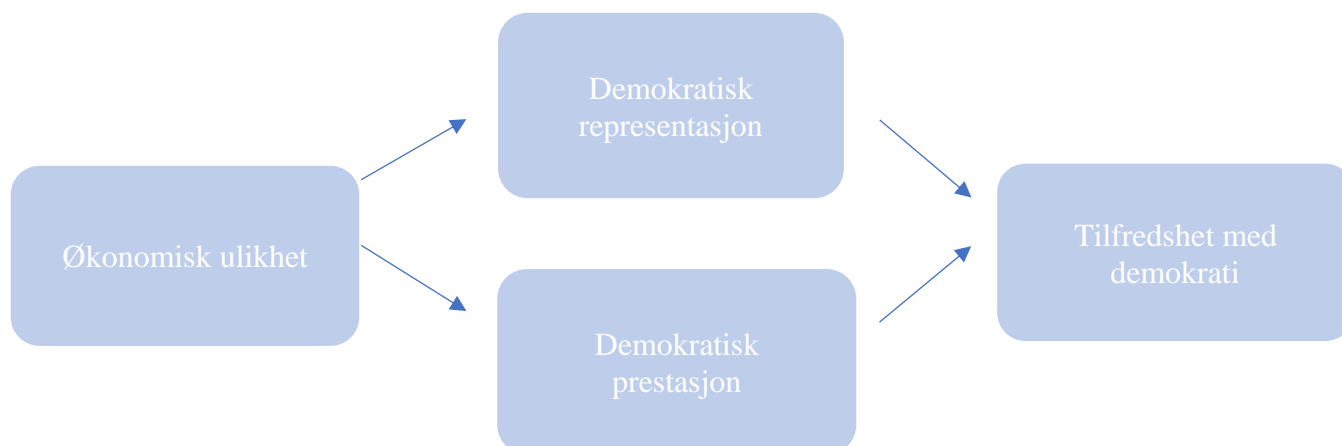
Befolkningens tilfredshet med demokrati er viktig for demokratiets stabilitet (Almond og Verba, 1963). Det å forstå hvordan variabler som økonomisk ulikhet påvirker tilfredshet er derfor viktig for å vurdere den demokratiske helsen (Christmann, 2017, s 5).

For å svare på problemstillingen vil oppgaven teste effekten av inntektsulikhet målt med Gini-indeksen på demokratisk tilfredshet. I den offentlige debatten blir det ofte sett på som en selvfølge at økt ulikhet vil svekke borgernes demokratiske tilfredshet. En høyst relevant artikkel i Dagsavisen skriver at den økende ulikheten fører til større gap mellom fattige og rike i godt utviklede demokratier. Artikkelen problematiserer den økende inntektsulikhet og at det er grunn til bekymring (Tørres, 2015). Få studier har imidlertid undersøkt forholdet direkte. Av studier som har blitt gjennomført om temaet, viser funn at inntektsulikhet har en negativ effekt på borgeres vurderinger av demokratiet (Schäfer, 2013). Det er derfor grunn til å tro at økonomisk ulikhet vil ha en negativ effekt på tilfredshet med demokratiets prestasjon. Det er likevel verdt å påpeke at det er en mangel på helhetlige teorier som sier noe om det mulige årsaksforholdet mellom økonomisk ulikhet og demokratisk tilfredshet. Oppgaven har forsøkt å anvende teori som kan knytte inntektsulikhet til tilfredshet på en god måte.

Dataen i oppgaven hentes fra *European Social Survey*, og er en kumulativ fil fra første runde i 2002 til siste runde i 2018. For de makroøkonomiske indikatorene brukes data både fra *Eurostat* og *The World Bank*. Ved å inkludere alle rundene åpnes det for å undersøke endringer over tid i land, og forskjeller mellom land. En slik tilnærmingen kan gi mer inngående kjennskap til hvordan ulikhet påvirker tilfredshet, enn hva tidligere forskning har lyktes med.

For å undersøke forholdet mellom inntektsulikhet og tilfredshet med demokrati, benyttes flernivå-regresjonsanalyse med tre nivåer: individnivå, land-år og land. Nedenfor illustreres det forventede forholdet. Analysen inkluderer 27 europeiske land, og tar utgangspunkt i «tilfredshet med demokrati» som avhengig variabel. Tilfredshet med demokrati forstås her som et prestasjonsmål i tråd med Linde og Ekman (2003) sin definisjon av indikatoren.

Figur 1: Teoretisk modell om det forventede forholdet



Figuren viser den teoretiske modellen av økonomisk ulikhet og tilfredshet med demokrati som ligger til grunn for oppgaven. Som følge av økt ulikhet antas det at ulikhet vil ha en negativ effekt på TMD gjennom ulikhets påvirkning på demokratisk representasjon og (opplevelser av) demokratiets prestasjoner. Demokratisk representasjon blir sett på som inputsiden av det demokratiske systemet, og herunder diskuteres kongruens mellom borgere og de politiske eliter, politisk deltakelse og politisk selvtillit. Demokratisk prestasjon viser til outputdelen av systemet og innbefatter prinsippet om upartiskhet (korrupsjon), og makroøkonomisk prestasjon. Oppgaven diskuterer med andre ord hvordan ulikhet påvirker alle disse faktorene og dermed kan påvirke tilfredshet med demokrati.

Analysens resultater viser at det ikke er mulig å hevde at økonomisk ulikhet målt med Gini-indeksen har en negativ effekt på demokratisk tilfredshet. På makronivå er økonomiske indikatorer som korrupsjon og BNP viktigere. På individnivå er subjektiv oppfatning av den nasjonale økonomien og egen økonomi viktig for tilfredshet med regimets prestasjon.

Oppgaven er strukturert som følger: kapittel 2 tar for seg det teoretiske grunnlaget for analysen. Herunder demokratikonseptet og ulike teoretiske tilnærminger. I tillegg beskrives politisk støtte knyttet til demokratisk tilfredshet, før to modeller for regimestøtte forklares. Andre halvdel av teorikapittelet knytter ulikhet og de to modellene sammen. I kapittel 3 introduseres datagrunnlag, variabler og metodetilnærming. I kapittel 4 presenteres analysen, og kapittelet er inndelt i to for å først undersøke ulikhet og tilfredshet. Andre halvdel ser på ulikhet og mekanismene for å kunne si noe om det mulige årsaksforholdet. Kapittel 5 diskuterer sentrale funn, og oppgavens styrker og begrensninger. Siste kapittel 6 oppsummerer oppgaven, og trekker noen avsluttende konklusjoner.

Kapittel 2

Teori og eksisterende forskning

I dette kapittelet beskrives teoretiske perspektiver og eksisterende forskning. Først gjennomgås begrepet demokrati, og to syn på demokrati. Deretter følger en forklaring av støtte til demokratiet, og hvordan det evalueres. Videre presenteres to teoretiske modeller for regimestøtte, og i andre halvdel av teorikapittelet knyttes økonomisk ulikhet til disse modellene.

2.1 Demokrati og to syn på demokrati

Begrepet demokrati er diskutert mye i forskningen. Det er dog ikke en konsensus om hvilke elementer som er mest sentrale. Ifølge Dahl (1971) er demokrati sidestilt med representative institusjoner og prosesser. Hvis borgere kan delta i samme grad i frie og rettferdige valg, og dersom valgene styrer regjeringens handlinger, innfris demokratiets standarder. I tråd med dette ser for eksempel Freedom House på frie og rettferdige valg som definerende elementer av demokrati (Dalton, Shin og Willy, 2007, s. 143). For det andre er det mulig å vurdere demokrati etter utfallene det gir. Demokratier vektlegger frihet og grunnleggende rettigheter som ønsket utfall, der demokratiske institusjoner ses på som instrumentet for å produsere disse bestemte utfallene. En tredje forståelse av demokrati fokuserer på den sosiale dimensjonen. Det kan inkludere sosiale rettigheter som offentlige tjenester, som sørger for de i nød og som sikrer generell velferd for andre (Dalton, Shin og Willy, 2007, s. 144). Oppsummert er det tre brede definisjoner hvor institusjoner og prosedyrer, frihet og grunnleggende rettigheter, og sosiale fordeler, er grunnleggende kjennetegn ved demokratiet. Oppgaven følger Dahl sin definisjon av demokrati.

Presentasjonen av definisjoner åpner også en diskusjon om hvilke demokratiske verdier som anses som de viktigste. Selv om det er det instrumentelle perspektivet som vektlegges i oppgaven, er en diskusjon om to typiske perspektiver relevant. Debatten deles gjerne mellom de som anser demokratiet som noe iboende verdifullt og de som ønsker demokrati på grunn av dets instrumentelle verdi² (Ziliotti, 2020, s. 408). For det første perspektivet vil det å forstå demokrati som iboende verdifullt bety at demokratiet er iboende rettferdig, slik at de demokratiske lovgivningsprosessene er verdifulle uavhengig av hva de produserer av utfall. Ifølge Christiano (2003) og Griffin (2003)

² For en mer utfyllende diskusjon om det iboende og instrumentelle perspektivene, se Ziliotti (2020).

viser demokrati til en beslutningsprosess der alle har lik mulighet til å fremme sine interesser. I beslutningsprosessen har hver borger like muligheter til å påvirke kollektive beslutningers utfall, og likhet forstås basert på rettferdighet. Den kollektive beslutningsprosessen er iboende verdifull fordi alle samfunnets medlemmer har lik politisk makt (Ziliotti, 2020, s. 413).

I det andre perspektivet forsvarer den instrumentelle tilnærmingen demokrati i den grad det bidrar til å produsere bestemte utfall. Demokrati ses på som verdifullt på bakgrunn av resultatene det gir. Fundamentale rettigheter sikres best gjennom demokratiets politiske mekanismer, og de demokratiske institusjoner tvinger beslutningstakerne til å ta hensyn til alles interesser. Av denne grunn vil beslutningene være bedre. Med andre ord, siden demokrati sørger for at flere deltar i beslutningene, antas det også med at demokrati har bedre sjanser til å produsere gode utfall sammenlignet med andre beslutningsprosedyrer (Ziliotti, 2020, s. 418).

Poenget med introdusering av disse to perspektivene er å vise at politisk likhet er et grunnleggende prinsipp i demokratiet, og økonomisk ulikhet kan utfordre dette. Rowbotton (2010) hevder at det er et grunnleggende problem i demokratiet kjennetegnet av spenning mellom økonomisk ulikhet og politisk likhet (s. 1). Der økonomisk ulikhet til en viss grad aksepteres som en del av det økonomiske systemet, er politisk likhet et definerende kjennetegn ved demokratiet (Rowbotton, 2010, s. 1). Dersom penger kan brukes til å oppnå innflytelse, brytes prinsippet om politisk likhet. Dahl (2000) argumenterer for at økonomiske ressurser kan bli politiske ressurser³. Med dette menes at økonomiske ressurser, som penger, kan bli politisk fordi det gi noen større innflytelse i beslutningsprosessen. For eksempel kan velstående borgere sikre bedre tilgang til høyere nivåer av utdanning. Mangel på utdanning kan føre til borgere ikke forstår det politiske systemet, og dermed ikke klarer å utnytte det på en måte som gagnar de selv. På samme måte kan mangel på økonomiske ressurser som penger gjøre at politisk aktivitet ikke er like viktig, fordi det vil være viktigere å dekke grunnleggende behov som minimumsbehovene nødvendig for å leve. Det handler om at økonomisk bakgrunn kan påvirke hvem som får innflytelse, og resultere i at prinsippet om politisk likhet utfordres som følge av at noen øver større innflytelse. Resultatet er at ikke alle borgeres behov og krav veier like tungt (Rowbotton, 2010, s. 4-5; Dahl, 2000, s. 178).

Det vil ikke si at det er lik innflytelse som er ønsket, men heller at hver og en borger har lik mulighet til å påvirke kollektive beslutninger. Det betyr at alle har et likt utgangspunkt, og at noen vil være mer innflytelsesrik enn andre. Utfordringen er hva som må gjøres likt for å få det samme utgangspunktet. Kilder til ulik innflytelse som ses

³ Politiske ressurser er uansett middel som kan brukes til å påvirke andre personers adferd. Dette inkluderer penger, tid, informasjon, sosial posisjon, rettigheter, stemmer og mange flere midler (Dahl, 2006, s. 51).

på som ikke-legitime må fordeles på en måte som gjør at alle borgere har like muligheter til å påvirke. Det er dog vanskelig å bestemme hvilke politiske ressurser som skal fordeles. Det er ulike tilnærminger til hva likhet i muligheter krever. Det er mulig å skille mellom formell politisk likhet og substansiell eller reell politisk likhet. Formell politisk likhet innebærer at man har like politiske rettigheter, og likhet sikres ved å forhindre at myndighetene gjør vilkårlige skiller mellom personer. Man har formell politisk rettighet gjennom lover og rettigheter, men man forsøker ikke å utligne alle forhold som kan påvirke folks muligheter til å delta politisk. Det vil si at et rent fokus på formell politisk likhet ignorerer at økonomisk ulikhet kan gjøre at noen får mer politisk makt enn andre (Rowbotton, 2010, s. 10; McGann, 2006, s.15). En mer omfattende tilnærming er substansiell politisk likhet som krever at folk skal ha en virkningsfull mulighet til å påvirke politiske beslutninger og midlene til å gjøre det. Enkelte kilder som resulterer i ulikhet, som inntekt, er ikke legitimt grunnlag for forskjeller i demokratisk innflytelse. Dersom økonomiske ressurser kan gjøre at noen får mer politisk makt i den demokratiske prosessen, kan det føre til at den kollektive beslutningsprosessen domineres av rikere borgere (Rowbotton, 2010, s. 9-11). Det vil ikke si at total økonomisk likhet er ønskelig, men heller en fordeling som gjør at alle får lik mulighet til å øve innflytelse over politiske beslutninger. Poenget er ikke at alle skal ha samme grad av innflytelse, men at man skal ha muligheten til å påvirke på lik linje som alle andre.

Oppgavens argument er i tråd med denne vektleggingen hvor økonomisk ulikhet ikke anerkjennes som en legitim kilde til politisk ulikhet. Formålet med dette avsnittet er å vise at politisk likhet er et minimumskrav i demokratier i dag, men gjennom økonomisk ulikhet risikerer man i praksis politisk ulikhet. I resten av kapittelet skal jeg forklare hvordan dette kan skje, gjennom å beskrive de ulike elementene i støtten til demokrati og hvordan økonomisk ulikhet påvirker disse elementene.

2.1.1 Demokratisk støtte og evaluering

Forskning som undersøker tilfredshet med demokrati, tar som regel utgangspunkt i David Eastons (1975) konseptualisering av demokratisk støtte. Easton skiller mellom diffus og spesifikk støtte. Den spesifikke støtten er prestasjonsbasert og viser til systemets utfall. Denne type støtte handler om hva medlemmer av det politiske systemet kan oppnå. Diffus støtte kan forstås som hva et objekt representerer og ikke hva det gjør i praksis. Med objekt menes for eksempel det politiske samfunnet, regimet eller politisk autoritet. Den spesifikke støtten kan variere, mens den diffuse støtten vil være mer stabil. Det vil si at borgere kan være misfornøyde med den demokratiske prestasjonen uten at det nødvendigvis påvirker kjerneverdier eller demokratiske prinsipper (Easton, 1975, s. 437, 444; Norris, 2011, s. 22).

Eastons todelte konseptualisering har gjennom årene fått kritikk for å ikke være presis nok i betydningen, og dermed vanskelig å bruke i empirisk forskning. Todelingen viser instrumentelle og iboende argumentasjoner på samme tid, og gjør konseptet uklart. Det har ført til at enkelte har videreutviklet konseptet. Norris (1999, 2011) tar i bruk et kontinuum som går fra fullstendig spesifisitet til fullstendig diffusivitet. Kontinuumet består av fem elementer. På det mest generelle nivået kan borgerne støtte eller identifisere seg med det politiske samfunnet de bor i. Denne type støtte avhenger av i hvilken grad borgerne deler en felles identitet og aksepterer hverandre som like. I det andre nivået står kjerneprinsipper og normative verdier som regimet er basert på, sentralt. Dette inkluderer aksept av demokratiske verdier og idealer. Det tredje nivået handler om støtte til demokrati som en form for styresmakt. Dette nivået viser til hvordan demokratiet presterer, og tar dermed høyde for hvordan borgere tenker om måten demokratiet fungerer i praksis. I kjernen av det fjerde nivået er regjeringen, parlamentet, partier, utøvende og lovgivende systemer. Til slutt viser det femte nivået til støtte til politiske aktører, som referer til tillit til politikere eller tilfredshet med spesielle ledere (Norris, 2011, s. 19-25; Martini og Quaranta, 2020, s. 25). Oppgaven vil fokusere på det tredje nivået: tilfredshet med hvordan demokrati fungerer.⁴

Den mest brukte indikatoren for å måle politisk eller demokratisk støtte er «tilfredshet med demokrati». Ifølge Martini og Quaranta kan tilfredshet med demokrati (TMD) forstås som evalueringer i form av individuelle vurderinger av et politisk objekt basert på spesifikke kjennetegn. Det betyr at TMD kan forstås som en vurdering av regimeprosedyrer i praksis der et individ balanserer sine personlige forventinger mot

⁴ En mer fullstendig analyse av demokratisk støtte burde ta høyde for alle fem nivåer, men European Social Survey (ESS) har ikke spørsmål som går på de to første nivåene (Schäfer, 2013).

oppfatninger om faktisk prestasjon (Martini og Quaranta, 2020, s. 24). Det er alltid diskusjoner om hva ulike indikatorer egentlig måler. Denne oppgaven følger Linde og Ekman (2003) som forstår indikatoren som et prestasjonsmål. Det vil si hva regimet leverer, men også hva regimet ikke gjør.

2.2 Hvorfor demokratisk tilfredshet er viktig

Demokratisk tilfredshet er viktig for regimets stabilitet og opprettholdelse, og misnøye med demokratiet kan i verste fall lede til ustabilitet (Almond og Verba, 1963, s. 483-484). Det er likevel ikke enighet om hvor farlig misnøye med demokratiet er. I flere studier har man sett at borgere kan uttrykke støtte til demokratiske prinsipper, men samtidig være misfornøyd med hvordan regimet presterer (Norris, 1999). Et skille mellom støtte til demokratiske prinsipper og demokratisk prestasjon er derfor nyttig⁵. Likevel har tidligere forskning funnet at tilfredshet med demokratisk prestasjon går hånd i hånd med høyere nivåer av støtte til demokrati som ideal (Klingemann, 1999). Langvarig misnøye med demokratiets prestasjon kan derfor påvirke støtte til demokrati som styreform (Schäfer, 2013, s. 3). Demokratier eksisterer og overlever fordi det har støtte hos befolkningen, og misnøye kan derfor være en reell trussel mot det representative demokratiet (Fukuyama, 2015, s. 548; Stoker 2006). I likhet med Klingemann argumenterer Stoker for at misnøye med prestasjoner kan underminere støtten til både demokrati og støtte til den demokratiske beslutningsprosessen (Stoker, 2006, s. 45-46). Det vil si at dersom demokratiet ikke klarer å levere prestasjoner, risikerer det å miste sin appellerende kraft. I Europa finner man de eldste og mest veletablerte demokratiene. Det er ikke utenkelig at vidstrakt misnøye med hvordan demokratiet presterer sprer seg til misnøye med andre institusjoner og områder, og resulterer i en dominoeffekt. Et eksempel er Polen og Ungarn der anti-demokratiske partier har fått fotfeste. En konsekvens av lite demokratisk tilfredshet kan være anti-demokratiske holdninger som populisme. Populistiske grupperinger kan være truende for demokratisk overlevelse (Weyland, 2020, s. 389). Poenget med avsnittet er at jeg vil vise mulige konsekvenser av lav demokratisk tilfredshet fordi for å motivere at det er viktig å identifisere hva som påvirker tilfredsheten. For å undersøke hva som påvirker borgernes tilfredshet med demokrati tas det utgangspunkt i to sentrale modeller som forklarer regimestøtte: demokratisk representasjon som viser til input-siden og demokratisk prestasjon som viser til output-siden.

⁵ Støtte til demokratiske prinsipper innebærer demokratiske verdier slik som viktigheten av å ha et demokratisk politisk system, og en avvisning av ikke-demokratiske regimealternativer (Dahlberg, Linde & Holmberg, 2014, s. 20).

2.3 Regimestøtte: to modeller

Inputdelen av systemet viser til «government by the people», og handler om hvordan borgernes krav og interesser uttrykkes gjennom mekanismer for institusjonell representasjon. Outputsiden viser derimot til «government for the people», og handler om kvaliteten på offentlige institusjoner, men også hvordan regimet presterer (Strebel, Kubler og Marcinkowski, 2018, s. 491; Martini og Quaranta, 2020, s. 57).

2.3.1 Demokratisk representasjon (input)

Det er flere relevante elementer for å undersøke effekten av input-siden av systemet, og for å vurdere kvaliteten på demokratiet. I dette avsnittet diskuteres tre faktorer: kongruens – både ideologisk- og posisjonskongruens, politisk deltakelse og politisk selvtillit. Det kan selvfølgelig være andre faktorer som også spiller en viktig rolle når det kommer til input-siden av systemet, men jeg anser disse som viktigst.

Den første faktoren er *kongruens*: det er et grunnleggende krav i demokratiet at det bør være tilstrekkelig kongruens mellom borgerne og elitenes preferanser. Ecksteins kongruensteori foreslår at der hvor det er kongruens mellom borgere og eliter, forsterkes regimestabiliteten og den politiske status quo. Desto mer regjeringen reflekterer borgernes forventninger, desto mer fornøyde vil borgerne være. Mangel på kongruens kan føre til at regimet blir ustabil og utsatt for utfordringer (Norris, 2011, s. 33; Eckstein, 1961; Martin og Quaranta, 2020, s. 60). Jo flere som opplever at deres preferanser er langt unna de dominerende preferansene i samfunnet, typisk medianposisjonen, jo flere vil være misfornøyde med situasjonen.

Det er ofte to mål som brukes for å evaluere kongruens. For det første har ideologisk kongruens vært et viktig mål på den politiske representasjonens kvalitet. Den vanligste måten å undersøke ideologisk kongruens, er gjerne den absolutte distansen mellom representantenes politiske posisjon og medianvelgerens foretrukket posisjon. Tanken har vært at representasjon sikres best når den offentlige politikken reflekterer medianvelgerens posisjon, fordi det minimerer forskjeller i preferanser (Martini og Quaranta, 2020, s. 60). Empiriske funn antyder at tilfredshet med demokrati øker når partier i et politisk system i gjennomsnitt er mer nær den gjennomsnittlige velgerposisjonen. Samme studie viser også at når venstre-høyre partiideologier beveger seg i retning ikke-sentrum, synker tilfredsheten (Ezrow og Xezonakis, 2011, s. 1154).

For det andre viser prioriteringskongruens til sammenfall mellom borgernes og elitenes politiske prioriteringer. Det handler om hvilke saker som er de viktigste. Dersom en slik enighet ikke eksisterer, vil ikke politiske utfall reflektere borgernes prioriteringer tilstrekkelig (Reher, 2015, s. 160-161). Til forskjell fra ideologisk kongruens som viser til sammenfall mellom elitenes og borgernes posisjon, er prioriteringskongruens mer ideologisk nøytral, og endres lettere uten at det innebærer en endring i saksposisjonen. Borgere endrer prioriteringer som et svar på endringer i sosioøkonomiske forhold, personlige forhold og interesser, hendelser og medias agenda. Eliter vil ofte forsøke å respondere på endringene ved å justere egne agendaer⁶ (Reher, 2015, s. 162). Det er viktig å nevne at argumentene ovenfor hviler på at borgere verdsetter politisk representasjon og systemmottakelighet som grunnleggende i demokratiet. Makrofaktorer som demokratiets kvalitet og styresett kan også ha en modererende effekt. Ulike demokratiske rettigheter, institusjoner og prosesser er gjerne hierarkisk ordnet etter viktighet for demokratiets funksjon. Der hvor eksempelvis frie og rettferdige valg med stemmerett og ytringsfrihet for alle ikke er på plass, vil kongruens spille en mindre rolle (Reher, 2015, s. 164).

Den andre faktoren er *politisk deltakelse*. Politisk deltakelse i form av valg ses gjerne på som selve hjertet i det moderne demokratiet (Dahl 1971; Huntington 1991). Valg gir mulighet til å endre den politiske kursen. Valg er også det sentrale instrumentet for å sikre kongruens mellom borgerne og regjeringen, og individer kan overføre preferanser om inntektsfordeling til politiske utfall. Det gjør at borgerne kan kontrollere representantene sine ved å velge de partiene eller kandidatene som fremmer politikken som samsvarer med egne forventninger (Rosset og Stecker, 2019, s. 145; McDonald, 2015, s. 156). En upopulær sittende regjering kan stemmes ut og erstattes av det mer populære alternativet.⁷

Deltakelse i valgprosesser sørger for input-legitimitet der individer som deltar i demokratiske prosesser er mer sannsynlige til å også støtte de (Lord og Magnette, 2004; Hobolt, 2012, s. 93). Den kausale kjeden kan være vanskelig å bestemme: deltakelse kan lede til tilfredshet eller vice versa, men forskning har vist at valgdeltakelse påvirker tilfredsheten og ikke den andre veien rundt betinget av valgtype, valgsystem og valgutfall (Kostelka og Blais, 2018, s. 370). Hvilken innvirkning valgdeltakelse har vil variere etter kontekst og individer. Valgordninger kan ha også ha noe å si. Når det

⁶ I denne oppgaven er fokuset på ideologisk kongruens på grunn av begrensninger av tilgjengelig data.

⁷ Det finnes selvfølgelig andre former for politisk deltakelse, men det er valgdeltakelse som er det viktigste i denne oppgaven.

gjelder individuelle variasjoner, kan det å være valgvinner eller valgtaper ha betydning⁸ (Kostelka og Blais, 2018, s. 370-371).

En tredje og siste faktor viktig for inputsiden av systemet er *politisk selvtilitt* (eng. *political efficacy*). Politisk selvtilitt er viktig for å opprettholde og utvikle vellykkede demokratiske system (Borgonovi og Pokropek, 2017, s. 125). Politisk selvtilitt viser til at borgerne føler at deres politiske oppfatninger kan påvirke de politiske prosessene, og at det dermed er verdt å utføre borgerplikten (Acock, Clarke og Stewart, 1985, s. 551; Campbell, Gurin og Miller, 1954, s. 187). Politisk selvtilitt påvirkes av borgernes erfaringer og av hvordan politiske institusjoner responderer på borgernes behov. Den politiske selvtilitten vil derfor styrkes eller svekkes deretter. Dette påvirker igjen individuelle forventninger og sosiale utfall (Miller og Listhaug, 1990, s. 358-359; OECD, 2017, s.182). Nivåer av politisk selvtilitt er viktige fordi de er med og former den politiske deltakelsen, men også oppfatninger om offentlige institusjoners legitimitet (OECD, 2017, s. 182).

Forskning på politisk selvtilitt skiller ofte mellom to typer politisk selvtilitt: intern selvtilitt og ekstern selvtilitt. Intern politisk selvtilitt viser til følelsen av å ha kompetansen og ressursene til å påvirke det politiske systemet. Ekstern politisk selvtilitt handler om en oppfatning om at offentlige institusjoner og offentlige representanter er mottakelige for borgernes krav (Acock et al., 1985, s. 552; Borgonovi og Pokropek, 2017, s. 125). Politisk selvtilitt er viktig for politisk deltakelse, og høye nivåer av politisk selvtilitt øker sannsynligheten for valgdeltakelse (Finkel, 1987, s. 444). Store deler av forskning om politisk selvtilitt er i sammenheng med valgdeltakelse (se for eksempel Hadjar og Beck 2010). Det kan derfor være at politisk selvtilitt indirekte virker inn på demokratisk tilfredshet gjennom valgdeltakelse. Det er likevel ikke utenkelig at en følelse av lav subjektiv kompetanse (intern politisk selvtilitt) og en oppfatning om at system ikke er mottakelig (ekstern politisk selvtilitt) i seg selv fører til en svekkelse av TMD. For eksempel kan opplevelsen av at de med bedre økonomiske forhold får større innflytelse politisk gjøre at de som ikke lever komfortabel på egen inntekt blir misfornøyde med hvordan demokratiet fungerer.

Oppsummert vektlegger denne oppgaven kongruens, politisk deltakelse og politisk selvtilitt som de viktigste elementene på inputsiden. I neste avsnitt diskuteres faktorer som kan anses som viktig for output-delen av det politiske systemet. Herunder prinsippet om upartiskhet, utfall knyttet til økonomisk prestasjon.

⁸ Det testes ikke for valgvinners eller valgtapere i oppgaven. Se Kostelka og Blais (2018) for hvordan det kan påvirke tilfredsheten.

2.3.2 Demokratisk prestasjon (output)

En annen retning i litteraturen vektlegger at demokratisk tilfredshet finner grunnlaget sitt i utfall det demokratiske systemet skaper. Med andre ord, det handler om hvordan regimet *presterer*. Det kan bety økonomisk prestasjon, men også hvorvidt kvaliteten på offentlige institusjoner (Dahlberg, Linde og Holmberg, 2015, s. 22; Quaranta og Martini, 2020, s. 62). I denne oppgaven vektlegges begge deler. Kvaliteten på offentlige institusjoner sikter til effektive, upartiske og ikke-korruperte offentlige institusjoner. For det første bidrar prinsippet om upartiskhet til at man får en velfungerende rettstat hvor alle behandles likt for loven og hvor rettssystemet forsvarer demokratiske prosedyrer. I tillegg bidrar prinsippet til opprettholdelse av borgernes rettigheter (Dahlberg et al., 2015, s. 20; Martini og Quaranta, 2020, s. 63). For det andre gjør prinsippet om upartiskhet at man kan kontrollere for korrupsjon og maktmisbruk for å oppnå fordeler eller favorisering. For det tredje reduserer upartiskhet også offentlig ulydighet som klientelisme eller nepotisme i f.eks. rekruttering av offentlige tjenestemenn. Effektive og upartiske offentlige institusjoner er videre viktige for politisk støtte, og viser til statens kapasitet til å lykkes i å implementere politikk (Dahlberg et al., 2015, s. 22; Martini og Quaranta, 2020, s. 63).

Enkelte har antydnet at det er kvaliteten på det offentlige som er det viktigste for regime støtte, og ikke mekanismer på inputsiden. Bo Rothstein skriver: «...what happens on the input side usually has little consequence for individual citizens, what the state does on the output side may be life threatening» (2009, s. 323). Argumentet er at outputsiden påvirker borgerne på en mer direkte måte, og derfor vil kvaliteten på den offentlige prosessen spille en større rolle. For eksempel kan et rettssystem kjennetegnet av lav kvalitet eller diskriminering fra politiet være av større betydning enn politisk representasjon (Rothstein, 2009, s. 324; Martini og Quaranta, 2020, s. 63). I denne sammenhengen har korrupsjon vist seg som sentralt. Korrupsjon bryter med prinsippet om upartiskhet, og forskning finner at borgere i europeiske land med høyere nivåer av korrupsjon vurderer det politiske systemet mer negativt. De har også lavere nivåer av tillit til offentlige tjenestemenn og representative institusjoner som parlamentet, regjeringer eller politiske partier (Rothstein, 2009, s. 325; Martini og Quaranta, 2020, s. 63). Nyere forskning styrker argumentet om at kvaliteten på det offentlige er viktigere enn politisk representasjon. Studier som kun inkluderer faktorer på inputsiden risikerer å overestimere effekten av valgordninger hvis det ikke tas høyde for kontekstuelle faktorer som korrupsjon og inntektsulikhet (Martini og Quaranta, 2020, s. 63).

På outputsiden er også utfall knyttet til økonomisk prestasjon og økonomisk omfordeling viktig, noe som åpner for at økonomisk ulikhet spiller en rolle. Økonomisk

prestasjon skiller seg fra kvaliteten på offentlige institusjoner ved at det handler om å skape gode økonomiske utfall, som for eksempel arbeidsplasser eller økonomis utvikling. Kvaliteten på offentlige institusjoner viser derimot til kvaliteten på den upartiske implementeringen av offentlig politikk (Dahlberg et al., 2014, s. 22). Forholdet mellom økonomisk utvikling og demokrati er mye diskutert. Det antydes at økonomisk prestasjon kan være avgjørende for det demokratiske regimets overlevelse, fordi det reduserer sannsynligheten for at regimet bryter sammen. God økonomisk prestasjon over lengre tid leder til økte nivåer av utdanning, urbanisering og inntektsvekst for majoriteten, som kan gjøre det enklere med demokratisk konsolidering (Martini og Quaranta, 2020, s. 65).

Imidlertid bør økonomisk utvikling også gå hånd i hånd med ressursfordeling. Store skiller mellom rike og fattige truer sosial samhörighet og setter spørsmålstejn ved likhet og rettferdighet, som ligger til grunn for demokratiske systemer. I tillegg reduserer ulikhet størrelsen på middelklassen, som gjerne vokser med økonomisk utvikling og en rettferdig omfordeling. Middelklassen er viktig fordi den blir ansett som et grunnleggende middel for demokratisk lang levetid og stabilitet (Martini og Quaranta, 2020, s. 65).

Videre vil jeg diskutere hvordan ulikhet kan påvirke demokratisk representasjon og prestasjon knyttet opp til demokratisk tilfredshet.

2.4 Hvilken betydning har ulikhet for input og output?

I de neste avsnittene viser oppgaven hvordan økonomisk ulikhet påvirker demokratisk representasjon og prestasjon. Først presenteres en definisjon av ulikhet, deretter følger en kort diskusjon om hvorfor ulikhetene har økt, før det diskuteres hvordan ulikhet påvirker input – og outputfaktorer i egne delkapitler.

Inntektsulikhet eller økonomisk ulikhet er ulik fordeling av inntekt blant husholdninger eller individer i økonomien, kjennetegnet av økt konsentrasjon av rikdom i færre hender (Wu og Chang, 2019, s. 1477; Buttrick og Oishi, 2017, s. 1). Økningen i ulikheten er kjennetegnet av å ha funnet sted i perioder, og ikke i en konstant utvikling over tid. I Europa har ulikhetene økt betraktelig siden 1970-tallet, og en nyere trend er at øverste prosent har tatt en stadig større del av den totale inntekten (Nolan, Richiardi og Valenzuela, 2019, s. 1290; OECD, 2015, Fredriksen, 2012, s. 8).

Årsakene til økt inntektsulikheten er mange, og globalisering pekes ut som en ledende årsak. Lavere kostnader knyttet til transport og kommunikasjon har gjort at det globale arbeidsmarkedet har fått hundre millioner arbeidere kjennetegnet av å være lavt kvalifisert. Endringen i det globale arbeidsmarkedet har drevet ned lønnen for sammenlignbare ferdigheter i utviklede land (Fukuyama, 2015, s. 446).

Teknologi er tett knyttet til globalisering, og har fungert som en underliggende fasilitator for globalisering. Teknologi har skapt nye jobber på samme tid som det har ødelagt gamle. Det har ført til at høy kvalifiserte arbeidere har blitt mer verdifulle, mens jobber besatt av middels og lavt kvalifiserte har blitt borte. Den teknologiske utviklingen har endret synet på hvilke ferdigheter som ses på som verdifull og ikke. Teknologi har også ført til nye ferdigheter og jobber. For eksempel har man fått servicejobber der få kvalifikasjoner kreves, slik som Uber og Foodora (Fukuyama, 2015, s. 445-447; Nolan et al., 2019, s. 1292; Keeley, 2015, s. 42). I tillegg har moderne teknologi skapt et samfunn som av enkelte kalles «vinneren tar alt», hvor en økende andel av inntekt går til toppene i arbeidsmarkedet. Resultatet er såkalte «superstar» markeder (Fukuyama, 2015, d. 447; Keeley, 2015, s. 42).

Parallelt har sosiologiske og politiske endringer i samfunnet påvirket økonomiske ulikhet. Flere og flere gifter seg med andre fra samme sosiale bakgrunn og utdanningsbakgrunn. Endringer på arbeidsplassen har ført til flere deltidstillinger og nedgang i fagforeninger. Også statens rolle har endret seg. Staten spiller en viktig rolle gjennom innsamling av skatter og utbetaling av ytelser. Denne rollen har gått i retning av mindre omfordelingspolitikk i mange land. Andre økonomiske utviklinger, som en redusering i reguleringer av markedet, har også sannsynligvis bidratt til å øke ulikhetene (Keeley, 2015, s. 42).

Økende ulikheter har også betydning for politiske utfall. Barth, Finseraas og Moene (2015) finner at økende ulikheter gjør at de politiske partiene flytter seg til høyre i trygdepolitikken, som forsterker effekten av ulikhet. Venstrevridde partier skifter sine partipolitiske manifeste til høyre mot mindre generøse velferdsordninger. Ifølge Pontussen og Rueda (2010) vil høy ulikhet føre til at venstrevridde partier flytter seg mot venstre. Venstrevridde partier vil dog kun respondere på en økning i ulikhet hvis lavinntektsvelgere mobiliseres politisk. Det vil si at økt ulikhet ikke nødvendigvis fører til krav om omfordeling fordi man kan få mindre omfordelingspolitikk på agendaen eller at lavinntektsborgere ikke mobiliseres. Dersom partiene flytter seg til høyre i retning av mindre velferdsordninger og dersom lavinntektsvelgere deltar mindre, vil ikke politiske utfall reflektere økt ulikhet. Resultatet er heller en selvforsterkende sirkel der ulikhetene øker (Theodossiou og Zangelidis, 2020).

På bakgrunn av den økte økonomiske ulikheten argumenterer oppgaven for at økonomisk ulikhet er et sosioøkonomisk fenomen som borgerne tar i betraktning når de skal evaluere demokratiets prestasjon. Spesielt hvis de verdsetter prosedural rettferdighet, god kvalitet på den offentlige prosessen og økonomisk prestasjon. Inntektsulikhet har potensielt systematiske konsekvenser for demokratiske prosesser. Det kan føre til at politisk representasjon ikke oppfattes som rettferdig, at prinsippet om upartiskhet ikke opprettholdes eller svekke den økonomiske utviklingen. Politisk og

økonomisk makt er tett knyttet til hverandre, og når ulikheten øker er det mindre sannsynlig at de manges politiske interesser representeres, og mer sannsynlig at en rik elite får større innflytelse (Donovan og Karp, 2017; Stiglitz, 2016; Cingano, 2014). Jeg vil nå beskrive hvordan dette kan skje ved å gjennomgå hvordan økonomisk ulikhet kan påvirke demokratisk representasjon og demokratisk prestasjon.

2.4.1 Ulikhet og inputfaktorer

I denne delen av oppgaven diskuteres hvordan økonomisk ulikhet påvirker nevnte inputfaktorer som ble presentert under demokratisk representasjon. Først diskuteres politisk deltakelse, så kongruens og deretter politisk selvtillit.

Ifølge *relative power theory* vil økonomisk ulikhet ha en negativ effekt på *politisk deltakelse* generelt, og spesielt blant fattige individer. Teorien argumenterer for at økonomisk ulikhet vil føre til politisk ulikhet. Økt økonomisk ulikhet muliggjør at rike borgere kan forme den politiske agendaen til å ekskludere saker fattigere individer ville hatt på agendaen (Ritter og Solt, 2019, s. 679). *Relative power theory* har sitt grunnlag hos Goodin og Dryzek (1989) som argumenterer for at det er rasjonelt for fattige å avstå fra å stemme, fordi de allerede vet at de ikke har en reell mulighet til å påvirke den politiske prosessen. Resultatet er mindre deltakelse blant fattigere borgere. Dette skyldes at økt økonomisk ulikhet fører til en ubalanse i makt, hvor fattige har mindre politisk makt enn rike individer. Fattige borgere er også mer sannsynlige til å mislykkes i sine politiske initiativer og krav. Gjentatte mislykkede fremsettelse av krav fører til politisk demobilisering av de fattige, som igjen fører til mindre valgdeltakelse og aktivitet i sivilsamfunnet (Solt, 2008, s. 49; Pelke, 2020, s. 275).

En ulik inntektsfordeling kan derfor øke misnøyen mot hvordan demokratiet fungerer fordi spesielt fattige opplever at de ikke har en reell mulighet til å påvirke den demokratiske beslutningsprosessen. Regjeringen skal være mottakelige overfor borgerne. Ifølge det demokratiske idealet skal alle borgeres preferanser og interesser komme til syne, og veie like mye i den demokratiske beslutningsprosessen. Øker den økonomiske ulikheten, kan borgerne, i denne idealmodellen straffe regjeringen ved neste valg, hvis ikke vil de utvikle negative oppfatninger om regimets prestasjon. Selv om presset for omfordeling minker på grunn av at rike vinner interessekonflikter, er det fortsatt en kamp om posisjoner og ressurser blant de rike, og for de rike vil politisk deltakelse fortsatt være nødvendig av den grunn. Ulikhet burde derfor ha negativ effekt på politisk deltakelse hos både rike og fattige, men effekten av ulikhet vil være sterkere for de fattige (Solt, 2008, s. 49). Jo større ulikhet, jo større vil deltakelsesgapet mellom fattige og rike være. Solt finner støtte til teorien, både på globalt nivå og med et spesielt

fokus på USA der inntektsulikhet svekker deltakelse spesielt blant fattige (Solt, 2008; 2010). Lignende funn i Europa tyder også på inntektsulikhet svekker politisk deltakelse, og øker gapet i deltakelse mellom fattige og rike (Kern, Marien og Hooghe, 2015; Filetti og Janmaat, 2018). Det er likevel mulig å diskutere i hvor stor grad relative power theory passer for Europa. Det er kjent at ulikhetene i USA er større enn i Europa. Det er ikke nødvendigvis slik at de fattige står helt uten en politisk stemme i Europa. Blant annet står fortsatt fagforeninger relativt sterkt her sammenlignet med USA hvor fagforeninger har minsket i antall de seneste år (Western og Rosenfeld, 2011).

Synker deltakelsen spesielt blant fattigere borgere kan det også ha betydning for hvilke preferanser som kommer til syne i politikken. En av grunnprinsippene i demokratiet er som nevnt at det skal være en viss grad av *kongruens* mellom borgerne og de som styrer. Svekket deltakelsen hos de fattige borgerne, kan det bety at kongruensen i økende grad blir mellom eliten og de rike. Tar man utgangspunkt i Downs (1957) teorem, sikres politisk representasjon best når den offentlige politikken gjenspeiler medianvelgerens posisjon. Hovedprinsippet er at i valg vil partier/kandidater vinne flere stemmer ved å bevege seg mot det ideologiske senteret enn å bevege seg vekk fra det. Borgerne har innflytelse basert på hvor mye de deltar, og noen deltar mer eller mindre enn andre. Det er ikke nødvendigvis negativt at noen er mer politisk aktiv enn andre, men det er en utfordring er når gapet blir mellom fattige, og rike. Deltar rike i større grad enn fattige for eksempel, vil politikken ifølge Downs modell gjenspeile rikes preferanser i større grad. I den grad den politiske makten skjevfordeles av rikdom, er den avgjørende velgeren altså ikke lengre medianvelgeren, men en som befinner seg høyere opp på inntektskalaen (Erikson, 2015, s. 14).

Ifølge *Meltzer-Richard-modellen* (1981) vil høy inntektsulikhet føre til mer omfordeling sammenlignet med når ulikhetene er mindre. Modellen sier at så lenge alle stemmer, vil økonomisk omfordeling presses frem gjennom det politiske systemet. Imidlertid betyr økt ulikhet forskjeller i deltakelse, der rike og privilegerte borgere er mer sannsynlig til å delta enn fattige (Larcinese, 2007). Hvis de fattige ikke stemmer i lik grad som rike, vil ikke systemet respondere på ulikhet. Det kan resultere i at ulikhet blir selvforsterkende. Det innebærer en risiko for at faktiske politiske utfall ender opp med å reflektere velstående borgere. Resultatet er et politisk system der rikes preferanser veier tyngre, noe som står i kontrast til idealet om politisk likhet (Rosset og Kurella, 2020, s. 2-3; Gilens, 2005). Dersom politikken representerer de mer velstående i samfunnet, kan flere oppleve at dagens politikk ikke representerer de. Når flere opplever at de ikke blir representert, kan man få flere misfornøyde, ekstreme velgere som befinner seg i ytterkantene av venstre-høyre-dimensjonen og som ønsker radikale forandringer av de demokratiske institusjonene. Dersom det er preferansene til rike borgere som

representeres, kan gapet mellom fattige og rike øke. Desto større gapet er, desto mer vil følelsen av relativ deprivasjon hos de fattige være (Han og Chang, 2016, s. 87).

Opplever fattige borgere at de ikke representeres i systemet fordi den økonomiske situasjonen uttrykker en høy grad av ulikhet, risikerer man at denne gruppen ser på politiske institusjoner som fjerne og ikke-mottakelige (Borgonovi og Pokropek, 2017, s. 127). Som en konsekvens kan den *politiske selvtiliten* svekkes. Når det gjelder ekstern politisk selvtilit, måles det ofte på individnivå, men påvirkes også av faktorer på gruppe- og systemnivå. Dersom borgere ser at regjeringsledere og institusjoner ikke er mottakelig for behovene i deres gruppe, men er mottakelig for politiske behov fra andre grupper, kan selvtiliten synke (Norris, 2015, s. 797). For eksempel finner Walsh (2012) at opplevelsen av ulikhet mellom rurale innbyggere og urbane eliter har ført til en rural bevissthet som inneholder mistillit til sentrale myndigheter og en oppfatning om at det politiske systemet ikke er lydhøre for deres krav.

Borgere med høy sosioøkonomisk status har bedre tilgang på ressurser som gjør at de klarer både å utnytte og opprettholde demokratiet og dets institusjoner. Ressurssterke borgere har lettere for å innhente informasjon for å vurdere politiske systemer og institusjoner. I tillegg vier de mer oppmerksomhet til hvordan regimet presterer med tanke på sine interesser. Ressurssterke borgere blir sett på som «sosiale vinnere» i en høyst globalisert og sammensatt kontekst som Europa (Martini og Quaranta, 2020, s. 9). Det kan derfor også være et gap mellom fattige og rike borgere i politisk selvtilit. En økning i ulikhet kan lede til en nedgang i politisk selvtilit, som igjen kan føre til mindre politisk deltakelse (Campbell et al. 1960, Cohen et al 2001; Verba et al 1995). Hvis det er slik at fattige føler seg maktesløse og ikke ser nytten i å delta politisk som følge av at de rike har mer makt over dagsordenen, og politikken representerer de mer velstående – kan både den interne og eksterne selvtiliten synke. Synker den politiske selvtiliten, kan også tilfredsheten med demokrati svekkes. Borgere som ser at eliten ikke er responderer på behovene deres, men er mottakelig for politiske behov fra andre grupper, som de rike, kan skape demokratisk misnøye.

Oppsummert kan økt inntektsulikhet føre til en nedgang i valgdeltakelse, spesielt blant de mer fattigere borgerne, og øke deltakelsesgapet mellom rike og fattige. Det kan føre til at kongruens mellom borgere og eliten i større grad gjenspeiler de rike borgerne. Dersom de fattige ser at myndighetene responderer sterkere overfor rike, kan også den politiske selvtilit synke. Det kan argumenteres for at nedgangen i tilfredshet vil være tydeligst hos de fattigste fordi disse vil oppleve konsekvenser av økt ulikhet sterkest. I neste avsnitt vil jeg forsøke å knytte ulikhet til demokratisk prestasjon eller outputsiden av systemet.

2.4.2 Ulikhet og output-faktorer

På outputsiden av det demokratiske systemet ble kvaliteten på det offentlige og økonomisk prestasjon lagt vekt på. Prinsippet om upartiskhet og ikke-korruperte eliter er spesielt viktig for kvaliteten på det offentlige. Inntekstulikheter kan underminere oppfattelsen om at det politiske systemet er upartisk, og at det skal skape gode økonomiske utfall. Ifølge Uslaner (2005) vil økonomisk ulikhet gi grobunn for korrupsjon, som igjen vil lede til mer ulikhet. Korrupsjon kan defineres som: «corruption involves a holder of public office violating the impartiality principle in order to achieve private gain» (Kurer, 2005, s. 230). Det vil si at prinsippet om upartiskhet brytes når korrupsjon skjer, og ifølge Rothstein (2011) er korrupsjon det motsatte av god kvalitet på det offentlige. Korrupsjon styrker de mektigste, både i og utenfor regjeringen (Ariely og Uslaner, 2017, s. 353). Uslaner nevner videre fire måter ulikhet resulterer i korrupsjon: 1) ulikhet fører til korrupsjon ved å lede borgerne til å tro at systemet jobber imot dem, 2) dobler de rike og mektiges fordeler, som igjen vil øke ulikhetene ytterligere, 3) leder til en pessimisme om fremtiden, og 4) forvrenger synet på rettfærdige nøkkelinstitusjoner i samfunnet, som domstolene, som vanlige borgerne ser på som beskyttelse mot gjerningsmenn, spesielt de med mer innflytelse enn hva de selv har (Uslaner, 2005, s. 6-7). Korrupsjon gir en fordeling av ressurser og muligheter som ikke oppfattes som rettfærdig eller upartisk.

Flere empiriske studier finner støtte til at økte nivåer av økonomisk ulikhet kan øke nivået av korrupsjon (You og Khagram, 2005; Policardo og Carrera, 2018). Et sentralt argument i litteraturen hevder at korrupsjon er en funksjon av motivasjoner og muligheter. Når inntektsulikheten øker, vil de rike ha mer å tape på rettfærdige politiske, administrative og rettslige prosesser. Med økt ulikhet, har også de rike flere ressurser som kan brukes til å kjøpe innflytelse, både lovlig og ikke-lovlig. Ifølge nevnte Meltzer-Richard-modellen, vil ulikhet føre til økt krav om omfordeling. Når presset om omfordeling øker, vil de rike ha større motivasjon og muligheter til å delta i bestikkelser og svindel som et middel for å bevare og fremme sin status, privileger, og interesser. Ikke-rike vil derimot være mer sårbare for utnyttning ved høyere nivåer av ulikhet (You og Khagram, 2005, s. 138-139). Effekten av inntektsulikhet på korrupsjon avhenger av om landene er mer eller mindre demokratiske. I land med autoritære regimer, kan rike og mektige bruke eller fremme undertrykking for å fremme egne interesser. I demokratiske land kan ikke undertrykkelse brukes som erstatning for korrupsjon. Ifølge You og Khagram vil rike bruke korrupsjon mer og mer når ulikheten øker, og presset om omfordeling vokser. Selv om autoritære regimer sannsynligvis har høyere nivåer av

korrupsjon, vil effekten av ulikhet på korrupsjon være høyere i demokratiske land (You og Khagram, 2005, s. 139).

Korrupsjon undergraver den rettferdige prosessen, og medfører at rettstaten ikke gjelder for alle. Korrupsjon eroderer også politisk tillit, og er assosiert med pessimisme på demokratisk prestasjon (Donovan og Karp, 2017, s. 472). Der hvor korrupsjon er utbredt, vil folk utvikle en oppfatning om de ikke styrer sin egen skjebne. Korrupsjon leder til en oppfatning om at man ikke kan komme seg fram i livet på en rettferdig måte (Uslaner, 2005, s. 9). Det spiller dog en rolle i hvilken grad land klarer å opprettholde likhet i muligheter. For eksempel har ikke Norge opplevd like stor økning i økonomisk ulikhet som Tyskland (Stiglitz, 2014, s. 140). Det vil si at i land med høy grad av likhet i muligheter, trenger ikke en økning i inntektsulikhet være like skadelig som i land med lavere grad av likhet i muligheter. Like muligheter gir personer fra fattige kår muligheten til å komme seg oppover i inntektsfordelingen gjennom utdanning og innsats. I land som derimot er preget av større grad av ulikhet i muligheter, risikerer at inntektsulikhet er mer skadelig. Ulikhet i muligheter kan for eksempel føre til feilplassering av ferdigheter (Rothstein og Uslaner, 2005, s. 47; Aiyar og Ebeke, 2020, s. 2).

Til nå har ulikhet hovedsakelig vært diskutert knyttet til kvaliteten på det offentlige. På outputsiden ble også økonomisk prestasjon nevnt som en sentral faktor borgere tar hensyn til når de skal vurdere regimestøtte. Det er en faglig diskusjon om hvilken effekt inntektsulikhet har på økonomisk utvikling. Tidligere forskning er delt, der noen finner et positivt forhold, mens andre finner et negativt forhold. Et positivt forhold kan for eksempel skyldes at inntektsfordeling kan redusere incentivene for rike til å jobbe hardt, og dette kan lede til en nedgang i økonomisk vekst. Inntektsulikhet kan også lede til politisk og sosial ustabilitet, og slik en svekkelse i økonomisk vekst (Shin, 2012, s. 2050).

Ifølge Martini og Quaranta (2017) kan en økning i inntektsulikhet gir et større gap mellom rike og fattige der fattige borgere utsettes i større grad for konsekvensene som følger av ulikhet. Med demokrati forventes gjerne en viss grad av økonomisk vekst og sikkerhet i form av jobb og materiell velstand:

«Citizens translate a worsening of economic conditions into critical attitudes towards the political system. This may be expected, as in citizens' opinions the notion of a democratic regime often overlaps with the belief that it should be able to guarantee acceptable levels of affluence and prosperity» (Martini og Quaranta, 2017, s. 661).

Forholdet mellom økonomisk prestasjon og tilfredshet med demokrati er komplekst. På makronivå har det vært vanskelig å vise et direkte forhold mellom økonomisk prestasjon, politisk støtte og demokratisk tilfredshet (Huseby, 1999, s. 128-129). På dette nivået er det ofte tre mål som brukes for å vurdere den økonomiske prestasjonen: økonomisk vekst, målt med BNP, inflasjon og arbeidsledighet (Miller og Listhaug, 1999, s. 206-207). På mikronivå handler det om hvordan individer egen økonomi, den nasjonale økonomien og evalueringer av kvaliteten på spesifikke offentlige tjenester basert på egne erfaringer. Når individer har gode erfaringer, vil tilfredsheten øke. Dersom utfallene eller output er det viktigste, handler det om man får det man ønsker fra tjenestene. Enkelte vil akseptere utilfredsstillende utfall dersom de ser på prosessen (input) som tilfredsstillende (Christensen og Læg Reid, 2005, s. 491). På individnivå har også forskning vist at borgere som anser den økonomiske prestasjon som dårlig, har lavere demokratisk tilfredshet enn de som ser på økonomien mer positivt (Huseby, 1999, s. 128-129).

En utfordring er at det ikke nødvendigvis reell økonomisk prestasjon som kan lede til en svekkelse av demokratisk tilfredshet, men hvordan borgerne *oppfatter* den økonomiske prestasjonen. Dersom borgerne ikke har informasjon om økonomiens tilstand – vil ikke arbeidsløshet eller inflasjon påvirke støtte til demokrati (Huseby, 1999, s. 128-129). Individets oppfatning av økonomisk prestasjon kan ha en direkte påvirkning på hvordan folk ser på regjeringen, og kan være viktigere enn den reelle økonomiske situasjonen.⁹ Dersom individet har et negativt syn på den økonomiske situasjonen, eller ens egen, kan det reflektere graden av demokratisk tilfredshet (Dalton, 2004, s. 114; Cordero og Simon, 2016). Det kan også være slik at borgerne vurderer demokratiske prinsipper som viktigere enn regimets prestasjon. Følgelig kan sammenhengen mellom systemets output og tilfredshet med demokrati svekkes, i tillegg til at ulikhet ikke trenger å spille en stor rolle.

Det vil si at en del av forskningen peker på at subjektive mål på økonomi kan ha sterkere innflytelse på tilfredsheten enn objektive indikatorer. Det vil likevel ikke si at makroøkonomiske faktorer *ikke* spiller en rolle. Makroøkonomisk prestasjon er et kriterium som borgerne bruker til å evaluere nasjonal politikk. Hvordan makroøkonomien reguleres er en av de viktigste sakene for borgerne når de skal vurdere demokratisk prestasjon (Van Erkel og Van der Meer, 2016, s. 179). Det vil si at borgernes demokratiske tilfredshet kan variere mellom misfornøyd til fornøyd etter hvordan økonomien presterer. Økonomisk prestasjon kan derfor ha en positiv effekt på den demokratiske tilfredsheten fordi borgerne opplever økt levestandard, men det kan også ha en negativ effekt gjennom for eksempel høy arbeidsledighet og inflasjon (Clarke, Dutt

⁹ Diskuteres nærmere under metodiske utfordringer 3.5.3

og Kornberg, 1993, s. 1000; Martini og Quaranta, 2020, s. 65). Makroøkonomiske faktorer kan altså ha en effekt på TMD gjennom for eksempel arbeidsledighet eller en økonomisk nedgang eller oppgang. Ifølge et slikt instrumentelt perspektiv vil TMD være knytte til indikatorer som inflasjon, arbeidsledighet, offentlig gjeld og vekst. Utvikler økonomien seg i en negativ retning kan det føre til kritiske holdninger hos borgerne der tilfredsheten svekkes (Martini og Quaranta, 2020, s. 65).

2.5 Oppsummering

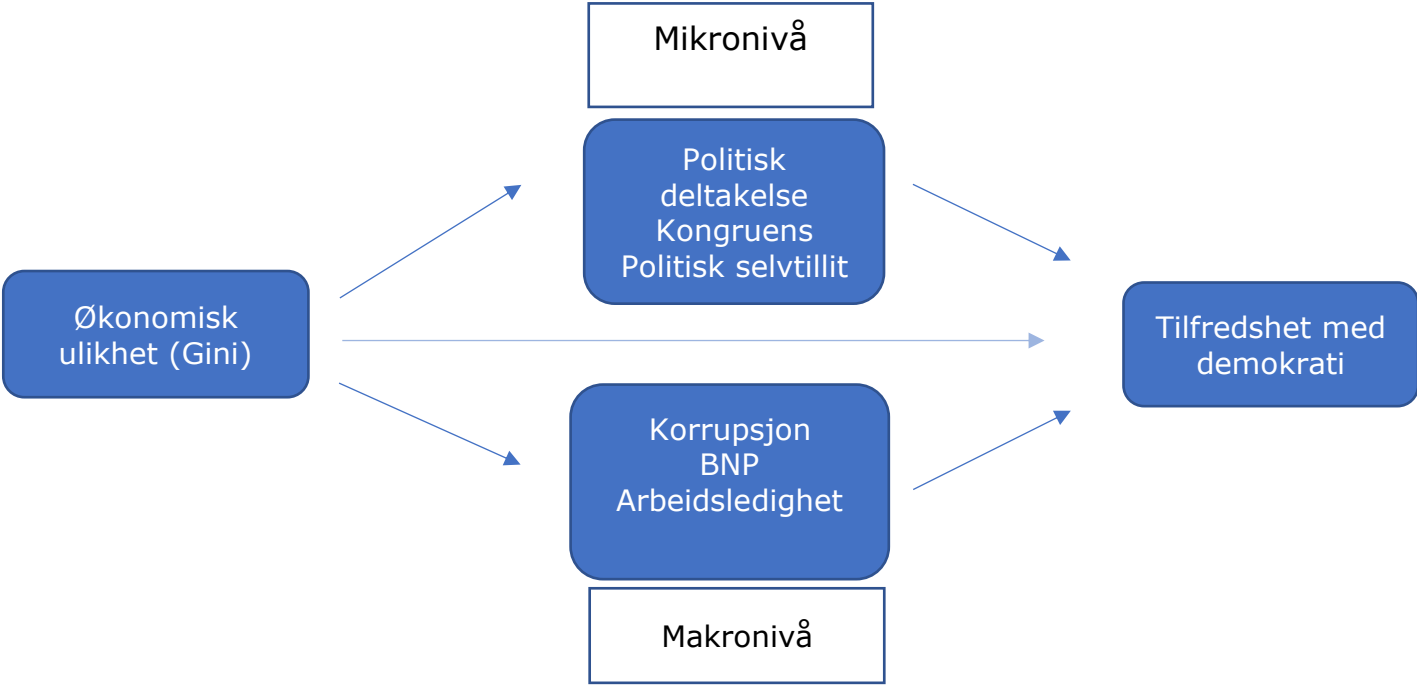
Med teorien som utgangspunkt er det mulig å illustrere mulige sammenhenger i en figur. Hovedhypotesen er at makrofaktoren Gini har en negativ innvirkning på borgernes tilfredshet med demokrati. I tillegg ser man fra figur 2 at økonomisk ulikhet også kan ha en effekt på mekanismene politisk deltakelse, kongruens og både den interne og eksterne politiske selvtilliten. Oppgaven antar derfor at en negativ innvirkning av økonomisk ulikhet på mekanismene videre vil ha en negativ effekt på TMD. Det betyr at hovedformålet med oppgaven er å undersøke forholdet mellom økonomisk ulikhet og tilfredshet med økonomi.

Resten av individnivåvariablene på input-siden ses på som mekanismer.

For å modellere effekten av input og output, inkluderes dermed både variabler på individnivå og variabler på makronivå. Det er ikke mulig å inkludere alle nevnte makroindikatorer fordi det kan føre til overspesifisering av modellene, men også konvergeringsproblemer. Av makrovariabler inkluderes flere kontroller for Gini. Korrupsjon vil være et mål på kvaliteten på det offentlige og upartiskhet. Arbeidsledighetsrate og BNP er prestasjonsmål, og sier dermed noe hvordan økonomien presterer og hvordan det påvirker tilfredsheten. Ved å inkludere flere makrovariabler er det også mulig å undersøke hvilke forventninger europeiske borgere har til regimeoutput. Er det viktig at ulikhetene er lave, eller er det viktigere at ingen får en fordel over andre og at demokratier presterer økonomisk?

Modellen nedenfor gir en illustrasjon over forholdet, og hva som er mikrovariabler og hva som befinner seg på makronivå.

Figur 2: Antatt sammenheng mellom økonomisk ulikhet og tilfredshet med demokrati.



2. 6 Tidligere forskning

Det er mange empiriske studier av tilfredshet med demokrati, men få av disse undersøker forholdet mellom inntektsulikhet og demokratisk tilfredshet. Schäfer (2013) viser imidlertid at demokratisk tilfredshet svekkes som følge av økt ulikhet. Tilfredsheten er også knyttet til nivå av økonomisk utvikling, og at det er forskjeller i TMD mellom land i Vest-Europa og Øst-Europa. Borgere i vest er mer tilfreds med demokratiet enn borgere i øst. Desto rikere et land er, desto mer tilfredse er borgerne. En nyere studie gjennomført i Øst-Asia og Latin-Amerika viser at ulikhet, enten det er målt på en subjektiv eller objektiv måte, svekker folks demokratiske tilfredshet. I Øst-Asia fant samme studie at en subjektiv oppfatning om urettferdig inntektsulikhet forklarte nedgang i tilfredshet sterkere enn Gini-indeksen (Wu og Chang, 2019).

Donovan og Karp (2017) viser at flerpartisystem og forhåndsstemming korresponderer med høyere tilfredshet med demokrati. Når inntektsulikhet og korrupsjon derimot inkluderes, forsvinner forholdet. Artikkelforfatterne argumenter med at dette skyldes at evalueringer av prestasjon også tar høyde for prosedyrerettferdighet og omfordelingsrettferdighet. Korrupsjon forstås som det motsatte av rettferdighet, og økt inntektsulikhet kan trigge oppfatninger om politisk ulikhet. Korrupsjon og ulikhet er mer synlige når befolkningen blir spurt om å evaluere hvordan demokratiet presterer. En studie som forsøker å teste forholdet mellom makroindikatorer og mikroindikatorer, finner at makroøkonomiske indikatorer som arbeidsledighetsrate og økonomisk vekst hadde et ikke-signifikant forhold med TMD når analysen inkluderte variabler som ulikhet (Anderson og Singer, 2008). Anderson og Singer påpeker viktigheten av å inkludere makrofaktorer for å ta høyde for konteksten. Borgeres holdninger og oppfatninger blir påvirket av konteksten de lever i. Land med gode økonomiske og demokratiske rulleblad tenderer til å vise høyere nivåer av TMD enn land uten. Over tid er en bedring i objektive demokratiske og økonomiske forhold assosiert med økte nivåer av nasjonal TMD (Christmann, 2018). Clarke, Dutt og Korneberg (1993) viser at høy arbeidsledighet og høy inflasjon svekker TMD i Vest-Europa. Clarke et al. argumenterer også for at ugunstige økonomiske forhold kan produsere følelser som usikkerhet og redusere disponibel inntekt, som igjen kan overføres til kritiske holdninger mot det demokratiske systemet. En forverring eller nedgang i økonomien kan altså resultere i kritiske holdninger.

På individnivå finner Armingeon og Guthmann (2013) at tilfredsheten med demokrati sankt betraktelig etter finanskrisen i 26 europeiske land. Et av nøkkelfunnene var at tilfredsheten sank som følge av hvordan borgerne oppfatter den nasjonale økonomien. Oppfatninger om økonomiens tilstand påvirker både tilfredshet med og støtte for demokrati. Cordero og Simón (2016) demonstrerer at negative subjektive

oppfatninger av den økonomiske situasjonen har en tendens til å svekke den demokratiske tilfredsheten. Studien tar utgangspunkt i runde 6 av ESS som tar et dypdykk i borgernes holdninger til demokrati. Artikkelforfatterne viser at hvordan borgerne oppfatter den nasjonale økonomien har betydning for evalueringen av demokratiets prestasjon.

Tidligere forskning har vist at velgere kan straffe sittende regjering på grunnlag av deres økonomiske rulleblad og at regjeringens popularitet følger økonomiske sykluser (Alesina og Wacziarg 2000; Lewis-Beck og Stegmeier, 2000; Dutch og Stevenson 2008).

Magalhães (2014) kommer frem til at regjeringseffektivitet, definert som kvaliteten på beslutningstaking og implementering, er knyttet til høyere nivåer av demokratisk støtte.

Andre studier finner at positive evalueringer på individnivå predikerer høyere nivåer av TMD (Anderson og Guillory, 1997). De finner at individnivåvariabler som vurderinger av økonomi og politisk interesse påvirker borgeres tilfredshet med demokrati. Valgutfall kan påvirke borgeres holdninger mot demokratiske institusjoner, der valgtapere er mer tilbøyelig til å vise lavere støtte til det politiske systemet (Anderson et al., 2005). Det å tape valg har sterkere effekt i nye demokratier enn i mer modne demokratier. Tillit til politiske institusjoner påvirker også TMD positivt (Zmerli, Newton og Montero, 2007). De som har tillit til parlamenter, regjeringer og politikere, er mer tilfreds med hvordan demokratiet fungerer.

Gjennomgangen viser at det er få studier som tester hvordan et objektivt mål som Gini påvirker individindikatoren tilfredshet med demokrati i en europeisk kontekst. Oppgaven kan derfor bidra til å fylle dette hullet i litteraturen. Det har ofte blitt antatt en sammenheng, men få studier har faktisk testet det direkte forholdet mellom økonomisk ulikhet og demokratis tilfredshet.

Kapittel 3

Data, operasjonalisering og metode

I dette kapitlet gjøres det rede for oppgavens datagrunnlag, variabler og metodisk tilnærming. Videre følger en diskusjon av validitet og reliabilitet, samt modellenes styrker og utfordringer. Variabler er valgt med utgangspunkt i tidligere forskning og teori.

3.1 Datagrunnlag

For å svare på forskningsspørsmålet brukes et kumulativt datasett fra European Social Survey (ESS), hvor runde 1 til 9 er slått sammen. Det vil si at 9 runder er inkludert fra tidsrommet 2002 til 2018 hvor dataene er samlet inn annethvert år¹⁰. Det er 27 land med i datasettet, og siden det varierer hvilke land som er med i rundene vil datasettet være ubalansert på tvers av land-år. ESS er en sentralt koordinert tverrnasjonal spørreundersøkelse som undersøker holdninger, oppfatninger og adferdsmønstre. Individuelle dataene er stilt til disposisjon i anonymisert form gjennom Norsk senter for forskningsdata (NSD). Undersøkelsene gjøres ansikt til ansikt med et sannsynlighetsutvalg av personer over 15 år.

For den mest sentrale uavhengige variabelen Gini, brukes data fra *Eurostat*. Jeg bruker også data fra *The World Bank eller Verdensbanken* for makrovariablene BNP, arbeidsledighet og korrupsjon. Siden Eurostat og The World Bank er respekterte institusjoner antar jeg at variablene er av god kvalitet og kan sammenlignes på tvers av land. Ingen av de nevnte aktørene er ansvarlige for oppgavens analyser eller konklusjoner.

3.1.1 Utvalg av land

Studien er begrenset til europeiske land. Selv om den økonomiske ulikheten ikke er like presserende i Europa som den er i USA, er det flere utviklingstrekk som aktualiserer relevansen av et Europafokus. Fremveksten av populisme fra både høyre og venstre, Troikaen, Brexit, og illiberale tiltak i land som Ungarn og Polen, har blitt tolket av enkelte som at demokratiet står i en krise (Kriesi, 2020, s. 238). Diskusjonen om svekket misnøye gjør det interessant å undersøke hvilken rolle økonomisk ulikhet spiller i Europa, og om det er en bidragsfaktor.

¹⁰ Runde 1 = 2002, runde 2 = 2004, runde 3 = 2006, runde 4 = 2008, runde 5 = 2010, runde 6 = 2012, runde 7 = 2014, runde 8 = 2016, og runde 9 = 2018.

Det er land som regnes som demokratier, og som av Freedom House¹¹ regnes som frie. Freedom House årlige rapport rangerer land ved å vurdere individers rettigheter og friheter. Enkelte studier har avgrenset til kun Vest-Europa (for eksempel Clarke et al, 1993), mens andre har inkludert både vestlige land, men også land i Øst- og Sentral-Europa (se for eksempel Schäfer, 2013). Denne oppgaven inkluderer Øst-Europa for å kunne generalisere til hele Europa, men også for å få mer variasjon i økonomisk ulikhet og demokratisk tilfredshet.

Det er mulig å diskutere inkluderingen av enkelte land slik som Ungarn. Landet regnes som delvis fritt av Freedom House, men senest i 2019 ble Ungarn regnet som fritt. Det gjør at landet inkluderes fordi siste året ESS hadde datainnsamling var i 2018, og Ungarn ble fortsatt sett på som fritt på denne tiden. Det gjør at antall land ender på 27. Se tabell 4.1 i kapittel 4 for hvilke land som er med.

¹¹ <https://freedomhouse.org/>

3.2 Avhengig variabel

For å måle politisk støtte brukes indikatoren TILFREDSHET MED DEMOKRATI (satisfaction with democracy). Indikatoren er den hyppigste måten å operasjonalisere borgernes evaluering av det demokratiske systemet (se f.eks. Dalton, 1999; Linde og Ekman, 2003; Norris, 2011; Martini og Quaranta 2016). I ESS måles indikatoren ved å stille følgende spørsmål til respondentene:

«And on the whole, how satisfied are you with the way democracy works in [country]?»

Variabelen er en 11-punkt skala hvor 0 viser til ekstremt misfornøyd og 10 viser til ekstremt fornøyd. Det er en faglig debatt om hva indikatoren faktisk måler, og om indikatoren kan måle flere forskjellige nivåer (Dalton, 2004). Diskusjonen har handlet om indikatoren måler systemlegitimitet eller systemprestasjon. Usikkerheten kan skyldes tvetydighet med hvordan indikatoren formuleres. «Tilfredshet med demokrati» indikerer en sammenligning mellom personlige forventinger om den demokratiske prosessens natur og om den faktiske prestasjonen evaluert opp mot en ideal standard. Utfordringen i denne sammenhengen er at indikatoren ikke gir noe informasjon om hva som skal evalueres og hvilken «benchmark» som skal brukes som utgangspunkt (Quaranta og Martini, 2020, s. 29).

Den vanligste tolkningen er likevel at indikatoren måler støtte til hvordan regimet fungerer i praksis. Det vil si at indikatoren ikke er et mål på systemlegitimitet, men heller en indikator som måler støtte til det demokratiske regimets prestasjon (Quaranta og Martini, 2020, s. 30; Linde og Ekman, 2003, s. 401). Det har vært diskutert om alle har den samme forståelsen av indikatoren, og om det er sammenligningsgrunnlag på tvers av individer og land (Canache, Mondak og Seligson, 2001, s. 513). Ferrín og Kriesi (2016) finner i sin studie at europeere deler et felles syn på liberaldemokrati, men også direkte demokrati og sosialdemokrati. Europeiske borgere har dog høyere tilfredshet når det kommer til den liberale dimensjonen av demokrati som inkluderer: likhet for loven, frie og rettferdige valg, upartiskhet, og at regjeringen forklarer sine beslutninger. Derfor antas det at det er mulig å sammenligne på tvers av land. Det er likevel verdt nevne at landforskjeller kan spille inn på forståelsen av indikatoren, og føre til at den underestimeres eller overestimeres i noen land (Ferrin og Krisei, 2016, s. 306).

Populariteten til indikatoren, til tross for eventuelle svakheter, skyldes sannsynligvis tilgjengeligheten i flere surveyer. Indikatoren er inkludert i flere komparative surveyer, blant annet Afrobarometer, Asiabarometer, Eurobarometer, ESS og World Value Survey. Med andre ord er indikatoren standard i litteraturen, og det er vanskelig å finne studier som bruker andre alternative mål (Quaranta, 2018, s. 194).

Selv om det er noen utfordringer i bruken av indikatoren, blir den likevel ansett som en god proxy for å vurdere borgernes evalueringer av det demokratiske regimets prestasjon (Quaranta og Martini, 2016, s. 167).

Tabell 1: Deskriptiv statistikk for avhengig variabel

	N	min	max	Mean	Std. Dev.
Demokratisk Tilfredshet	304958	0	10	5.37	2.462

3.3 Uavhengige variabler

3.3.1 Makronivåvariabler

GINI måler inntektsulikhet eller økonomisk ulikhet innenfor et land eller befolkning. Dersom alle har samme inntekt vil Gini være lik 0, har derimot én person har all inntekten i landet vil Gini være 100 eller 1. Lave verdier på Gini indikerer derfor lav ulikhet. Fordelen med Gini som mål på ulikhet er at den har bra dekning på tvers av land og tid. Indeksen er også enkel å forstå, og er det mest brukte målet på inntektsulikhet i forskningen. I *Eurostat* baseres Ginimålet på disponibel inntekt. Det antas at høyere Gini fører til mindre tilfredshet med demokrati.

Det er tre andre variabler som er inkludert på makronivå som kontrollerer for betydningen av Gini, og alle er makroøkonomiske indikatorer. Dataene for variablene er hentet fra *World Bank*. Alle makrovariablene er målt året før respondentene er stilt spørsmål om demokratisk tilfredshet.

Variabelen for KORRUPSJON er en indeks som viser i hvilken grad offentlig makt misbrukes for å oppnå egne fordeler, og inkluderer både mindre og større former for korrupsjon. I tillegg viser korrupsjonsindeksen i hvilken grad eliter og private interesser kontrollerer staten. Indeksen varierer fra 0 som viser til høy grad av korrupsjon, til 100 som viser til ingen korrupsjon (World Bank, 2021). Korrupsjonsvariabelen inkluderes for å måle ulikheter i muligheter som bryter med prinsippet om upartiskhet. Det vil si at korrupsjon er et mål på kvaliteten på det offentlige på outputsiden av regimet. Å inkludere korrupsjon som variabel vil også virke som en kontroll for betydningen av Gini.

For å måle nivå på økonomisk utvikling inkluderes BNP per innbygger. BNP er bruttonasjonalprodukt som er lik summen av alle varer og tjenester som produserer i et land i løpet av et år, minus varene og tjenestene som blir brukt under denne produksjonen. Dataene er i konstant 2010 US dollars (World Bank, 2021). For å få BNP

per innbygger deles BNP på antall innbyggere. BNP per innbygger logtransformeres for å trekke inn halene, og oppnår slik en bedre fordeling av variabelen.

ARBEIDSLEDIGHET måler andelen av arbeidskraften som er uten jobb, men som er tilgjengelig for og søker arbeid¹² (World Bank, 2021). Lave verdier indikerer lav arbeidsledighetsrate, og høye verdier betyr dermed høy arbeidsledighet. Som nevnt i teorikapittelet kan arbeidsledighet være relevant for hvordan borgerne evaluerer det politiske systemet. Den generelle forventningen er at dersom økonomien beveger seg i en negativ retning vil det svekke TMD. Beveger økonomien seg positivt, det vil si høye nivåer av BNP, lave nivåer av arbeidsledighet og korrupsjon, vil resultatet være høye nivåer av TMD.

Tabell 2: Deskriptiv statistikk over makronivåvariabler

	N	Min	Max	Mean	Std. Dev.
Gini	304958	22	38.1	28.94	3.75
BNP ^a (log)	304958	9.065	11.489	10.439	.545
Korrupsjon	304958	57.692	100	85.876	11.95
Arbeidsledighet	304958	1.81	26.09	7.51	3.88

Alle makrovariablene har 1 års lag. ^a BNP per innbygger. N land = 27, N landår = 177.

3.3.2 Interaksjonsvariabler

Ved å inkludere et samspillsledd mellom GINI og INNTEKT, er det mulig å måle om effekten av Gini på tilfredshet med demokrati er avhengig av hva respondentene føler om egen inntekt. Tidligere forskning har funnet at økonomisk ulikhet har betydning for hvordan borgerne forstår demokrati. Spesielt blant de med lavere inntekt (Solt, 2008). I tråd med Relative power theory forventes det at for de som føler at de ikke lever komfortabelt på nåværende inntekt, vil effekten av Gini på TMD være sterkere.

¹² Definisjoner av arbeidskraft og arbeidsledighet varierer fra land til land.

3.3.3 Individvariabler på inputsiden

For å måle KONGRUENS mellom borgerne og regjeringen inkluderes kun ideologisk kongruens. Det vil si at sakskongruens utelates. Det skyldes utfordringer knyttet til operasjonaliseringen av kongruens, og en helhetlig vurdering av sammenfall mellom borgere og regjeringer burde ta høyde for både saksposisjonskongruens og ideologisk kongruens¹³. Det har gjort at datasettet til slutt inkluderer den vanlige venstre-høyreskalaen i ESS, men den er omkodet til gjennomsnittlig absolutt distanse til medianvelgeren. Opprinnelig er det en 11-punkt skala som spør respondentene: «In politics people sometimes talk of «left» and «right». Using this card, where would you place yourself on this scale, where 0 means the left and 10 means the right?». Omkodningen har gjort at variabelen nå går fra 0 til 6 hvor høye verdier vil si stor absolutt avstand til medianvelgeren. Det er ikke optimalt med en slik variabel, men det antas at regjeringens politikk ligger nært medianvelgeren. Det er derfor rimelig å anta at jo større absolutt distanse til medianvelgeren, jo svakere kongruens og dermed er man mer misfornøyd med demokratiet.

Variabelen POLITISK DELTAKELSE måler om respondentene har deltatt ved sist valg ved å stille spørsmålet: «Did you vote in the last national election?». I en instrumentell tilnærming som denne oppgaven har, ses valgdeltakelse på som den viktigste formen for deltakelse. Variabelen er kodet slik at verdien 1 viser til respondenter som har stemt, mens verdien 0 viser til de som ikke har stemt. Forskning har vist at politisk deltakelse i form av valg leder til økt demokratisk tilfredshet (Kostelka og Blais, 2018). *Relative power theory* predikerer at økt inntektsulikhet vil svekke valgdeltakelsen hos borgere, og da spesielt blant fattige. Det antas derfor en negativ sammenheng mellom ulikhet og politisk deltakelse, der økt ulikhet fører til mindre deltakelse.

POLITISK SELVTILLIT deles inn i intern og ekstern politiske selvtillit. Forskning har vist at det er nyttig å skille mellom de to dimensjonene fordi de kan ha ulike sammenhenger med andre variabler (Saris og Torcal, 2009). Intern politisk selvtillit måler subjektiv kompetanse med to spørsmål: «How able do you think you are to take an active role in a group involved with political issues?» og «And how confident are you

¹³ På grunn av databegrensninger har det vist seg å være vanskelig. Det har vært forsøkt å lage en ideologisk kongruensvariabel som undersøker hvor på venstre-høyreskalaen borgere og regjeringer befinner seg i forhold til hverandre for å måle sammenfall, og effekten av det på TMD. Tidligere forskning har gjerne brukt både ESS, Chapel Hill Expert Survey og Comparative Study of Electoral Systems. Det har også vært forsøkt som et utgangspunkt her, men det innebærer at flere land som blant annet Norge ikke inkluderes i variabelen, og det krever en god del omkodninger for å ta høyde for tidsdimensjonen i oppgaven.

in your own ability to participate in politics?»). Det er 5 svaralternativer på begge spørsmålene som går fra 1 = not at all able/not at all confident til 5 = completely able/completely confident. De to spørsmålene utgjør en skala som danner intern politisk tillit. Ekstern politisk selvtillit måler systemmottakelighet med spørsmålene: «How much would you say that the political system in [country] allows people like you to have a say in what government does?» og «And how much would you say that the political system in [country] allows people like you to have an influence on politics?». Svaralternativene på begge spørsmålene går fra 1 til 5 hvorav 1 = not at all og 5 = a great deal. Det vil si at også ekstern politisk selvtillit er en skala.

Forut sammenslåingen gjennomførte jeg tester for å undersøke om variablene kan danne en skala¹⁴. Den første testen tester korrelasjonen mellom variablene med Pearsons *r*. Det er ønskelig at gjennomsnittskorrelasjon er over 0,3, og begge skalaene oppfyller dette kravet. Den andre er *Cronbachs Alpha* som er et reliabilitetsmål. Tommelfingerregelen er at Cronbach´s Alpha bør være over 0,7. Testene viser at det er høy reliabilitet til stede hos begge. Den tredje og siste testen jeg gjennomførte var *faktoranalyse* som undersøker antall faktorer som ligger til grunn for korrelasjonene mellom indikatorene. Det anbefales å beholde faktorer som har egenverdi som er større enn 1 (Ringdal, 2007, s. 299-300, 324; Mehmetoglu og Jakobsen, 2017, s. 272).

Spørsmålene om politisk selvtillit ble ikke introdusert før runde 8 i ESS. Det betyr at det ikke er mulig å gjøre analyser over lengre tid med disse variablene, men man kan likevel undersøke hvordan landene scorer på politisk selvtillit og sammenhengen med Gini, og demokratisk tilfredshet.

¹⁴ Se Appendiks A for korrelasjonsanalyse, reliabilitetskoeffisient og faktoranalyse.

3.3.4 Individvariabler på outputsiden

Det er hovedsakelig makrovariabler som knyttes til outputsiden, men som nevnt er det uvisst i forskningsfeltet hva som har størst effekt av individnivåvariabler og makronivåvariabler. For å undersøke dette, inkluderes to variabler på individnivå. Den første er TILFREDSHET MED NASJONAL ØKONOMI som er en 11-punkt skala der 0 = ekstremt misfornøyd og 10 = ekstremt fornøyd. Respondentene svarer på spørsmålet: «On the whole how satisfied are you with the present state of the economy in [country]». Variabelen måler derfor tilfredsheten med den nasjonale økonomien, og tester effekten av prestasjonsbaserte subjektive evalueringer.

I tillegg inkluderes EGEN HUSHOLDNINGSSINNTEKT som spør respondentene: «Which of the descriptions on this card comes closest to how you feel about your household`s income nowadays?» Variabelen er omkodet slik at den går fra negativ til positiv der 1 = veldig vanskelig på dagens inntekt; 2 = vanskelig på dagens inntekt; 3 = klarer seg på dagens inntekt, og 4 = lever komfortabelt på dagens inntekt. Teoretisk begrunnes dette med at hvordan borgerne ser på den nasjonale økonomien og hva de føler om egen økonomi kan ha større betydning enn makrofaktorer. Her kan det forventes at de som er tilfredse med den nasjonale økonomien og de som lever komfortabelt på egen inntekt er mer tilfredse med demokrati.

3.4 Kontrollvariabler

For å kontrollere for mulige bakenforliggende faktorer som kan resultere i spuriøs korrelasjon, inkluderes flere kontrollvariabler (Skog, 2013, s. 39). Det inkluderes standardvariabler som ofte brukes i sammenheng med demokratisk tilfredshet (se f.eks. Norris 1999; Dalton 2004). På individnivå er det noen personlige karakteristikk som fungerer som predikatorer for tilfredshet med demokrati. Modellene kontrollerer for respondentenes ALDER og KJØNN. Førstnevnte måler respondentenes alder i antall år. Respondenter under 15 og over 90 er fjernet for å unngå uteliggere. Det inkluderes også andregradsledd av alder for å sjekke om det er en kurvelineærsammenheng. Kjønn er en dummyvariabel som har fått navnet «kvinne» hvor 0 betyr «mann» og 1 betyr «kvinne».

I tillegg tas UTDANNING med, målt i antall år utdanning. Variabelen tas med for å undersøke effekten av sosioøkonomiske ressurser. Variabelen er ikke nødvendigvis den beste tilgjengelig i ESS på grunn av potensielle uteliggere som kan gi skjeve estimater. Med tanke på det høye antallet respondenter, antas det er uteliggere ikke vil påvirke resultatene i stor grad. Likevel kan antall år utdanning settes til 30 for å unngå skjeve resultater. Når det gjelder forholdet mellom utdanning og demokratisk tilfredshet, er forskningen sprikende. Schäfer (2013) finner at høyere utdanning er positivt assosiert

med TMD, mens Quaranta (2018) finner at utdanning er negativt assosiert med avhengig variabel.

POLITISK INTERESSE inkluderes også som oftest i modellene (se f.eks. Quaranta, 2018; Anderson og Guillory, 1997). Respondentene blir spurt om hvor politisk interesserte de er på en skala fra 1 til 4, hvor høye verdier betyr at man ikke er interessert. Variabelen er derfor omkodet slik at den går fra negativ til positiv som gjør den enklere å tolke. Svaralternativene blir slik: 1 = «ikke interessert i det hele tatt», 2 = «litt interessert», 3 = «ganske interessert» og 4 = «veldig interessert». Tidligere forskning har vist at politisk interesse er knyttet til politisk selvtillit og tilfredshet med demokrati. De som forstår den politiske prosessen og som tror at de kan påvirke beslutningstakerne, er gjerne mer optimistiske med demokratiet (Anderson og Guillory, 1997, s. 72). Det er mulig med en negativ sammenheng mellom politisk interesse og TMD, men her antas en positiv korrelasjon.

Tabell 3: Deskriptiv statistikk over individnivåvariabler

	N	min	max	Mean	Std. Dev.
Politisk deltakelse ^a	287226	0	1	.787	.409
Intern politisk selvtillit	75881	1	5	2.152	.968
Ekstern politisk selvtillit	75906	1	5	2.256	.851
Kongruens ^b	277615	0	6	1.563	1.500
Økonomisk tilfredshet	357922	0	10	4.709	2.491
Inntekt ^c	304958	1	4	3.045	.834
Alder	304958	15	90	48.35	18.17
Kvinne ^d	304958	0	1	.524	.499
Utdanning	304958	0	30	12.64	4.035
Politisk interesse	304958	1	4	2.421	.899

^a De som ikke stemte ved sist valg er referansekategori, ^b er omkodet til absolutt distanse fra medianvelgeren, ^c viser til hvordan respondentene føler om egen inntekt, ^d menn er referansekategori.

3.5 Metode

For å undersøke effekten av økonomisk ulikhet, brukes flernivåregresjon.

Flernivåmodeller er en mye brukt metode når dataene er hierarkisk strukturert som her.

Det er særlig to typer datastrukturer som er typisk: 1) paneldata, hvor tidspunkter er nøstede i personer eller andre analyseenheter, 2) datasett hvor hovedenheten er nøstede i høyere nivåer, som for eksempel respondenter i land (Schmidt-Catran, Fairbrother og Andreß, 2019, s. 100). Det er sistnevnte denne oppgaven tar utgangspunkt i.

Flernivåmodeller er mye brukt for å analysere komparative datasett som ESS. Ved å bruke flernivå kan man studere hvordan holdninger og atferd varierer etter kontekst. Målet med flernivåmodeller er å forklare variasjonen i avhengig variabel målt på laveste nivå, ved å undersøke informasjon fra alle analysenivåer (Schmidt-Catran et al, 2019, s. 101; Mehmetoglu og Jakobsen, 2017, s. 194). Metoden tar hensyn til at respondenter i samme land vil være mer like hverandre enn respondenter fra ulike land på grunn av delt historie, erfaringer og miljø (Mehmetoglu og Jakobsen, 2017, s. 194-195).

Flernivåanalyse kan ses på som en generalisering av OLS-regresjon hvor det gjøres lettere å estimere regresjonsmodeller med to eller flere nivåer (Mehmetoglu og Jakobsen, 2017, s. 196-197). I denne oppgaven vil individer være nøstede i landår som igjen er nøstede i land. Den avhengige variabelen, tilfredshet med demokrati, er på individnivå (nivå 1).

Det er både teoretiske og statistiske grunner for å bruke flernivå-modell. En teoretisk begrunnelse er dataens hierarkiske struktur som vil si at oppgaven søker å undersøke effekten av variabler som befinner seg på ulike nivåer. I denne oppgaven er individuell atferd av interesse, og jeg undersøker forklaringskraften av både karakteristikk på individnivå og makronivå. Mine data gjør det mulig å inkludere tidsdimensjon på nivå 2, landår, som gir oppgaven en styrke fordi man også kan se på utviklingen over tid. Det betyr også at man kan se hvordan individene påvirkes av konteksten, altså land. Observasjoner som er nær i tid, vil være mer like enn observasjoner langt fra hverandre.

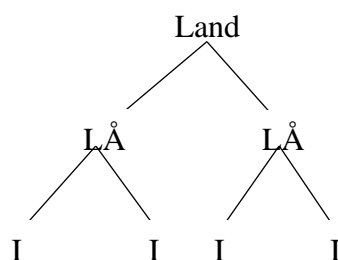
Nøstingen av dataen innebærer en statistisk grunn for flernivåmodell. Det er mulig å analysere med OLS-regresjon, men denne tilnærmingen vil ikke gjenkjenne hvilken del av dataen som referer til individer og hvilken del av dataen som referer til land. Det vil si at OLS vil behandle hver observasjon likt, uavhengig om det kommer fra et individuell eller nasjonalt utvalg. OLS er derfor problematisk å anvende på grunn av den delte avhengigheten mellom individer som hører til samme gruppe. Dersom analysene ble gjennomført med OLS ville resultatet vært at standardfeilene på det nasjonale nivået

være basert på for stort utvalg, og være mindre enn den egentlige verdien. T-verdiene basert på disse standardfeilene vil bli blåst opp, og dermed være for høye. Ignoreres det kontekstuelle nivået og underestimeres standardfeilene risikerer man å få invalide statistiske resultater. Nivåer av demokratisk tilfredshet kan være høyere i noen land enn andre, på grunn av delt historie og kontekst innad i et land. Det medfører at korrelasjonen mellom individer innad et land (med tanke på demokratisk tilfredshet) vil være høyere enn mellom individer fra ulike land. Dette uttrykkes gjennom Intraklassekorrelasjonen (IKK) som måler graden av avhengighet mellom observasjoner fra samme gruppe (Rözer og Kraaykamp, 2014, s. 12-13; Mehmetoglu og Jakobsen, 2017, s. 198-199).

I flernivåmodeller varierer restleddet mellom land og individer, såkalte «random effects» på ulike nivå. Sammen utgjør de den tilfeldige delen av modellen. Flernivåmodeller kan estimere gruppeeffekter med flere gruppenivå predikatorer samtidig. Flernivåmodeller gjør det mulig å generalisere konklusjoner til populasjon av land, fordi landene behandles som et tilfeldig utvalg fra en populasjon av land¹⁵. En sentral antakelse er at man har inkludert alle viktige variabler i modellen, altså at man ikke har skjevheter i estimatene på grunn av utelatte variabler («omitted variable bias»). I tillegg antar man at landene er et tilfeldig utvalg av land, noe som sjeldent stemmer.

De fleste flernivåmodeller har kun to nivåer. På grunn av den hierarkiske strukturen på dataene jeg benytter, er det imidlertid nødvendig med tre nivåer i oppgaven. Modellen gjør at det er mulig å inkludere variabler på landnivå som er tidskonstante, men også variabler som varierer over tid (Schmidt-Catran et al., 2019, s. 114).

Figur 3: Datastruktur



Figuren over viser datastrukturen hvor individer er nivå 1 og betegnes som i . Neste nivå 2 er landår. Nivå 2 betegnes gjerne med jt . Nivå 3 er land og beskrives med j (Schmidt-Catran et al., 2019, s. 114). Det er mulig å inkludere uavhengige variabler på alle tre

¹⁵ Det er noen metodiske utfordringer knyttet til dette, noe som diskuteres nærmere under avsnitt 3.5.3.

nivåer. Det betyr at på *nivå 1* inkluderes variablene tilfredshet med demokrati, politisk selvtillit, kongruens, politisk deltakelse, tilfredshet med nasjonal økonomi, vurderinger av egen økonomi, kjønn, alder og utdanning, *Nivå 2* fanger opp tidsdimensjonen, målt ved ESS-rundene, som gjør at vi kan studere betydningen av landvariabler som varierer over tid. Til sist viser *nivå 3* til variabler på landnivå som ikke varierer over tid. I oppgaven vil jeg både studere effekten av Gini på tvers av land og innad i land over tid.

For å avgjøre om flernivåanalyse er hensiktsmessig å anvende undersøkes gjerne intraklassekorrelasjon (IKK). IKK måler hvor stor andel av den totale variansen som skyldes forhold på nivå 2 og nivå 2. Tommelfingerregelen er at en IKK over 5 % eller mer indikerer at det er viktig variasjon på dette nivået og flernivå er en nyttig metode å bruke (Mehmetoglu og Jakobsen, 2017, s. 203). For å regne ut IKK kalkuleres en nullmodell med kun den avhengige variabelen tilfredshet med demokrati. Det vil si at ingen forklaringsvariabler inkluderes, men den sier noe om hvor mye de ulike nivåene forklarer av variasjonen i den avhengige variabelen¹⁶. Den tomme modellen kan defineres som:

$$Y_{jti} = \beta_0 + v_j + u_{jt} + e_{jti}$$

Første del av ligningen Y_{jti} tilsvarer den avhengige variabelen der, som nevnt over, i står for individer, jt for landår og j for land (som tidligere nevnt). β_0 er samlet gjennomsnitt til den avhengige variabelen, også kalt konstantleddet. v_j viser til restleddet for nivå 3 eller land., u_{jk} er restleddet for landår eller nivå 2, og e_{jti} viser til restleddet for individnivå (Mehmetoglu og Jakobsen, 2017, s. 201 og 217; Schmidt-Catran et al, 2019, s. 29). Ved å regne ut IKK basert på nullmodellen, kan vi se (se tabell 9 i appendiks) at 14,5 % av variasjonen i den avhengige variabelen som skyldes nivå 3. Videre er det 18,4 % av variasjonen i avhengig variabel som er tillagt nivå 2, altså landår. Det vil si at IKK-estimatene høyere enn det tommelfingerregelen foreslår, og at en flernivåmodell er en fornuftig analysemetode i mitt tilfelle. Oppgaven estimerer flernivåmodellene ved hjelp av Maximum Likelihood-metoden. ML estimerer parameterne som maksimerer sannsynligheten for å observere dataen som vi faktisk har fått i modellen (Skog, 2013, s. 362; Hox, 2002, s. 37).

¹⁶ Det er konstruert variabler som identifiserer nivå 2 og nivå 3 i modellene.

3.5.1 Oppbyggingen av modellene

I denne delen av oppgaven beskrives hvordan modellene konstrueres. Oppgaven benytter seg av *random intercept* modell. Det betyr at konstantleddene vil variere på tvers av nivå 2 og nivå 3. I modellen vil individvariablenes effekt være den samme på tvers av nivå 2 og 3, som vil si at regresjonslinjene vil ha samme stigningstall i hver kontekst. Siden de faste effektene er gjennomsnittlig effekter av alle landene, er det ikke nødvendigvis et problem at noen land har flere eller færre enheter på nivå 1 enn andre¹⁷ (Mehmetoglu og Jakobsen, 2017, s. 204-5; Hox, 2002).

Det benyttes en stegvis prosedyre for å undersøke de ulike variablenes bidrag. Modellene som beskrives vil ligge til grunn for analysen. Den grunnleggende modellen, *modell 1* er basert på nullmodellen hvor likningen er presentert lengre opp. Her introduseres alle individnivåvariabler. *Modell 2* bygger videre på modell 1, og her inkluderes variabler på kontekstnivå. Modell 2 introduserer kun Gini-variablene, og *modeller 3 til 5* introduserer resten av makrovariablene, to av gangen. Modell 6 undersøker effekten av Gini (predictor) på den avhengige variabelen er avhengig av hva respondentene føler om egen inntekt (moderator) gjennom interaksjonsledd. Modell 7 viser full modell, og en siste modell 8 viser standardiserte variabler.

¹⁷ Små utvalg på nivå 2 og 3 kan lede til skjeve resultater i standardfeilene på det samme nivået (Mehmetoglu og Jakobsen, 2017, s. 205). Med 177 enheter på nivå 2 og 27 på nivå 3 antas det at det ikke vil være et problem her. Det betyr også at dataene er uvektet, som i dette tilfellet ikke trenger å ha stor betydning. Se for eksempel Schmidt-Catran et al., 2019 som også gjør uvektede analyser. Det er heller ikke nødvendig med samme antall observasjoner for hvert land. Fra et statistisk synspunkt, er dette en av styrkene til flernivåanalyser – det må ikke være samme antall enheter (Mehmetoglu og Jakobsen, 2017, s. 203).

3.5.2 Endringer i makrovariabler

En mulig løsning på utfordringene knyttet til flernivåanalyser, er å basere modellene på det Schmidt-Catran et al. kaller for «comparative longitudinal survey data». Siden ESS har blitt samlet inn over flere runder, er det mulig å observere det samme landet flere ganger slik at man får mer variasjon på landnivå. Ved å slå sammen dataen på tvers av tid og ved å se på endringer i variabler på landnivå over tid, kan man øke den statistiske forklaringskraften og få mindre skjeve resultater (Schmidt-Catran et al., 2019, s. 113-114). En slik modell åpner for å inkludere tidskonstante variabler på landnivå og variabler som varierer over tid.

Ulikhet varierer både på tvers av land og innad land, og begge disse typene variasjon kan være viktig for tilfredshet med demokrati. For å fange opp effekten av både nivå og endringer i makrovariablene, lages det to varianter av hver makrovariabel. Det vil si at én variabel måler gjennomsnitt for hvert land på tvers av alle runder og sier noe om effekten av å bo i land med høyt versus lavt nivå på Gini. Denne variabelen fanger opp variasjon i konstantleddet på tvers av land, og kan ses på som *between effects*. For å unngå at man tolker forskjeller mellom land som en mulig effekt av endring innad et land, er det bedre å direkte undersøke endringer over tid innad land. En slik tilnærming gjør at man kan teste forhold også innad land¹⁸. Fra et kausalt standpunkt vil dette være bedre enn «between» landestimer som også er mer utsatt for utelatt variabel-skjevhet som nevnt lengre opp (Schmidt-Catran et al., 2019, s. 120). Det vil si at den andre variabelen er Gini i det aktuelle landåret minus gjennomsnitt av Gini. Denne variabelen måler endringer *innad* land og sier noe om hvordan endringer i Gini påvirker tilfredshet. Det vil si variabelen fanger opp *within effects*. Det samme vil gjelde for kontrollvariablene BNP, arbeidsledighet og korrupsjon. En modell basert på *comparative longitudinal survey data* vil da se slik ut:

¹⁸ En slik estimator kontrollerer kun for tidskonstante utelatte variabler, som betyr at det fortsatt innebærer en risiko for utelatte variabler dersom disse også varierer over tid (Schmidt-Catran et al., 2019, s. 42).

$$Y_{jti} = \beta_0 + \sum_{t=1}^T \delta_t D_t + \beta_1 X_{1jti} + \dots + \beta_k X_{kjti} + \gamma_1 Z_{1jt} \dots + \gamma_1 Z_{1jt} + u_j + u_{jt} + e_{jti}$$

Fra likningen ser vi at individer (i) er nøstede i landår (jt) som igjen er nøstede i land (j). u_j fanger opp uforklart varians mellom landene over tid. Den potensielle variansen for årsnivå modelleres ikke med tilfeldige effekter, men med dummyvariabel for år som betegnes med $\sum_{t=1}^T \delta_t D_t$. Modellen gjør det mulig å inkludere tidskonstante variabler på landnivå og variabler som varierer over tid. Z -variablene har også notasjonen jt fordi de kan, men må ikke, variere over tid. En modell som inkluderer både between effects og within effects vil se slik ut (med kun én landnivå variabel for enkelthetens skyld):

$$Y_{jti} = \beta_0 + \sum_{t=1}^T \delta_t D_t + \beta_1 X_{1jti} + \dots + \beta_k X_{kjti} + \gamma^{BE} \bar{z}_j + \gamma^{WE} (z_{jt} - \bar{z}_j) + u_j + u_{jt} + e_{jti}$$

Variabelen \bar{z}_j er landnivå gjennomsnittet av z_{jt} på tvers av år, og viser kun til variasjon mellom land, og γ^{BE} er derfor en *between-country*-effekt. Betegnelsen $(z_{jt} - \bar{z}_j)$ beskriver variasjonen av z rundt det landsspesifikke gjennomsnittet og tar høyde for variasjon innad land. Variabelen γ^{WE} viser til *within-country*-effekt av z , og unngår utelatte variabler som skyldes tidskonstante landnivå karakteristikk fordi uobserverte variabler av den typen vil være en del av u_j . Within-effekten har derfor en fordel over between-effekten på grunn av at den unngår utelatt variabel-skjevhet (Schmidt-Catran et al., 2019, s. 113, 116-117).

3.5.3 Validitet, reliabilitet og metodiske utfordringer

ESS bruker profesjonelle intervjuere hvor intervjuene gjennomføres ansikt til ansikt. Respondentene er fra et sannsynlighetsutvalg og det er de samme spørsmålene som stilles i alle land. Ved å ta utgangspunkt i data fra ESS gis det et godt grunnlag for å svare på forskningsspørsmålet i oppgaven. Dette styrker reliabiliteten av modellene. Når det gjelder validitet er det især ytre og indre som er av interesse. Intern validitet handler om den kausale retningen i dataen (Skog, 2013, s. 107). Ved å forsinke (lag) dataen med 1 år reduseres sjansene for reversert kausalitet, men det er likevel ingen garanti for spuriøse eller konfunderende sammenhenger. Det er derfor viktig at variablene velges med bakgrunn i teori.

Den eksterne validiteten handler om sluttresultatet er generaliserbart (Skog, 2013, s. 113). I denne oppgaven er det signifikansnivået som avgjør om estimatene kan generaliseres eller ei. Det er dog verdt å diskutere hvor riktig det er å generalisere til populasjon på landnivå. De fleste internasjonale surveyene er ikke tilfeldige utvalg, men er valgt eller selvvalgt, som i praksis gjør de til det Schmidt-Catran et al. (2019) kaller for «convenience samples» (s. 105). Det er likevel en konsensus i litteraturen hvor generalisering på landnivå aksepteres, men ikke nødvendigvis utenfor Europa (Schmidt-Catran et al., 2019, s. 107).

En annen metodisk utfordring i oppgaven er problemet med få land. Det er vanskelig å anslå hvor mange land som er nødvendig for å gi gode estimater. Ved for få land er det større sjanse for å få skjevheter i resultatene, på samme måte som en regresjon med for få personer kan gi upresise og skjeve resultater. Det vil si at mange land er å foretrekke. Hvor mange er det derimot heller ingen fasit på. I litteraturen er det ulike svar på hvor mange land, fra 8 eller 10 til 30, 50 eller 100 som er anbefalt (Stegmuller, 2013, s. 749). Schmidt-Catran et al. (2019) finner i *European Sociological Review* at antall land/enheter varierer mellom 9 og 78. Det vil si at det kan være at antall land i denne oppgaven (27) er for lite til å gi presise estimater. Samtidig er det 177 enheter på nivå 2 som kan minske utfordringer i sammenheng med estimeringen av modellene. Det antas derfor at antall enheter i oppgaven er tilstrekkelig for flernivåmodeller. En av styrkene til flernivåmodeller er også at det tas høyde for at det er flere observasjoner enn land.

Det er utfordringer knyttet til å bruke objektive mål på ulikhet, men også det å basere evalueringer av demokratiet på befolkningens oppfatninger og holdninger. Argumentene presentert ovenfor tar utgangspunkt i at borgere har et visst kunnskapsnivå, og antar at vanlige folk vet hvor høy inntektsulikheten er, hvordan den har utviklet seg, og hvor de selv passer inn i inntektsfordelingen. Gimpelson og Treisman

(2017) viser at vanlige folk ofte har lite kunnskap om slike ting, og at hva de tror de vet ofte er feil. Når folk blir spurt om nivået av og nylige trender i ulikhet i eget land, presterer respondenter så vidt bedre enn hvis de hadde gjettet. Mange kunne ikke identifisere for eksempel gjennomsnittlig inntekt i ulike jobber eller nåværende fattighedsrate. Respondenter som var nesten nær toppen i fordelingen, trodde de var nær bunnen og vice versa. Dette viser at det kan være hvordan borgere oppfatter ulikhet som er det viktige, og ikke nødvendigvis faktisk ulikhet. Med andre var det hvordan borgerne oppfattet nivåer av ulikhet som var viktigere og som korrelerte med krav om omfordeling (Gimpelson og Treisman, 2017, s. 27-28, 48).

Son Hing et al. (2019) bruker nevnte Meltzer-Richard-modellen for å vise at høyere ulikhet ikke nødvendigvis leder til krav om omfordeling. Folk er gjerne unøyaktige i sine oppfatninger om grad av ulikhet og om sin plass i systemet, og underestimerer ofte ulikheten. Underestimering er viktig, fordi folk som oppfatter høyere nivåer av ulikhet, tenderer til å kreve større omfordeling i større grad (Son Hing et al., 2019, s. 111-112).

Folk baserer oppfatningene om ulikhet på kognitive snarveier og svært tilgjengelig informasjon. Meltzer-Richard-modellen antar at når folk oppfatter høyere ulikhet, vil de kreve omfordeling, men slik er det nødvendigvis ikke. Son Hing et al. argumenterer for at på den ene siden vil folk som oppfatter at det eksisterer høyere inntektsulikhet, vurdere ulikheten som stor sammenlignet med de som ser mindre ulikhet, dersom alt annet holdes likt. På den andre siden, når folk erfarer høyere og høyere ulikhet, vil de etter hvert anse ulikheten som passende, og til og med ønsket. Dette kan skyldes en psykologisk tendens der folk tror at status quo er det som burde være. Et ønske om å se verden som rettferdig og systemet som legitimt, øker sannsynligheten for at borgerne rettferdiggjør økende ulikheter som meritokratisk, at det skaper sosial mobilitet og konkurrerende markeder. Som en konsekvens, vil folk over tid vurdere inntektsulikhet som berettiget og akseptabelt (Son Hing et al., 2019, s. 115-117).

Det vil si at det ikke nødvendigvis trenger å være en sterk sammenheng mellom inntektsulikhet og tilfredshet med demokrati. Det kan handle om uvitenhet som gjør det vanskelig for borgere å vurdere utviklingen i ulikhet og hvordan de selv passer inn. Det kan også handle om at borgerne legitimerer ulikheten for å lettere kunne håndtere det. Som en konsekvens ser man derfor ikke krav om omfordeling i samfunnet. Det kan igjen bety at forholdet mellom økonomisk ulikhet og demokratisk tilfredshet svekkes. Inkluderingen av hvordan folk oppfatter den nasjonale økonomien og hva de føler om egen økonomi er derfor viktige variabler å inkludere for å måle hva som har størst effekt av makro- og mikrovariabler på folks tilfredshet.

Kapittel 4

Resultater

I dette kapitlet presenteres resultater fra modellene. I første del vises deskriptiv statistikk som viser gjennomsnittlig demokratisk tilfredshet og Gini, samt forholdet de imellom. Neste del tar for seg resultatene av flernivåmodellene. Modellene følger en stegvis fremstilling. I andre halvdel av kapitlet vil det også presenteres relevante funn der mekanismene testes som avhengig variabel for å undersøke forholdet mellom disse og makrovariablene.

4.1 Gjennomsnittlig demokratisk tilfredshet

Tabell 4.1 viser gjennomsnittlig demokratisk tilfredshet i alle årene. Tabellen viser at 8 av 27 land i utvalget har opplevd nedgang i demokratisk tilfredshet mellom første og siste observasjon. Atten land har opplevd økt tilfredshet, og ett land har samme nivå av tilfredshet. Fra tabellen kan det se ut som det er få land som har opplevd nedgang, men det er stor variasjon over årene i de enkelte landene. Blant annet opplevde Slovenia en nedgang på 4,3 i 2002 til 2,8 i 2014, før tilfredsheten går opp igjen til 4,3 i 2018. Andre land er relativt stabile over tid, slik som Danmark og Belgia. Det er en god del land som har en økning i tilfredshet med demokrati over årene. Innledningsvis ble det nevnt at mange demokratier opplever misnøye med demokratiets prestasjon. Disse tallene tyder på at bekymringene kan være overdrevet og uten empirisk belegg.

Samlet gjennomsnitt for alle land er 5,4 på en skala fra 0 til 10. Fra tabellen kan vi se at det er de skandinaviske landene sammen med Sveits, Island, Nederland, Østerrike, Finland og Luxemburg, som er mest tilfredse. Landene som er minst tilfredse varierer etter hvilket år, men særlig Hellas (2,9) etterfulgt av Latvia, Slovenia, Slovakia og Frankrike. Tidligere forskning (Schäfer, 2013) har funnet at Vesteuropeere er mer tilfredse enn Øst- og Sentral-Europa, men fra tabellen er det ikke nødvendigvis slik. Ser vi på tall fra 2018 finner man både Storbritannia og Frankrike langt nede på listen, og under gjennomsnittet.

Tabell 4: Demokratisk tilfredshet – årlig gjennomsnitt

Land	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018
Østerrike	5.6	6.0	6.0	-	-	-	5.2	5.6	6.4
Belgia	5.5	5.5	5.4	5.1	5.2	5.8	5.3	5.4	5.4
Sveits	6.5	6.3	6.8	6.8	7.0	7.3	7.3	7.3	7.5
Kypros	-	-	6.6	6.4	5.7	4.8	-	-	4.5
Tsjekkia	4.7	4.6	-	4.7	4.8	4.9	5.1	5.1	5.4
Tyskland	5.0	5.0	5.0	5.3	5.0	5.9	5.8	5.8	5.8
Danmark	7.2	7.3	7.4	7.3	6.9	7.3	7.1	-	7.3
Estland	-	4.5	4.8	4.5	5.0	4.8	4.8	5.0	5.3
Spania	5.6	6.0	5.9	5.8	5.0	3.9	4.2	4.4	4.7
Finland	6.3	6.6	6.7	6.5	6.2	6.8	5.9	6.2	6.4
Frankrike	4.8	4.8	4.5	4.5	4.2	5.1	4.3	4.2	4.3
Storbritannia	5.0	5.0	4.8	4.8	4.9	5.5	5.1	5.3	4.9
Hellas	5.7	6.2	-	4.3	2.9	-	-	-	-
Ungarn	4.8	4.0	3.5	3.0	4.4	4.4	4.1	4.8	4.4
Irland	4.9	5.7	5.8	4.4	4.8	5.4	4.8	5.4	5.5
Island	-	5.8	-	-	-	5.7	-	5.8	6.0
Italia	4.9	-	-	-	-	4.1	-	4.0	5.1
Litauen	-	-	-	-	3.5	4.9	4.4	4.7	4.7
Luxembourg	6.8	6.6	-	-	-	-	-	-	-
Latvia	-	-	-	3.2	-	-	-	-	4.2
Nederland	5.8	5.6	6.0	6.1	6.1	6.2	5.9	6.0	6.4
Norge	6.1	6.2	6.6	6.6	6.9	7.2	7.2	7.2	7.1
Polen	4.0	3.7	4.3	4.8	5.0	4.9	4.3	4.7	5.4
Portugal	4.5	3.3	4.2	4.0	3.5	3.9	3.7	4.9	5.0
Sverige	6.1	5.9	6.3	6.4	6.7	7.0	6.8	6.4	6.4
Slovenia	4.3	4.5	4.6	4.7	3.2	3.6	2.8	3.8	4.3
Slovakia	-	3.8	4.7	4.8	4.0	4.7	-	-	4.3

Tall markert i rødt viser land som har opplevd nedgang i demokratisk tilfredshet mellom 2002 og 2018. I rader uten verdi, har landene ikke deltatt i undersøkelsen.

4.2 Økonomisk ulikhet i Europa

Fra tabell 5 er det mulig å se at de fleste landene (markert i rødt) har hatt en økning i inntektsulikhet siden 2002. De nordiske landene har relativt lav Gini-score hvor Sverige har den høyeste (28). Disse landene var også mest tilfredse med demokratiet. Sentral-Europa¹⁹ har også lavere nivåer av inntektsulikhet hvor Slovakia har lavest Gini på 23,2 %. Flere land har stor variasjon i Gini. Danmark har blant annet gått fra en Gini på 22 % i 2002 til 27,5 % i 2018. Norge gikk fra 26,6 i 2004 til 22,7 i 2014, og opp til 26,1 i 2018. Gjennomsnittet i OECD-EU-landene ligger på rundt 30 % eller 0,30 (OECD, 2017, s. 8). Det betyr at vesteuropeiske land ligger nært gjennomsnittet. Høyeste nivåene av ulikhet i Europa finner sted i Storbritannia som ligger over gjennomsnittet med 33 % eller 0,33. Både de baltiske statene, og Spania og Portugal ligger over gjennomsnittet. Litauen er det europeiske landet (av alle inkluderte i oppgaven) som har det høyeste nivået av ulikhet.

I land som for eksempel Nederland er økningen i ulikhet beskjeden og muligens ikke tilstrekkelig til å påvirke folks tilfredshet med demokrati. I andre land som Østerrike, Tyskland, Ungarn, Danmark og Sverige har det vært en markant økning i årene mellom 2002 og 2018 som kan tenkes å gi utslag i tilfredsheten.

¹⁹ Slovenia, Tsjekkia og Slovakia.

Tabell 5: Årlig gjennomsnitt av Gini

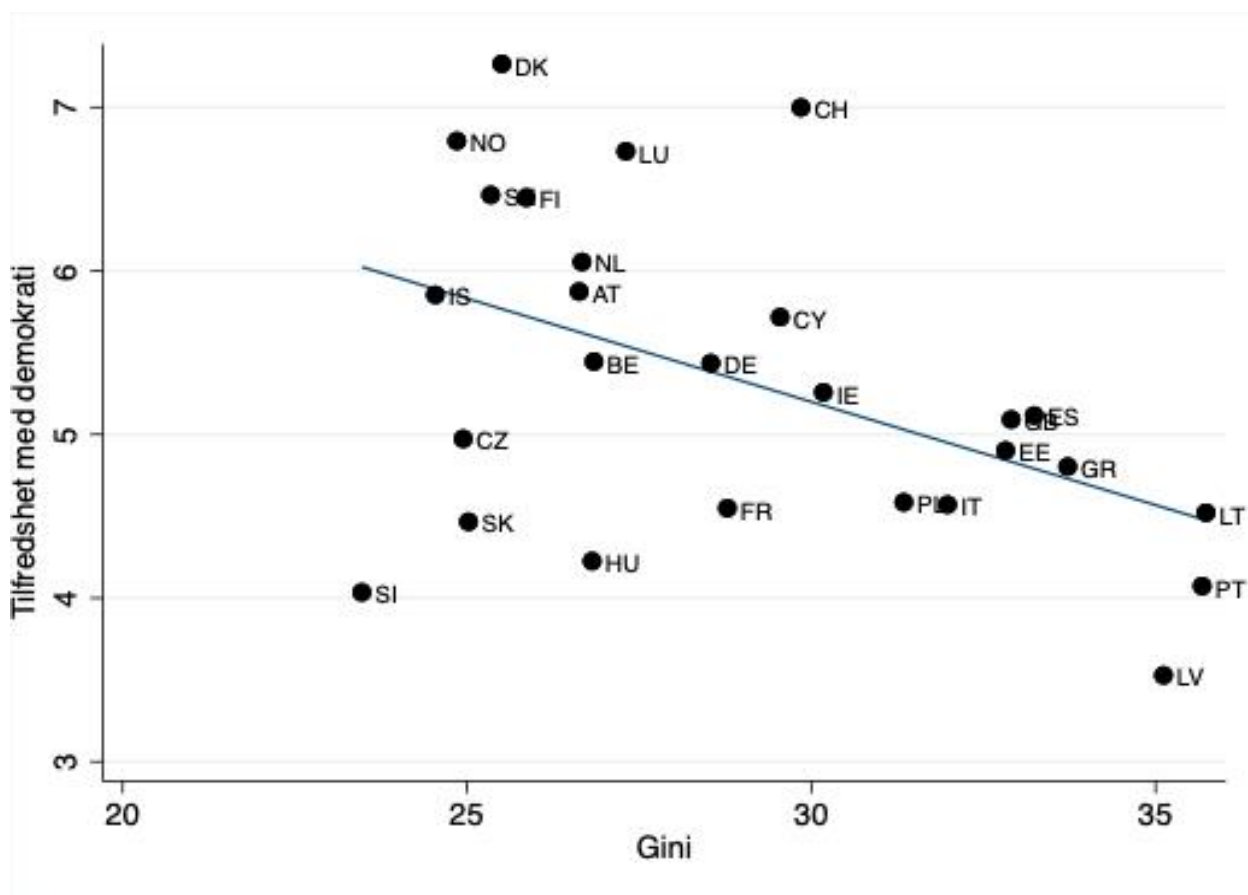
Land	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018
Østerrike	24	27.4	26.3	-	-	-	27	27.2	27.9
Belgia	28	28.3	28	26.3	26.4	26.3	25.9	26.2	26.1
Sveits	-	-	-	30.4	30.7	29.7	28.5	29.6	30.1
Kypros	-	-	28.7	29.8	29.5	29.2	-	-	30.8
Tsjekkia	25	-	-	25.3	25.1	25.2	24.6	25	24.5
Tyskland	25	-	26.1	30.4	29.1	29	29.7	30.1	29.1
Danmark	22	24.8	23.9	25.2	26.9	26.6	26.8	-	27.6
Estland	-	-	34.1	33.4	31.4	31.9	32.9	34.8	31.6
Spania	33	-	32.2	31.9	32.9	34	33.7	34.6	34.1
Finland	27	-	26	26.2	25.9	25.8	25.4	25.2	25.3
Frankrike	27	-	27.7	26.6	29.9	30.8	30.1	29.2	28.8
Storbritannia	35	-	34.6	32.6	32.4	33	30.2	32.4	33.1
Hellas	33	34.7	-	34.3	33.1	-	-	-	-
Ungarn	25	-	27.6	25.6	24.7	26.9	28.3	28.2	28.1
Irland	29	30.6	31.9	31.3	28.8	29.8	30.7	29.7	30.6
Island	-	-	-	-	-	23.6	-	24.7	25.2
Italia	29	-	-	-	-	32.5	-	32.4	32.7
Litauen	-	-	-	-	35.9	33	34.6	37.9	37.6
Luxemburg	27	27.6	-	-	-	-	-	-	-
Latvia	-	-	-	35.4	-	-	-	-	34.5
Nederland	27	-	26.9	27.6	27.2	25.8	25.1	26.7	27.1
Norge	-	26.6	28.2	23.7	24.1	22.9	22.7	23.9	26.1
Polen	30	-	35.6	32.2	31.4	31.1	30.7	30.6	29.2
Portugal	37	-	38.1	36.8	35.4	34.2	34.2	34	33.5
Sverige	24	-	23.4	23.4	26.3	26	26	26.7	28
Slovenia	22	-	23.8	23.2	22.7	23.8	24.4	24.5	23.7
Slovakia	-	-	26.2	24.5	24.8	25.7	-	-	23.2

Manglende verdier skyldes at landene ikke har deltatt i ESS de årene. Variasjonsbredde for Gini 0-100 (0-1 for koeffisient).

4.3 Forholdet mellom Gini og demokratisk tilfredshet

Før vi ser på regresjonsanalysene kan det være nyttig å se på noen enkle grafer av deskriptiv statistikk. Figur 4 viser et spredningsdiagram med den avhengige variabelen demokratisk tilfredshet og variabelen Gini. Figuren er basert på gjennomsnittlig Gini og TMD på tvers av alle rundene. Med et spredningsdiagram som illustrasjon er det enklere å se sammenhengen mellom variablene.

Figur 4: Forholdet mellom Gini og demokratisk tilfredshet



Landkoder: AT = Østerrike, BE = Belgia, CH = Sveits, CY = Kypros, CZ = Tsjekkia, DE = Tyskland, DK = Danmark, EE = Estland, ES = Spania, FI = Finland, FR = Frankrike, GB = Storbritannia, GR = Hellas, HU = Ungarn, IE = Irland, IS = Island, IT = Italia, LT = Litauen, LU = Luxembourg, LV = Latvia, NL = Nederland, NO = Norge, SE = Sverige, SI = Slovenia, SK = Slovakia, PT = Portugal.

Figur 4 viser en negativ sammenheng hvor land med høy ulikhet har lavere tilfredshet med demokrati. De skandinaviske landene har høyest tilfredshet og lav Gini. Danmark er landet som er mest tilfreds med demokratiet, mens Slovenia har lavest Gini. Sistnevnte skiller seg ut ved at landet har lavest Gini (22), men scorer samtidig veldig lavt på demokratiindikatoren (4). Det indikerer at det er andre faktorer enn ulikhet som er viktig

men det er nødvendig med regresjonsanalyser for å kunne si om det er en sammenheng, og om den er statistisk signifikant.

4.4 Flernivåanalyser

I de neste avsnittene presenterer jeg resultater fra flernivåmodellene. Modellene presentert i første del analyserer korrelasjonen mellom Gini og demokratisk tilfredshet. Her kontrolleres det for makroindikatorerne BNP, korrupsjon og arbeidsledighet. I første del vil ikke mekanismene kongruens, politisk deltakelse, og intern – og ekstern politisk selvtillit inngå i modellene. Disse blir presentert i egne modeller for å direkte undersøke sammenhengen mellom økonomisk ulikhet og mekanismene.

Analysen utvikler modellen nedenfra og opp. Utgangspunktet er en enkel modell før man legger til forklaringsvariabler og kontrollvariabler. En slik tilnærming er bedre sammenlignet med en fullstendig modell fra starten av som kan lede til konvergeringsproblemer (Hox, 2010, S 54-56).

I tabell 5 er det totalt 304 958 observasjoner, 177 landår og 27 land. Et utvalg av denne størrelsen gjør det mulig å ha flere variabler på nivå-2. Samtidig er det ikke et veldig stort antall land og det er viktig bemerke at landårene ikke er uavhengige observasjoner. Modellspesifikasjonen antar at 177 landår på nivå 2 er nøstede i 27 land på nivå 3 (Hox, 2010, 233-234; Schmidt-Catran og Fairbrother, 2015, s. 3).

Signifikansnivået i oppgaven settes til 5 prosent. P-verdien kan defineres som sannsynligheten for å gjøre type 1 feil, som innebærer at man på feil grunnlag forkaster nullhypotesen (Mehmetoglu og Jakobsen, 2017, s. 57).

Nullmodellen presentert i underkapittel 3.5 legger grunnlaget for flernivåanalysen, og utfra modellen ble det konkludert med at flernivåanalyse var hensiktsmessig. Som allerede nevnt viste nullmodellen at mesteparten av variansen i demokratisk tilfredshet kan forklares på individnivå med 67 prosent. På landnivå var den forklarte variansen 14,5 prosent og på landårnivå 18,4 prosent. Det vil si forskjeller mellom individer forklarer mer enn forskjeller mellom år og land. 15 % på landnivå er likevel relativt høyt, og en god del over 5-prosentregelen som Mehmetoglu og Jakobsen (2017) anbefaler som et minimum for å gjennomføre flernivåanalyser. ICC på landår-nivå er enda høyere, og viser at forskjeller mellom år er viktig å ta høyde for.

4.5 Resultater

Modell 1 inkluderer kun individvariabler. Ved å starte med individnivåvariabler først er det mulig å undersøke hvor mye av variansen på nivå 2 og 3 som kan forklares av forskjeller på individnivå. Det vil si det som kan forklares av komposisjonelle effekter (Schmidt-Catran et al., 2019, s. 104). I modell 2 legger jeg til Gini-variablene. I modell 3 til 5 legger jeg til makrovariablene som fungerer som kontroll for Gini, og da begge variablene for hver makroindikator. Gini-variablene er med i hver modell for å undersøke effekten av kontrollvariablene på makronivå. Modell 6 introduserer to interaksjonsledd og modell 7 inkluderer alle variabler på både mikro – og makronivå. En siste modell 8 viser standardiserte koeffisienter (beta) for å kunne si noe om hvilken variabel som har størst forklarings effekt.

4.5.1 Modelldiagnose

Før resultatene presenterer, vil det følge en kort diskusjon om tabell 5 og 6 tilfredsstillende kravene til lineær flernivåregresjon²⁰. De andre tabellene diskuteres ikke, da det er modellene som studerer demokratisk tilfredshet som er den viktigste. Lineær flernivåregresjonsanalyse baserer seg på de samme forutsetningene som i OLS-regresjon. I likhet med OLS, antar flernivåregresjon normalitet og linearitet. Undersøkelse av residualene gjør det mulig å se om modellen tilfredsstillende forutsetningene. Til forskjell fra vanlig OLS, er det i flernivåmodeller residualer for hver tilfeldig effekt i modellen (Hox, 2002, s. 22). Ved å bruke et QQ-plot av residualene, kan man undersøke residualene på hvert nivå. Plottene gir en grafisk test for normalitetsforutsetningen, der perfekt normalfordeling har en rett diagonal linje. Figur D1 viser at residualene på individnivå er tilnærmet normalfordelt.

Residualene på landnivå der det bare er 27 observasjoner trenger ikke å være normalfordelt. QQ-plottene D2 og D2 viser at det residualene på både landnivå og landår-nivå ikke er normalfordelte med tunge haler i øvre og nedre del. I prinsippet kan brudd på forutsetningen om normalfordelte residualer føre til skjeve standardfeil, og man må være forsiktig med å anta at noe er statistisk signifikant. Likevel tyder simulasjoner på at slike biaser i praksis ikke er så store (Schmidt-Catran et al., 2019, s. 121).

²⁰ Toleranseverdier testes også, tabell 14 i appendiks C viser ingen problematiske verdier.

Tabell 6²¹: Random intercept modell med tre nivå: individer, landår og land. Avhengig variabel: DEMOKRATISK TILFREDSHET

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5
Konstantledd	2.564*** (.089)	2.943*** (.642)	.560 (.933)	2.805*** (.618)	-3.467* (1.450)
Nivå 1					
Økonomisk tilfredshet	.507*** (.002)	.507*** (.002)	.507*** (.002)	.507*** (.002)	.507*** (.002)
Inntekt ^a	.142*** (.005)	.142*** (.005)	.142*** (.005)	.142*** (.005)	.142*** (.005)
Politisk interesse	.179*** (.004)	.179*** (.004)	.179*** (.004)	.179*** (.004)	.179*** (.004)
Alder	-.025*** (.001)	-.025*** (.001)	-.025*** (.001)	-.025*** (.001)	-.025*** (.001)
Alder kvadrert	.0002*** (.000)	.0002*** (.000)	.0002*** (.000)	.0002*** (.000)	.0002*** (.000)
Utdanning	.010*** (.001)	.010*** (.001)	.010*** (.001)	.010*** (.001)	.010*** (.001)
Kvinne ^b	.020** (.007)	.020** (.007)	.020** (.007)	.020** (.007)	.020** (.007)
Nivå 2					
Gini ^{BE}		-.010 (.022)	.013 (.020)	.007 (.023)	.020 (.17)
Gini ^{WE}		-.039* (.021)	-.024 (.018)	-.038* (.018)	-.039* (.018)
Korrupsjon ^{BE}			.019** (.006)		
Korrupsjon ^{WE}			.029*** (.007)		
Arbeidsledighet ^{BE}				-.047 (.029)	
Arbeidsledighet ^{WE}				.002 (.009)	
BNP ^{c(log)BE}					.526*** (.112)
BNP _c ^{(log)WE}					-.189 (.396)

^a Viser til hva respondentene føler om egen inntekt, ^b menn er referansekategori, ^c per innbygger. Nivå 1 *N*: 304 958, Nivå 2 *N*: 177, Nivå 3 *N*: 27, standardfeil i parentes, **p*<0.05, ***p*<0.01, ****p*<0.001. Kilde: European Social Survey runde 1-9, World Bank og Eurostat. ESS runder er inkludert i modellene, men rapporteres ikke.

²¹ På grunn av konvergeringsproblemer, brukes *matlog* parameterisering.

Fortsettelse av tabell 6

Landnivå	.404	.400	.340	.379	.286
Landårnivå	.366	.292	.279	.292	.292
Individnivå	1.946	1.946	1.946	1.946	1.946
ICC					
Land	.040	.039	.029	.035	.020
Landår	.072	.060	.049	.057	.042
Log Likelihood	-636249	-636215	-636204	-636214	-636207
-2LL endring		68***	89***	70***	84***
			21***	2	16***

Nivå 1 *N*: 304 958, Nivå 2 *N*: 177, Nivå 3 *N*: 27, standardfeil i parentes, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$. Kilde: European Social Survey runde 1-9, World Bank og Eurostat. Modell 2 testes mot modell 1. Modell 3 til 5 testes mot modell 1 og 2.

Tabell 6 viser at alle variabler på individnivå er signifikante på 0.001 nivå, bortsett fra KVINNE. Koeffisientene endrer seg ikke fra modell til modell, som vil si at de ikke påvirkes av makrovariablene. ØKONOMISK TILFREDSHET har en positiv sammenheng med demokratisk tilfredshet. Effektstørrelsen er stor og viser at en enhets økning i økonomisk tilfredshet vil medføre en økning på 0,507 i tilfredshet med demokrati. Det vil si at en respondent som er ekstremt fornøyd med økonomien (10) er predikert til å ha $(0,507 * 10)$ 5,07 mer tilfredshet enn en respondent som er ekstremt utilfreds med økonomien (0).

Koeffisienten for INNTEKT forteller at de som lever komfortabelt på egen inntekt har høyere nivåer av demokratisk tilfredshet sammenlignet med respondenter som føler at det er veldig vanskelig å leve på dagens inntekt.

Kontrollvariabelen POLITISK INTERESSE viser at respondenter som er politisk interesserte, er mer tilfredse med demokratiet enn de som ikke er interessert.

Effektene av de demografiske variablene ALDER, KVINNE OG UTDANNING er relativt svake. Effekten av alder må ses i sammenheng med andregradsleddet. Alder alene har en negativ effekt som viser at eldre er mer negative enn yngre. Andregradsleddet undersøker om det er en kurvelineær sammenheng mellom alder og demokratisk tilfredshet. Jeg bruker formelen i fotnoten til å regne ut bunnpunktet²². Andregradsleddet viser at tilfredsheten er lavest for aldersgruppen 62 år, før tilfredsheten vil ha en svak positiv økning.

Variabelen utdanning har et positivt fortegn, som betyr at hvert år med utdanning fører til en predikert økning på 0.01 i demokratisk tilfredshet. Respondenter med høy utdanning er mer tilfredse enn individer med lav utdanning. Fra variabelen kvinne ser man at kvinner er mer tilfredse med demokratiets prestasjon enn menn. Resultatene er i tråd med tidligere forskning (Anderson og Guillory, 1997, Scäfer, 2013).

²² $-b_1/2 * b_2$

Modell 2 introduserer de to GINI-variablene der den ene ($GINI^{BE}$) undersøker effekten av forskjeller mellom land. Den andre undersøker hvordan endringer i Gini ($GINI^{WE}$) påvirker tilfredshet. Det er kun $GINI^{WE}$ som er statistisk signifikant. Variabelens koeffisient har verdi -0.039 og er signifikant på $0,05$ nivå. Dette forteller oss at det er en negativ sammenheng mellom inntektsulikhet og tilfredshet med demokrati i land. Den negative koeffisienten viser at hvis et land opplever økt ulikhet har tilfredsheten med demokratiet en tendens til å bli lavere. Modellen gir et annet bilde enn figuren presentert tidligere i oppgaven. Det tyder på at befolkningssammensetningen i de ulike landene skjuler en sammenheng mellom Gini og tilfredshet. Koeffisienten til $GINI^{BE}$ viser en negativ sammenheng der land med høy Gini har lavere demokratisk tilfredshet enn land med lav Gini. Variabelen er dog ikke signifikant.

For å måle effekten av upartiskhet på demokratisk tilfredshet, introduseres KORRUPSJON i modell 3. Korrupsjon^{BE} sammenligner tilfredshet med demokrati i land med høy korrupsjon og lav korrupsjon. Koeffisienten er positiv med en effektstørrelse på $0,017$. Siden korrupsjonsverdiene varierer fra 0-100 der 100 er null korrupsjon, vil det si at den gjennomsnittlige demokratisk tilfredsheten er høyere i land med lite korrupsjon sammenlignet med land som har høy korrupsjon. For å måle hvordan utviklingen av korrupsjon påvirker TMD innad land, inkluderes også korrupsjon^{WE}. Variabelens koeffisient er signifikant på $0,001$ nivå. I land der korrupsjonen har gått ned, øker den gjennomsnittlige tilfredsheten med demokratiets prestasjon. En enhets økning i korrupsjon på 0 til 100 gir en gjennomsnittlig predikert økning på 0.031 i tilfredshet. Inkluderingen av korrupsjon gjør at den statistiske signifikante sammenhengen mellom $GINI^{WE}$ og demokratisk tilfredshet forsvinner. $GINI^{BE}$ er fortsatt ikke signifikant, og fortegnet endres til positivt.

ARBEIDSLEDIGHET er et mål på output-delen av systemet og er en prestasjonsindikator. Høye verdier indikerer høy arbeidsledighetsrate. Modell 4 viser derimot at ingen av indikatorene for arbeidsledighet er statistisk signifikante. $ARBEIDSLEDIGHET^{BE}$ viser en negativ sammenheng der land med høy arbeidsledighet har lavere gjennomsnittlig tilfredshet enn land med lav arbeidsledighetsrate. $ARBEIDSLEDIGHET^{WE}$ er positiv, som er motsatt av det forventede resultatet. Variabelen indikerer at en økning i arbeidsledighet gir høyere tilfredshet. Effekten er dog ikke signifikant med høye standardfeil. $GINI^{WE}$ er signifikant i denne modellen, og har tilnærmet samme effekt som i modell 2.

Modell 5 inkluderer variabelen gjennomsnittlig demokratisk tilfredshet mot BNP per innbygger. Indikatoren er et prestasjonsmål knyttet til utfall systemet skaper da BNP per innbygger er et mål på nivået av velstand i et land. I modellen er det kun BNP^{BE} som er statistisk signifikant hvor høye nivåer av BNP er positiv korrelert med demokratisk tilfredshet. Ut fra koeffisienten på $0,526$ og standardavviket på $0,545$ (tabell 2) ser vi at

et standardavvik høyere BNP per innbygger betyr at predikert tilfredshet er $(0,526 \cdot 0,545,)$ 0,286 høyere. Det vil si at land som presterer i form av høy økonomisk utvikling har borgere som er mer tilfredse med demokratiet sammenlignet med land som presterer økonomisk dårligere. Funnet er i tråd med tidligere forskning som vektlegger økonomisk prestasjon som viktig for hvor tilfredse borgerne er med demokratiets utøvelse. BNP^{WE} viser en negativ sammenheng, som ikke er det forventede resultatet. Den negative koeffisienten betyr at økt BNP innad i et land resulterer i mindre tilfredshet. Variabelen er imidlertid ikke statistisk signifikant. I perioden jeg studerer her er det nivå på BNP per innbygger som er viktig for tilfredshet, ikke endringene. $GINI^{WE}$ er fortsatt signifikant, og effekten er den samme.

4.5.2 Interaksjonsledd og full modell

I denne delen av oppgaven presenteres en modell 6 med interaksjonsledd mellom Gini og Inntekt, en full modell med alle mikro- og makrovariabler, samt en modell som viser standardiserte koeffisienter.

Tabell 7: Random intercept modell med tre nivå: individ, landår og land. Avhengig variabel: DEMOKRATISK TILFREDSHET

	Modell 6	Modell 7	Modell 8 (beta)
Konstantledd	3.147*** (.652)	-3.572* (1.636)	5.364 (.069)
Nivå 1			
Økonomisk tilfredshet	.507*** (.002)	.507*** (.002)	1.26*** (.004)
Inntekt ^a	.072 (.038)	.142 (.039)	.124*** (.003)
Politisk interesse	.179*** (.004)	.179*** (.004)	.159*** (.003)
Alder	-.025*** (.001)	-.025*** (.001)	-.050*** (.003)
Alder kvadrert	.0002*** (.000)	.0002*** (.000)	
Utdanning	.010*** (.001)	.010*** (.001)	.020*** (.004)
Kvinne ^b	.020** (.007)	.020** (.007)	.010** (.003)
Nivå 2			
Gini ^{BE}	-.017 (.022)	.018 (.018)	.065 (.065)
Gini ^{WE}	-.043* (.021)	-.024 (.017)	-.045 (.026)
Korrupsjon ^{BE}		-.001 (.008)	-.023 (.105)
Korrupsjon ^{WE}		.032*** (.007)	.090*** (.026)
BNP ^{c(log)BE}		.540** (.186)	.301** (.105)
BNP ^{c(log)WE}		-.629 (.390)	-.055* (.027)
Interaksjonsledd			
Mean_gini x Inntekt	.002 (.001)		
Gini_c x Inntekt	.001 (.003)		

^aViser til hva respondentene føler om egen inntekt, ^b menn er referansekategori, ^c per innbygger. Nivå 1 N: 304 958, Nivå 2 N: 177, Nivå 3 N: 27, standardfeil i parentes, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$. Kilde: European Social Survey runde 1-9, World Bank og Eurostat. ESS runder er inkludert i modellene, men rapporteres ikke. Modell 6 og 7 testes mot modell 1 og 2.

Fortsettelse av tabell 7

Tilfeldig del			
Landnivå	.400	.296	.293
Landår-nivå	.292	.276	.338
Individnivå	1.946	1.946	1.948
ICC			
Land	.039	.022	.021
Landår	.060	.041	.050
Log Likelihood	-636213	-636199	-636465
-2LL endring	74***	106***	
	6	38***	

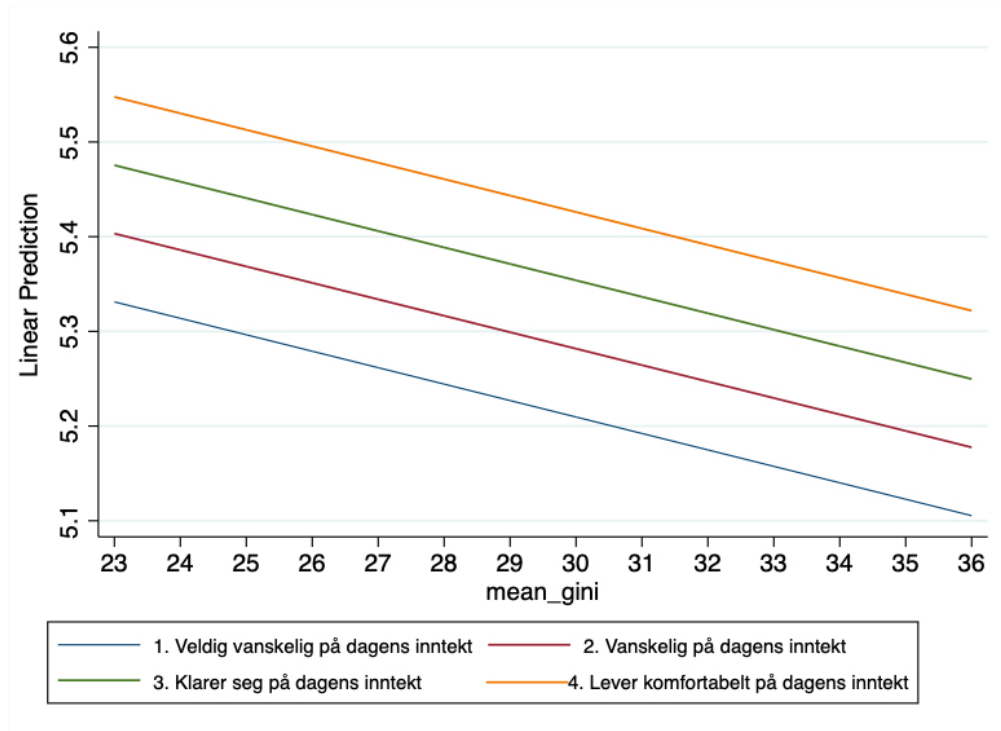
^aViser til hva respondentene føler om egen inntekt, ^b menn er referansekategori, ^c per innbygger. Nivå 1 *N*: 304 958, Nivå 2 *N*: 177, Nivå 3 *N*: 27, standardfeil i parentes, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$. Kilde: European Social Survey runde 1-9, World Bank og Eurostat. Essrunder er inkludert i modellene, men rapporteres ikke. Modell 6 og 7 testes mot modell 1

Tabell 7 viser en modell 6 med interaksjonsleddene, og en modell 7 hvor alle individ – og makrovariablene er inkludert. Koeffisientene til individnivåvariablene endres ikke, sett bortsett fra INNTEKT som inngår i interaksjonsleddet. Det er vanlig at koeffisienter for variabler som inngår i slike ledd endres. Variabelen inntekt alene gjelder for verdien 0 på både GINI^{BE} og GINI^{WE}, men ingen land i mitt utvalg har Gini-verdi tilsvarende 0. Det vil si at med mindre verdiene sentreres, gir det ikke særlig mening å tolke disse. Det gjøres ikke her fordi det uansett er samspillsleddet som er av størst interesse i modellen. Inntektsvariabelen er heller ikke statistisk signifikant. Både Gini^{BE} og Gini^{WE} gjelder for verdien 0 på inntekt, som vil si de som finner det veldig vanskelig å leve på dagens inntekt. Det er kun Gini^{WE} som er signifikant, og for denne gruppen vil økt ulikhet svekke tilfredshet med demokratiets prestasjon.

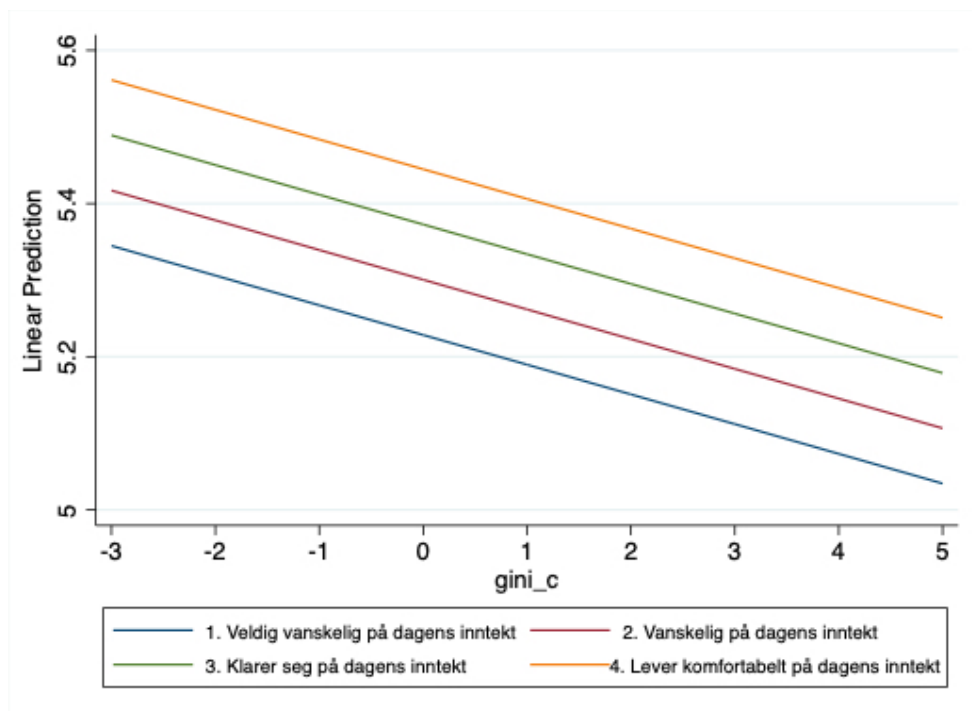
Av interaksjonsleddene er det ingen som er statistisk signifikante. De positive samspillsleddene viser at Gini er mer negativ for de som føler at det er veldig vanskelig å leve på dagens inntekt. Det vil si at Gini er av sterkest betydning for de som er fattigst, som er i tråd med forventingen. Det er imidlertid ikke mulig å generalisere effekten.

Figur 6 og 7 illustrerer interaksjonsleddene. Plottene viser at effekten av ulikhet ikke er særlig sterk, men at den er negativ for alle gruppene. Samspillet er så svakt at linjene for hver inntektsgruppe er nærmest helt parallelle.

Figur 6: Interaksjonsledd $Gini^{BE}$ og inntekt



Figur 7: Interaksjonsledd mellom $Gini^{WE}$ og inntekt.



For å undersøke om interaksjonsleddene er statistisk signifikante er det mulig å gjennomføre kollektive tester. *Testparm* viste at ingen av interaksjonsleddene er statistisk signifikante.

Tabell 8: Test av interaksjonsleddene

	Mean_gini*Inntekt	Gini_c*Inntekt
Chi2	4.78	1.08
Prob>Chi2	0.1882	0.7821

Årsaken til manglende signifikans trenger ikke å bety at det ikke er noe samspill mellom variablene, men det er ikke gode nok data til å si at det faktisk eksisterer en interaksjon mellom variablene.

I siste modell 7 er alle variablene med, bortsett fra variablene for arbeidsledighet og interaksjonsleddene. Siden ingen av de var signifikante utelates de i modell 7 for å forenkle modellen. Effekten av de fleste makrovariablene blir mindre når de inkluderes sammen, bortsett fra BNP hvor effekten styrkes noe. Alle modellene testes mot modell 1, og det er mulig å se at modell 3, 6 og 7 er de modellene som forklarer variasjonen i størst grad. Introduseringen av variabler for korrupsjon i modell 3 gir en statistisk signifikant bedre modell sammenlignet med modell 1 med kun individvariabler. Inkluderingen av interaksjonsledd gir også en bedre modell enn modell 1, men ingen av interaksjonsleddene var statistisk signifikante, og *testparm* viste at leddene ikke var en signifikant forbedring av modellen. Modell 7 forklarer variasjonen i demokratisk tilfredshet best sammenlignet med tidligere modeller.

Det er dog verdt å diskutere at det i modell 7 er det få makroøkonomiske variabler som er signifikante. Makrovariablenes store standardfeil kan tyde på at utvalget er lite med tanke på antall variabler på nivå 2. Manglende statistisk sammenheng mellom interaksjonsleddene kan også skyldes at det er for få land og frihetsgrader. Det kan også være at inntekt ikke har noen moderatoreffekt.

Modell 8 viser standardiserte²³ koeffisienter. Ved å standardisere koeffisientene er det mulig å direkte sammenligne effektene, og det gjør det mulig å si noe om variabelenes relative betydning. De transformerte variablene er multiplisert med standardavviket til X over standardavviket til Y (Midtbø, 2012, s. 125). Det gjør at tolkningen blir noe annerledes. De nye koeffisientene tolkes i standardavvik, som er et mål på variabelenes spredning. Det vil for eksempel si at et standardavviks forskjell i ØKONOMISK

²³ Det er i all hovedsak kontinuerlige variabler som det er vanlig å standardisere. Det er noe diskusjon knyttet til nytten av å standardisere variablene for å sammenligne, og i Stata må beta-koeffisienter tvinges frem (se f.eks. King, 1986 og Treisman, 2009). Andre benytter av standardiserte koeffisienter likevel; se for eksempel Schäfer, 2013.

TILFREDSHET er assosiert med 1,26 standardavviks forskjell i demokratisk tilfredshet. Beta-koeffisienter varierer ofte mellom -1 og +1, og jo nærmere 1, desto sterkere positiv korrelasjon (Mehmetoglu og Jakobsen 2017, s. 74). Siden beta-koeffisienten til økonomisk tilfredshet er over 1 er det en sterk korrelasjon med demokratisk tilfredshet. Det er teoretiske grunner til at variabelen er inkludert, og det positive funnet er i tråd med tidligere forskning (Cordero og Simon, 2016). Effektstørrelser over 0,2 regnes som sterke effekter, som vil si at økonomisk tilfredshet har den sterkeste effekten på demokratisk tilfredshet. Tolkningen må likevel gjøres med forsiktighet nettopp fordi den kan korrelere med den avhengige variabelen.

Beta-koeffisienter under 0,09 regnes som liten effekt, mens koeffisienter mellom 0,1 og 0,2 anses som moderate (Mehmetoglu og Jakobsen, 2017, s. 75). Det vil si av individvariablene, utenom økonomisk tilfredshet, har egen INNTEKT og POLITISK INTERESSE stor betydning. Av de makroøkonomiske indikatorene, har BNP^{BE} sterkest effekt. KORRUPSJON^{WE} har moderat til liten betydning.

4.6 Mekanismer

I denne delen av oppgaven undersøkes mekanismene KONGRUENS, INTERN POLITISK SELVTILLIT, EKSTERN POLITISK SELVTILLIT og POLITISK DELTAKELSE. Teoretisk er det allerede etablert et forhold mellom mekanismene og demokratisk tilfredshet. Fra tidligere forskning vet vi at høy grad av kongruens, høy intern selvtillit og ekstern selvtillit, samt høy politisk deltakelse er viktig for den demokratiske tilfredsheten. Det råder derimot mer usikkerhet rundt sammenhengen mellom ulikhet og mekanismene. Formålet med dette avsnittet er å nettopp tydeliggjøre denne usikkerheten for å kunne si noe om den potensielle effekten på tilfredshet med demokrati.

Det er argumentert for at økonomisk ulikhet kan ha en negativ effekt på både den eksterne og interne politiske selvtilliten, og kongruens. Koblingen til politisk deltakelse er mer usikker hvor økt ulikhet kan lede til mer politisk deltakelse, men det kan også svekke den. Mekanismene vil fungere som avhengige variabler for å direkte undersøke forholdet med økonomisk ulikhet. Alle modellene er presentert i vedlegg, og det er kun signifikante funn som rapporteres i avsnittene under.

4.6.1 Økonomisk ulikhet og kongruens

I tabell 14²⁴ er det 27 land, 177 land år og 277 615 individer. ØKONOMISK TILFREDSHET har et negativt fortegn som indikerer at mer økonomisk tilfredse respondenter beveger seg nærmere medianen. Respondenter som er POLITISK INTERESSERTE har svakere kongruens der en enhets økning resulterer i 0,252 mer avstand til medianvelgeren. Variabelen ALDER viser at eldre er nærmere medianen enn yngre, og opplever derfor større kongruens med partiene. ALDER KVADRERT er signifikant. Siden andregradsleddet er positivt, vil det være et bunnpunkt. Andregradsleddet har imidlertid tilnærmet null effekt. KVINNER er statistisk signifikant nærmere medianen enn menn. Av de makroøkonomiske variablene, er GINI^{BE}, KORRUPSJON^{BE} og BNP^{BE} signifikante. Variabelen Gini^{BE} viser en negativ sammenheng der land med høy Gini gjør at borgerne beveger seg nærmere medianen. Av Korruptsjon^{BE} er det mulig å lese at i land med lavere korrupsjon, vil borgerne være nærmere medianen og det vil dermed være mer kongruens mellom borgere og partier i land med lavt nivå av korrupsjon enn land med

²⁴ I utgangspunktet viser intraklassekorrelasjonen at OLS med standardfeil som tar hensyn til at observasjoner fra samme lan-år ikke er uavhengige observasjoner kunne vært et bedre alternativ, men for konsistensens skyld kjøres det også flernivåmodeller her.

høyt nivå av korrupsjon. BNP^{BE} viser en negativ sammenheng, der en økning i BNP resulterer i at individer beveger seg nærmere medianvelgeren. Det vil si at i velstående land er i større grad kongruens mellom borgerne og partier. I den fulle modellen er det kun korrupsjon^{BE} som fortsatt er statistisk signifikant, og effekten er tilnærmet uendret.

4.6.2 Økonomisk ulikhet og intern politisk selvtillit

Variablene for INTERN POLITISK SELVTILLIT introduseres i runde 8 av ESS, og gjør at utvalget synker til 25 land, 46 landår og 75 881 respondenter. Tabell 15 viser at individnivåvariabelen er konstante, og ikke korrelerer med makrovariablene. Alle er også statistisk signifikante. Fra ØKONOMISK TILFREDSHET ser vi at en enhets økning fører til 0,009 mer intern politisk selvtillit. Effekten er dog relativt lav. Respondenter som lever komfortabelt på egen inntekt, også har mer intern politisk selvtillit sammenlignet med de som finner det vanskelig å leve på dagens inntekt. Eldre har høyere intern politisk selvtillit enn yngre. Andregradsleddet er signifikant, men effekten er lik null.

Individer med høyere UTDANNING har mer intern politisk selvtillit enn de med lavere utdanning. For hvert år ekstra med utdanning, vil den interne politiske selvtilliten øke med 0,037. Fra KVINNE kan vi se at kvinner har mindre intern politisk selvtillit enn menn.

I modell 3 introduseres variablene for KORRUPSJON. Korrupsjon^{BE} er statistisk signifikant og viser en positiv sammenheng der land med lav grad av korrupsjon er høyere intern politisk selvtillit. Modell 5 viser at BNP^{BE} er signifikant. Det betyr at kontrollert for alle andre uavhengige variabler, er den gjennomsnittlige interne politiske selvtilliten høyere i rike land. BNP^{BE} er logtransformert og viser derfor at dersom BNP øker med 1 prosent vil den gjennomsnittlige interne selvtilliten øke med 0,00281. I den fulle modellen 6 er det kun BNP^{BE} som er statistisk signifikant. Effekten har blitt noe sterkere, men forholdet er det samme.

4.6.3 Økonomisk ulikhet og ekstern politisk selvtillit

Siden variablene for EKSTERN POLITISK SELVTILLIT ikke ble introdusert før runde 8 i ESS, synker utvalget ned til 25 land, 46 landår og 75 906 respondenter. Tabell 16 viser at alle variabler på individnivå er signifikante, bortsett fra KVINNE. Respondenter som er tilfredse med økonomien, har også høyere ekstern politisk selvtillit enn de som ikke er det. Respondenter som lever godt på egen INNTEKT har høyere ekstern politisk selvtillit

enn de som ikke gjør det. POLITISK INTERESSE har en sterk effekt, og politisk interesserte individer har høyere ekstern selvtilitt enn de som har lav politisk interesse. ALDER og ekstern selvtilitt har en negativ sammenheng, der eldre har lavere ekstern selvtilitt enn yngre. Andregradsleddet har ingen effekt. UTDANNING viser at for hvert år ekstra med utdanning vil den eksterne selvtilitten øke med 0,016.

Av makrovariablene er det flere som er signifikante i egne modeller. GINI^{WE} er statistisk signifikant alle modellene. Effekten er tilnærmet den samme, og går litt ned i den fulle modellen. Kontrollert for alle andre uavhengige variabler, vil en enhets økning i Gini^{WE} føre til en predikert nedgang på -0,027 (full modell 6) i demokratisk tilfredshet.

ARBEIDSLEDIGHET^{BE} har en negativ sammenheng med ekstern selvtilitt. Det vil si at i land med høy arbeidsledighetsrate svekkes den gjennomsnittlige eksterne politiske selvtilitten sammenlignet med land som har lav arbeidsledighetsrate. Sammenhengen forsvinner imidlertid når det kontrolleres for alle andre makrovariabler i full modell. Variabelen BNP^{BE} er statistisk signifikant i modell 4, og viser at land som presterer økonomisk har borgere med høyere ekstern selvtilitt sammenlignet med de som ikke gjør det. I den fulle modellen er den dog ikke lengre statistisk signifikant.

4.6.4 Økonomisk ulikhet og politisk deltakelse

I tabell 17²⁵ er det 27 land, 177 landår og 287 226 observasjoner. ØKONOMISK TILFREDSHET viser at de som er fornøyde med den nasjonale økonomien også deltar i større grad. Effekten er dog ganske lav. Effekten av INNTEKT er statistisk signifikant på 1-prosentnivå, og indikerer at de som føler at de lever komfortabelt på egen inntekt også deltar mer i valg. Variabelen POLITISK INTERESSE viser at de som er mer engasjerte er mer tilbøyelige til å stemme ved valg. Alder viser at eldre stemmer i større grad enn yngre. Koeffisienten til UTDANNING indikerer at økt utdanning fører til økt politisk deltakelse. Ifølge variabelen KVINNE, stemmer kvinner oftere enn menn. Av de makroøkonomiske variablene, er det kun KORRUPSJON^{WE} som er statistisk signifikant med en effektstørrelse på 0,002. Koeffisienten er positiv og viser at en enhets økning på en skala fra 0 til 100 der sistnevnte er null korrupsjon, øker den gjennomsnittlige deltakelsen med 0,002.

²⁵ Modellen er lineær flernivåanalyse. Den avhengige variabelen politisk deltakelse er i utgangspunktet en dikotom variabel. Et bedre alternativ ville vært logistisk flernivå. Det fører imidlertid til konvergeringsproblemer fordi modellen er noe avansert. Det gjør at lineær flernivå benyttes, som også gjør oppgaven mer konsistent metodisk.

Kapittel 5

Diskusjon

I denne delen av oppgaven diskuteres funnene. Hensikten med oppgaven var å undersøke om det er en sammenheng mellom økonomisk ulikhet og demokratisk tilfredshet i Europa. Oppgavens analyse tok utgangspunkt i at et lands nivå av ulikhet ville ha en negativ effekt på borgernes tilfredshet med demokratiet. Fra tabellene 4.1 og 4.2 var det mulig å se at flere land har opplevd en økning i ulikhet, og nedgang i demokratisk tilfredshet. Flernivåregresjonsanalyser ble gjennomført for å undersøke om det er en statistisk sammenheng mellom ulikhet og demokratisk tilfredshet. Først diskuteres betydningen av Gini-variablene og deretter resten av makroindikatorene. Til slutt diskuteres individnivåvariablene og kontrollvariablene. De potensielle mekanismene bak en mulig sammenheng mellom ulikhet og tilfredshet med demokrati diskuteres i egne avsnitt.

Sammenlignes modellene er det flere interessante, og kanskje uventede funn. Variablene som måler økonomisk ulikhet, er av størst interesse. Alene i modell 2 er det kun $GINI^{we}$ som er statistisk signifikant. Funnet indikerer en negativ sammenheng, med andre ord, dersom inntektsulikheten øker innad i et land vil det svekke tilfredsheten med demokratiets utøvelse. Oppgaven finner imidlertid ingen statistisk sammenheng mellom nivå på ulikhet og nivå på demokratisk tilfredshet.

Effekten av $Gini^{we}$ forsvinner når det kontrolleres for korrupsjon, og i full modell når alle makronivåvariabler inkluderes (bortsett fra arbeidsledighet). Årsaken til manglende statistiske sammenhenger kan være flere. Som allerede nevnt under metodiske utfordringer, er det en diskusjon om hvor riktig det er å bruke objektive mål på ulikheten som Gini. Det er forskning som problematiserer folks kunnskapsnivå knyttet til inntektsulikhet. Et ikke-signifikant funn kan skyldes det som Gimpelson og Treisman (2017) finner: vanlige folk har ikke nødvendigvis kunnskap om hvordan inntektsulikheten utvikler seg, og ei heller hvordan de selv passer inn i den. Det som heller kan være viktig er hvordan borgerne oppfatter ulikheten, og hvis de ikke oppfatter den som et problem, vil det heller ikke påvirke tilfredsheten med demokratiet. Dette argumentet styrkes av det Son Hinge (2019) finner. Vanlige borgere har gjerne unøyaktige oppfatninger om inntektsulikhet, og det innebærer at inntektsulikheten ofte underestimeres. Det ikke-signifikante funnet mellom begge variablene for Gini og politisk deltakelse kan også tolkes dithen. En annen mulig forklaring på hvorfor økt økonomisk ulikhet ikke virker inn på hvordan borgere evaluerer demokratiets prestasjon, kan være at de ikke ser på det

som et problem som demokratiet skal løse. Det er ikke nødvendigvis slik at borgerne mener at det er handlinger politikerne har gjort som forklarer økningen i ulikhet.

Signifikante funn for variablene TILFREDSHET MED ØKONOMI og EGEN INNTEKT tyder på at subjektive vurderinger er viktige for den demokratiske tilfredsheten. Individuer som er tilfredse med hvordan den nasjonale økonomien presterer, er også mer tilfredse med demokratiet. Det kan skyldes at det er lettere å ta stilling til individuelle evalueringer av økonomien som helhet, enn kontekstuelle indikatorer som inntektsulikhet, arbeidsledighet, korrupsjon og BNP, som krever mer informasjon. Hva respondentene føler om egen inntekt viser også at jo mer komfortabelt de lever på egen inntekt, jo mer positivt evaluerer de demokratiet. Det kan diskuteres om effekten av inntektsulikhet på demokratisk tilfredshet også vises gjennom slike individnivåvariabler. Dersom individer ikke opplever at inntektsulikheten øker, fordi de selv ikke oppfatter det på den måten, vil det heller ikke påvirke evalueringene av demokratiet. Det som derimot kan være viktigere, er hvordan borgerne oppfatter situasjonen i landet enn den faktiske reelle tilstanden.

Resultatet er også i tråd med det flere tidligere studier finner. Huseby (1999), Dalton (2004) og Cordere og Simon (2016) finner at subjektiv oppfatning om økonomi er viktig å ta høyde for. Hvordan den økonomiske situasjonen objektivt sett er trenger ikke å spille en rolle. Manglende informasjon eller lett tilgjengelig informasjon kan styre oppfatningene. Det viser relevansen av å inkludere indikatorer som måler hvordan borgerne oppfatter den nasjonale økonomien og sin egen økonomi. Funnene i denne oppgaven indikerer at mikronivåindikatorer spiller en større rolle enn makroindikatorer for demokratisk tilfredshet. I forskningsfeltet har det vært usikkerhet knyttet til hva som har den sterkeste effekten på demokratisk tilfredshet av subjektive indikatorer og objektive indikatorer (Huseby, 1999). Oppgavens funn kan tyde på det førstnevnte.

Samtidig er det viktig å ta høyde for at tidsperspektivet i oppgaven kan være for kort til at økonomisk ulikhet har en signifikant effekt på tilfredshet med demokratiet. Endringer i ulikhet skjer ikke over natten, og noen land har heller ikke en gradvis økning i ulikhet. Det vil si at økningen i inntektsulikhet varierer i land, i tillegg til tvers av land. Det indikerer at det kan ta tid før ulikhet faktisk har en effekt på demokratisk tilfredshet.

I et forsøkt på å undersøke dypere hvorfor det ikke er en statistisk signifikant sammenheng mellom ulikhet og demokratisk tilfredshet, har jeg gjennomført tilleggs analyser på runde 8 i ESS. Denne runden inneholder spesielt to spørsmål som er av interesse. Det ene undersøker hvordan respondentene stiller seg til forskjeller i samfunnet: om forskjeller i levestandard burde være små for et rettferdig samfunn. Det andre spør om det er akseptabelt med store forskjell i inntekt for å lønne ferdigheter og innsats. En mulig forklaring kunne vært at ulikhet aksepteres fordi det er rettferdig at det skal lønnes etter innsats – en slags meritokratisk tankegang. Hvis det ikke ses på som

demokratiets oppgave å løse økte ulikheter, vil det ikke nødvendigvis bli sett på som et problem. Imidlertid var det ingen signifikante sammenhenger, som gjør den manglende korrelasjonen mellom ulikhet og demokratisk tilfredshet mer overraskende. På den andre siden, kan man diskutere om også disse resultatene er i tråd med at folk ikke oppfatter en økning i ulikhet eller at det tar tid før effektene har betydning.

En annen forklaring på at inntektsulikhet ikke har en større effekt, kan være at det ikke er nok variasjon i utvalget. Landene i Europa er relativt like. Utenfor Europa, slik som i USA, kan effekten av ulikhet på demokratisk tilfredshet være mye sterkere. I land med større ulikheter i muligheter, kan man forvente at effekten av ulikhet er sterkere. I Europa, spesielt i skandinaviske landene, er det universelle velferdsprogrammer som sørger for mer likhet.

I den fulle modellen 7 er kontrollvariablene gjennomsnittlig KORRUPSJON og gjennomsnittlig BNP statistisk signifikante. Det er også de to variablene som har hatt en statistisk signifikant effekt oftest i de ulike modellene.

Korrupsjon bryter med prinsippet om upartiskhet. Europeiske land er relativt egalitære, og det derfor tenkes at korrupsjon er synligere i samfunnet fordi borgerne er mer opptatt av det. Det signifikante funnet av at mindre korruperte land har mer tilfredse borgere tyder at europeere verdsetter at offentlige institusjoner og prosesser er upartiske. Som Rothstein (2009) hevder – det staten foretar seg på outputsiden påvirker borgerne på en mer direkte måte. Korrupsjon innebærer ulikheter i muligheter og at noen får en større fordel på bekostning av andre. En urettferdig fordeling av ressurser og muligheter kan svekke den demokratiske tilfredsheten. Funnet er også i tråd med det Donovan og Karp (2017) finner. En oppfatning om korrupsjon kan trigge følelser av politisk ulikhet.

Inntektsulikhet kan også knyttes til korrupsjon. Alene viste variabelen ($Gini^{WE}$) som måler hvordan utviklingen av ulikhet påvirker tilfredsheten, at det var en negativ sammenheng. Funnet kan ses i sammenheng med korrupsjon, fordi i demokratiske land er det de rike som kan utøve korrupsjonen i større grad når ulikhetene øker. Det kan være årsaken til at korrupsjon er viktigere i demokratiske land, slik som You og Khagram (2005) hevder. Det kan også tolkes dithen at fordi økt ulikhet leder mer korrupsjon, forklares effekten av ulikhet gjennom korrupsjonsvariabelen.

Gjennomsnittlig BNP viste at tilfredsheten er høyere i land med høy BNP sammenlignet med land som har lav BNP. Funnet er i tråd med den instrumentelle teorien som sier at velstand er viktig for hvordan borgerne evaluerer systemet. Både Clarke et al. (1993), og en nyere artikkel av Christmann (2018) finner at demokratier som klarer å skape gode økonomiske utfall har høyere nivåer av demokratisk tilfredshet. Dette relateres til at det i demokratier ligger en forventning om de skal sørge for en viss

velstand og gode økonomiske utfall. Rike land har derfor mer demokratisk tilfredse borgere, fordi de ser at systemet presterer.

Kontrollvariabelen ARBEIDSLEDIGHET viser ingen statistisk signifikante sammenhenger med demokratisk tilfredshet. Ifølge den instrumentelle teorien vil indikatorer som arbeidsledighet påvirke borgernes evalueringer av demokratiet, der økt arbeidsledighet fører til negative evalueringer av systemet. Gjennomsnittlig arbeidsledighet har et negativt fortegn som indikerer at i land med høy arbeidsledighet er tilfredsheten lavere enn i land med lav arbeidsledighet. Variabelen som viser hvordan utviklingen i arbeidsledighet påvirker demokratisk tilfredshet er så vidt positiv, som er uventet. Koeffisienten er imidlertid liten og ikke statistisk signifikant. Årsaken til mangel på statistisk sammenheng kan skyldes det samme som beskrevet lengre opp. Dersom borgerne ikke har informasjon eller kunnskap om den økonomiske tilstanden i landet, herunder arbeidsledighet, vil det ikke nødvendigvis ha en effekt på den avhengige variabelen.

Samspillsleddene som undersøker om effekten av Gini modereres av subjektiv oppfatning om egen inntekt, viste ingen statistisk signifikante sammenhenger. Solt (2008) finner at økonomisk ulikhet har en effekt på hvordan borgere evaluerer demokratiet. Effekten av objektiv ulikhet var sterkere for de med lavere inntekt, men samspillet var ikke signifikant. Selv om oppgaven bruker en subjektiv indikator på inntekt som moderator, er funnene i tråd med det Solt (2008) kommer fram til.

Når det gjelder analysens kontrollvariabler er funnene i tråd med tidligere forskning. Politisk interesserte individer er mer tilfredse med demokrati, og tilfredsheten øker med høyere utdanning. Kvinner er mer tilfredse med demokratiet enn menn. Eldre evaluerer demokratiets prestasjon mer negativt enn yngre.

Varianskomponent-testene i de ulike modellene viser at det forskjeller mellom individer som forklarer variansen best i demokratisk tilfredshet.

At økonomisk ulikhet har en effekt på hvordan borgerne oppfatter demokratier blir gjerne sett på som en selvfølge. Oppgaven viser at forventningen om en sterk og tydelig sammenheng mellom økonomisk ulikhet og demokratisk tilfredshet ikke samsvarer med empirien. Det oppgaven derimot viser er at korrupsjon og økonomisk velstand er viktige for hvordan borgerne oppfatter demokratiets utøvelse.

5.1 Mekanismene og økonomisk ulikhet

For å undersøke om økonomisk ulikhet har påvirket noen av mekanismene som jeg i teoridelen koblet til sammenhengen mellom ulikhet til demokratisk tilfredshet, har jeg kjørt egne analyser. Det teoretiske grunnlaget argumenterer for at samsvar i kongruens, og valgdeltakelse skaper høyere demokratisk tilfredshet. Opplevelsen av at man selv kan bidra (intern politisk selvtillit) og en oppfatning om at systemet er lydhørt (ekstern politisk selvtillit) anses som grunnleggende elementer i demokratiet og noe som kan fostre demokratisk tilfredshet. Den antatte årsakssammenhengen er at inntektsulikhet vil svekke kongruens mellom partier og borgere, og svekke både den interne og eksterne selvtilliten. I sammenheng med politisk deltakelse i form av valg, har forskning vist at valgdeltakelse påvirker demokratisk tilfredshet, og at de som deltar er mer tilfredse. *Relative power*-teorien hevder at økonomisk ulikhet vil svekke deltakelsen, spesielt blant de fattige fordi de ser at det er rike som styrer agendaen. Det er kun sammenhengen mellom avhengig variabel og de signifikante makroøkonomisk variablene som diskuteres.

Tabell 14 som har kongruens som avhengig variabel, viste en negativ sammenheng mellom GINI^{BE} og kongruens. I land med høy Gini, beveger borgerne nærmere medianen. Funnet er imot forventningene. Antakelsen var at i land med høy Gini, ville det være lav grad av kongruens, og forklaringen kan tenkes å skyldes det diskutert tidligere. Individuelle evalueringer av økonomisk ulikhet stemmer ikke nødvendigvis overens med den reelle situasjonen.

Tett knyttet til kongruens, er politisk deltakelse. Siden det ikke var en statistisk sammenheng mellom økonomisk ulikhet og politisk deltakelse, er det vanskelig å si noe om hvorvidt ulikhet har påvirket hvem som er medianvelgeren. Det er derfor ikke grunnlag å konkludere med at økonomisk ulikhet svekker kongruensen mellom borgere og partier. Det svekker også antakelsen at økonomisk ulikhet påvirker kongruens negativ, som igjen vil ha en negativ effekt på demokratisk tilfredshet. Videre viser modellene at korrupsjon og BNP også er viktig for kongruens. I land med lite korrupsjon er det færre velgere som står langt unna medianvelgeren, det er med andre ord færre ekstreme velgere. Tilsvarende, i land med bedre økonomisk utvikling er det færre velgere som står langt unna medianvelgeren.

I tabell 15 som har intern politisk selvtillit som avhengig variabel, var BNP^{BE} statistisk signifikant av makrovariablene. Denne viste at i rike land har borgerne høyere ekstern politisk selvtillit sammenlignet med fattigere land. Korrupsjon^{BE} var statistisk signifikant i egen modell, og viste at i land med lavt korrupsjonsnivå var den gjennomsnittlige tilfredsheten høyere.

Den manglende sammenhengen mellom økonomisk ulikhet og intern politisk selvtillit, gjør at det ikke er mulig å si at en nedgang i den interne selvtilliten som følge av økt ulikhet, leder til en svekkelse av tilfredshet med demokrati.

Forholdet mellom økonomisk ulikhet og ekstern politisk selvtillit i tabell 16 var statistisk signifikant gjennom variabelen GINI^{we}. Ginivariabelen er statistisk signifikant i alle modellene. Ettersom variablene for politisk selvtillit ikke ble introdusert for nest siste runde (8), kan jeg i all hovedsak kun studere nivåvariabler. De ulike effektene av Gini for intern og ekstern politisk selvtillit viser at det er viktig å skille mellom de to formene for politisk selvtillit. Koeffisienten viser en negativ sammenheng der økt økonomisk ulikhet fører til en nedgang i ekstern politisk selvtillit. Resultatet er i tråd med teorien som predikerer at økt ulikhet svekker ekstern selvtillit. Med støtte i teori og empiri, er det derfor belegg for å si at denne mekanismen kan lede til en nedgang i den demokratiske tilfredsheten.

I analysene av politisk deltakelse i tabell 17, var det ingen statistisk signifikant sammenheng med Ginivariablene. Det er derfor ikke mulig å si noe om økt ulikhet vil svekke deltakelse, som relative power theory predikerer. En makrovariabel som derimot var signifikant, var KORRUPSJON^{we}. Variabelen viser at nivåer av korrupsjon er viktig for politisk deltakelse.

Analysen av mekanismene indikerer at også korrupsjon og BNP er sentrale faktorer. Et lavt nivå av korrupsjon, og at land presterer økonomisk er viktige for den subjektive representasjonen.

5.2 Styrker og begrensninger ved oppgaven

Ved å bruke tilnærmingen presentert i Schmidt-Catran et al. (2019) har oppgaven flere metodiske styrker. Fordi oppgaven bruker ESS kumulative datasett med alle rundene, er det mulig å oppnå større forklaringskraft i modellen, og minske sannsynligheten for utelatte variabler som er en typisk utfordring ved flernivåanalyser. Strukturen på modellene innebærer større fleksibilitet ved at man både kan se på hvordan Gini varierer mellom land, men også innad land. Det betyr at man kan inkludere variabler som er konstante over tid slik som $Gini^{BE}$, og variabler som varierer over slik som $Gini^{WE}$. På denne måten risikerer man ikke å tolke forskjeller mellom land som en mulig effekt av endring innad et land. Ved å gjøre én versjon av Gini som er det faste gjennomsnittet på tvers av runder kan man si noe hvordan ulikhet i land med høy Gini versus land med lav Gini påvirker tilfredsheten med demokrati. Skillet mellom *between effects* og *within effects* i modellen åpner for å finne ut hva som forklarer mest. I denne oppgaven var effekten innad land sterkere enn forskjeller mellom land.

Det er likevel ikke til å unngå problematikken knyttet til å estimere så mange makrovariabler på et potensielt for lite utvalg. I tillegg er det en faglig diskusjon om det er mulig å generalisere funnene basert på land som i utgangspunktet ikke er et sannsynlighetsutvalg. Det antas likevel at funnene i oppgaven kan generaliseres, men dog ikke utenfor Europa.

Selv om statistisk forklaringskraft på landnivå ofte kan være svakt, kunne paneldata tilbake til da de økonomiske ulikhetene begynte å øke, svart bedre på problemstillingen. Det tar tid før makroøkonomiske endringer slik som økt ulikhet, har en effekt på en subjektiv indikator som demokratisk tilfredshet. Kuhn (2019) finner at subjektive og objektive mål på ulikhet korrelerer, men at subjektive mål på ulikhet være en sterkere forklaringsvariabel. Mer inngående kjennskap til hvordan borgere evaluerer økonomisk ulikhet kunne også bidratt til å svare på problemstillingen i større grad. En variabel som kontrollerer for hvor mye ulikhet individer tolerer kunne hadde vært ideelt. Tidligere forskning har funnet at en oppfatning om ulikhet tenderer til å gå hånd i hånd med høye nivåer av toleranse eller aksept av ulikhet (Kuhn, 2019).

Det kunne også vært interessant å bruke et annet mål på ulikhet. Selv om Gini er den vanligste indikatoren, fanger ikke Gini nødvendigvis opp endringer i halene. Indeksen sier ikke noe om ulikheten som har økt blant de på toppen for eksempel. Gini-ideksen er basert på Lorenz-kurven, og ved konvertering til Gini forsvinner noe informasjon om fordelingen. En ulikhetsvariabel i tillegg kunne derfor styrket oppgaven. Utfordringen er hvilket mål som er det beste for å måle inntektsulikhet i land. Samtidig

er Gini-indeksen både enkel å anvende og enkel å forstå. Det gir mening å bruke en indikator som er velbrukt og forståelig.

Kapittel 6

Konklusjon

Denne oppgaven har undersøkt om økt økonomisk tilfredshet svekker den demokratiske tilfredsheten. Oppgaven har tatt utgangspunkt i at en økonomisk fordel kan lede til ulikheter i muligheter som bryter med prinsippet om politisk likhet som er grunnleggende i demokratiet. Det teoretiske grunnlaget er basert på to teorier som ofte anvendes i feltet, hvor den ene hevder at representasjon er det mest avgjørende for tilfredsheten. Borgernes opplevelser av systemmottakelighet, her definert som kongruens, politisk deltakelse og ekstern og intern politisk selvtilit, er mer relevant enn det som skjer på outputsiden. På output-siden blir hvordan systemet presterer sett på som det viktigste fordi det har en mer direkte effekt på borgerne. Kvaliteten på det offentlige, prinsippet om upartiskhet og økonomisk prestasjon står sentralt i denne teoretiske retningen.

For å undersøke effekten av økonomisk ulikhet på demokratisk tilfredshet, ble flernivåanalyse med tre nivåer benyttet. Oppgaven har anvendt individdata fra ESS og kontekstuell data fra både Eurostat og Verdensbanken for årene 2002-2018.

Funnene i denne oppgaven tyder på at når borgere skal evaluere demokratiet, er elementer på både input- og outputsiden av demokratiske systemet viktige. Oppgavens analyser viser at individuelle vurderinger av hvordan den nasjonale økonomien presterer, er objektive mål som korrupsjon og økonomisk velstand målt med BNP per innbygger spesielt relevant for tilfredsheten.

Med dataen benyttet i denne oppgaven er det derimot ikke grunnlag for å si at økt økonomisk ulikhet målt med Gini-indeksen har en negativ effekt på borgeres vurdering av demokratiets prestasjon. Oppgaven finner med andre ord ikke støtte til antakelsen om at ulikhet svekker tilfredsheten. Selv om utviklingsvariabelen for Gini ($Gini^{WE}$) var statistisk signifikant alene, forsvinner sammenhengen når det kontrolleres for andre makrovariabler. En mulig forklaring jeg har diskutert er manglende kunnskap om inntektsulikhet, slik at det ikke er samsvar mellom oppfatning om ulikhet og reell ulikhet. Hvordan borgere oppfatter inntektsulikheten kan være viktigere enn den faktiske ulikheten. Oppgaven forsøkte også å grave dypere i et forsøk på å undersøke mulige forklaringer på den manglende sammenhengen. Det ble gjennomført analyser av runde 8 i ESS, for å se om manglende sammenheng kunne skyldes at Europas borgere ser på ulikhet som rettferdiggjort gjennom en meritokratisk tankegang.

Funnet viser utfordringene knyttet til å bruke et objektive mål på inntektsulikhet, og viser i tråd med forskningen gjort av Kuhn (2019), men også Cordero og Simon (2016) som finner at individuelle oppfatninger om den nasjonale økonomien er viktig for tilfredsheten.

Blant inputfaktorene, var det kun i sammenheng med ekstern politisk selvtillit at jeg finner signifikant forhold med økonomisk ulikhet. Svekkelse i den eksterne selvtilliten som følge av økonomisk ulikhet kan derfor lede til en nedgang i demokratisk tilfredshet. Manglende sammenheng mellom ulikhet og inputfaktorene, kan dog tyde på at det er faktorer på outputsiden som er viktigere når det kommer til individuelle oppfatninger om demokratiets prestasjon. For resten av mekanismene er det ikke mulig å konkludere at økonomisk ulikhet svekker demokratisk tilfredshet gjennom kongruens, politisk deltakelse og politisk selvtillit.

Oppgaven finner at hvordan utviklingen av korrupsjon innad land og økonomisk prestasjon og velstand målt med BNP per innbygger er viktig for europeiske borgere. I land med lavt nivå av korrupsjon er borgerne mer tilfredse med hvordan demokratiet presterer. Det samme gjelder for land som skaper gode økonomiske utfall. Rike land har borgere som er mer tilfredse med demokratiet sammenlignet med borgere i fattige land.

Fremtidig forskning bør ta høyde for både kontekstuelle variabler og variabler på individnivå. Det kunne vært interessant om ESS hadde inkorporert en indikator som måler individers oppfatning av økonomisk ulikhet slik at det er mulig å se på avstanden mellom hvordan ulikheten oppfattes og reell ulikhet. Blant annet fant Wu og Chang (2019) fant i sin studie at en oppfatning om urettferdig inntektsulikhet forklarer svekkelse av demokratisk tilfredshet sterkere enn Gini-indeksen. Et spørsmål som hadde gått på om respondentene får det de fortjener relativt til andre kunne også fanget opp om økonomisk ulikhet fører til en følelse av relativ deprivasjon.

Oppgaven kan ikke si noe om andre former for politisk støtte, som en fullverdig analyse burde gjøre. Mer forskning om betydningen av korrupsjon og dårlige økonomiske utfalls betydning for tilfredsheten, kunne vært fruktbart for å forklare den demokratiske misnøyen som debatteres i dag.

Litteraturliste

- Acock, A., Clarke, H. D. & Stewart M. C. (1985). A new model for old measures: A covariance structure analysis of political efficacy. *The Journal of Politics*, 47(4), 1062-1084.
- Aiyar, S. & Ebeke, C. (2020). Inequality of opportunity, inequality of income and economic growth. *World Development*, 136, 1-10. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105115>
- Alesina, A. & Wacziarg, R. (2000). The economics of civic trust. I S. Pharr & R. Putnam (Red.), *Disaffected democracies: What`s troubling the trilateral countries* (s.147-170). Princeton: Princeton University Press
- Almon, G. A. & Verba, S. (1963). *The Civic Culture*. Princeton: Princeton University Press
- Anderson, C. J. & Singer, M. M. (2008). The Sensitive Left and the Impervious Right: Multilevel Models and the Politics of Inequality, Ideology, and Legitimacy in Europe. *Comparative Political Studies*, 41(4/5), 564-599. Doi: 10.1177/0010414007313113
- Anderson, C.J. & Guillory, C.A. (1997). Political Institutions and Satisfaction with Democracy: A Cross-National Analysis of Consensus and Majoritarian Systems. *American Political Science Review*, 91(1), 66-81.
- Anderson, C.J., Blais, A., Bowler, S., Donovan, T. & Listhaug, O. (2005). *Losers Consent: Elections and Democratic Legitimacy*. Oxford: Oxford University Press
- Ariely, G. & Uslaner, E. M. (2016). Corruption, fairness, and inequality. *International Political Science Review*, 38(3), 394-362. Doi: 10.1177/0192512116641091
- Armingeon, K. & Guthmann, K. (2013). Democracy in crisis? The declining support for national democracy in European countries, 2007-2011. *European Journal of political Research*, 53(2), 423-442.
- Barth, E. Finseraas, H. & Moene, K. O. (2015). Political Reinforcement: How Rising Inequality Curbs Manifested Welfare Generosity. *American Journal of Political Science*, 59(3), 565-577. Doi: 10.1111/ajps.12129
- Borgonovi, F. & Pokropek, A. (2017). Mind the gap: The mediating role of literacy and education in explaining disparities in external efficacy in 22 countries. *Intelligence*, 22, 125-137. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.intell.2017.03.006>
- Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E. & Stokes, D. E. (1960). *The American Voter*. New York: John Wiley & Sons
- Campbell, A., Gurin, G. & Miller, W. E. (1954). *The voter decides*. Evanstone: Row, Peterson & Company
- Canache, D., Mondak, J. J. & Seligson, M. A. (2001). Meaning and Measurement in Cross-National Research on Satisfaction with Democracy. *The Public Opinion*, 65(4), 506-528. Doi: 10.1086/323576

- Christensen, T & Lægreid, P. (2005). Trust in Government: The Relative Importance of Service Satisfaction, Political Factors, and Demography. *Public Performance & Management Review*, 28(4), 487-511. <https://www.jstor.org/stable/3381308>
- Christiano, T. (2003). Is Democracy Merely a Means to Social Justice? I A. Reeve & A. Williams (Red.), *Real Libertarianism Assessed*. New York: Palgrave Macmillan
- Christmann, P. (2017). Satisfaction with democracy as the evaluation of institutional structure, democratic process and economic performance (Doktoravhandling). Universitat Pompeu Fabra, Barcelona.
- Christmann, P. (2018). Economic Performance, Quality of democracy and Satisfaction with Democracy. *Electoral Studies*, 53, 79-89. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2018.04.004>
- Cingano, F. (2014). Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth. OECD Social, Employment and Migration Papers, Nr. 163. Paris: OECD Publishing. Doi: 10.1787/1815199x
- Claassen, C. (2020). Does Public Support Help Democracy Survive? *American Journal of political Science*, 64(1), 118-134. DOI: <https://doi.org/10.1111/ajps.12452>
- Clarke H, D., Dutt, N. & Kornberg, A. (1993). The Political Economy of Attitudes toward Polity and Society in Western European Democracies. *The Journal of Politics*, 55(4), 998-1021. <https://www.jstor.org/stable/2131945>
- Cohen, A., Vigoda, E. & Samorly, A. (2001). Analysis of the Mediating Effect of Personal-Psychological Variables on the Relationship between Socioeconomic Status and Political Participation: A Structural Equations Framework. *Political Psychology*, 22(4), 727-757. www.jstor.org/stable/3792484
- Cordero, G. & Simón, P. (2016). Economic Crisis and Support for Democracy in Europe. *West European Politics*, 39(2), 305-325. DOI. 10.1080/01402382.2015.1075767
- Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press
- Dahl, R. A. (1998). *On Democracy*. New Haven: Yale University Press
- Dahl, R. A. (2000). *On Democracy*. New Haven: Yale University Press
- Dahl, R.A. (1989). *Democracy and Its Critics*. New Haven: Yale University Press
- Dahlberg, S. Linde, J. & Holmberg, S. (2015). Democratic Discontent in Old and New Democracies: Assessing the Importance of Democratic Input and Governmental Output. *Political Studies*, 63(1), 18-37. Doi: 10.1111/1467-9248.12170
- Dalton, R. J. (2004). *Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press
- Dalton, R. J., Shin, D. C. & Willy, J. (2007). Understanding Democracy: Data from Unlikely Places. *Journal of Democracy*, 18(4), 142-156.
- Danescu, E. (2020). Varieties of Democracy (V-Dem) Report: Autocratization Surges-Resistance Grows. Universitet I Göteborg: V-Dem instituttet

- Donovan, T. & Karp, J. (2017). Electoral rules, corruption, inequality and evaluations of democracy. *European Journal of Political Research*, 56, 469-486.
DOI: <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12188>
- Downs, A. (1957). *Economic Theory of Democracy*. New York: Harper & Row.
- Duch, R. M. & Stevenson, R. T. (2008). *The economic vote: How political and economic institutions condition election results*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Easton, D. (1975). A Re-Assessment of the Concept of Political Support. *British Journal of Political Science*, 5(4), 435-457.
- Eckstein, H. (1961). *A Theory of Stable Democracy*. Princeton, Princeton University Press
- Erikson, R. S. (2015). Income Inequality and Policy Responsiveness. *Annual Review of Political Science*, 18, 11-29. Doi: 10.1146/annurev-polisci-020614-094706
- European Social Survey Cumulative File, ESS 1-9 (2020). Data file edition 1.0. NSD - Norwegian Centre for Research Data, Norway - Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC. doi:10.21338/NSD-ESS-CUMULATIVE.
- Eurostat. (2021). Gini. Hentet 08.02.21 fra:
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi190/default/table?lang=en>
- Ezrow, L. & Xezonakis, G. (2011). Citizen Satisfaction With Democracy and Parties Policy Offering. *Comparative Political Studies*, 44(9), 1152-1178. Doi: 10.1177/0010414011405461
- Ferrín, K. & Kriesi, H. (2016). *How Europeans View and Evaluate Democracy*. Oxford. Oxford University Press
- Filetti, A. & Janmaat, A. G. (2018). Income inequality and economic downturn in Europe: a multilevel analysis of their consequences for political participation. *Acta Polit*, 53, 327-347. Doi: 10.1057/s41269-017-0053-1
- Finkel, S. E. (1987). The effects of participation on political efficacy and political support: Evidence from a West German Panel. *Journal of Politics*, 49(2), 441-464.
- Franklin, M. (2004). *Voter turnout and the dynamics of electoral competition in established democracies since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fredriksen, K. B. (2012). *Income Inequality in the European Union*. Paris: OECD Publishing
- Fukuyama, F. (2015). *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy*. London: Profile Books
- Gilens, M. (2005). Inequality and Democratic Responsiveness. *Public Opinion Quarterly*, 59(5), 778-796. Doi: 10.1111/ecpo.12103
- Gimpelson, V. & Treisman, D. (2017). Misperceiving inequality. *Econ Polit*, 30, 27-55. Doi: 10.1111/ecpo.12103
- Goodin, R. & Dryzek, J. (1980). Rational Participation: The Politics of Relative power. *British Journal of Political Science*, 10(3), 273-292. <https://www.jstor.org/stable/193523>

- Griffin, C. (2003). Democracy as a Non-Instrumentally Just Procedure. *Journal of Political Philosophy*, 111, 111-121.
- Hadjar, A. & Beck, M. (2010). Who does not participate in elections in Europe and why is this? *European Societies*, 12(4), 521-524. Doi: <https://doi.org/10.1080/14616696.2010.483007>
- Han, S. M. & Chang, E. C. C. (2016). Economic inequality, winner-loser gap, and satisfaction with democracy. *Electoral Studies*, 44, 85-97. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.electstud.2016.08.006>
- Hing, L., Wilson, A., Gourevitch, P., English, J., & Sin, P. (2019). Failure to Respond to Rising Income Inequality: Processes That Legitimize Growing Disparities. *Daedalus*, 148(3), 105-135. Doi: https://doi.org/10.1162/daed_a_01752
- Hobolt, S. B. (2012). Citizen Satisfaction with Democracy in the European Union. *Journal of Common Market Studies*, 50(1), 88-105.
- Hox, J. (2002). *Multilevel Analysis: Techniques and Applications*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates
- Hox, J. (2010). *Multilevel Analysis: Techniques and Applications* (2.utg.). New York: Routledge
- Huntington, S. P. (1991). *The Third Wave: Democratization in the Late 20th Century*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Huseby, B. M. (1999). Government Economic Performance and Political Support (127-152). I H.M. Narud, & T. Aalberg (Red.), *Challenges to Representative Democracy: Parties, Voters and Public Opinion*. Bergen: Fagbokforlaget
- Keeley, Brian (2015). *Income Inequality: The Gap between Rich and Poor*. Paris: OECD Publishing
- Kern, A., Marien, S. & Hooghe, M. (2015). Economic crisis and levels of political participation in Europe (2002-2010): the role of resources and grievances. *West European Politics*, 38(3), 456-490.
- Klingemann, H. D. (1999). Mapping Political Support in the 1990s: A Global Analysis. I P. Norris (Red.), *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government* (pp. 31-56). New York: Oxford University Press.
- Kostelka, F. & Blais, A. (2018). The Chicken and Egg Question: Satisfaction with Democracy and Voter Turnout. *Political Science & Politics*, 51(2), 370-376. DOI: 10.1017/S1049096517002050
- Kriesi, H. (2020). Is There a Crisis of Democracy in Europe? *Polit Vierteljahresschr*, 61(2), 237-260. Doi: <https://doi.org/10.1007/s11615-020-00231-9>
- Kuhn, A. (2020). The individual (mis-)perception of wage inequality: measurement, correlates and implications. *Empirical Economics*, 59, 2039-2069. Doi: <https://doi.org/10.1007/s00181-019-017>

- Kurer, O. (2005). Corruption: An Alternative Approach to Its Definition and Measurement. *Political Studies*, 53(1), 222-239. Doi: 10.1111/j.1467-9248.2005.00525.x
- Larcinese, V. (2007). Voting over Redistribution and the Size of the Welfare State: The Role of Turnout. *Political Studies*, 55(3), 568-585.
- Lewis-Beck, M. S. & Stegmaier, M. (2000). Economic Determinants of Electoral Outcomes. *Annual Review of Political Science*, 3(1), 183-219. DOI: 10.1146/annurev.polisci.3.1.183
- Linde, J. & Ekman, J. (2003). Satisfaction with democracy: A note on a frequently used indicator in comparative politics. *European Journal of Political Research*, 42(3), 391-408. DOI: 10.1111/1475-6765.00089
- Lord, C. & Magnette, P. (2004). E Pluribus Unum? Creative Disagreement about Legitimacy in the EU. *Journal of Common Market Studies*, 42(1), 183-202. DOI: 10.1111/j.0021-9886.2004.00482.x
- Magalhães, P. C. (2017). Economic Outcomes, Quality of Governance, and Satisfaction with Democracy. I C. van Ham, J. Thomassen, K. Aarts & R. Andeweg (Red.), *Myth and Reality of Legitimacy Crisis: Explaining Trends and Cross-National Differences in Established Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- McDonald, M. P. (2015). Contextual Income Inequality and Political Behavior. I I. C. Mochmann, M. Quandt & C. Eder (Red.), *Political Trust and Disenchantment with Politics* (s.156-183). Leiden: Brill Publishing
- McGann, A. J. (2006). *The Logic of Democracy: Reconciling Equality, Deliberation, and Minority Protection*. Michigan: The University of Michigan Press
- Mehmetoglu, M. & Jakobsen, T. G. (2017). *Applied Statistics using Stata: A Guide for the Social Sciences*. London: Sage Publications
- Meltzer, A. H. & Richard, S. F. (1981). A Rational Theory of the Size of the Government. *Journal of Political Economy*, 89(5), 914-927. <http://www.jstor.org/stable/1830813>
- Midtbø, T. (2012). *Stata - En entusiastisk innføring*. Oslo: Universitetsforlaget
- Miller, A. & Listhaug, O. (1990). Political parties and confidence in government: A comparison of Norway, Sweden and the United States. *British Journal of Political Science*, 20(3), 357-386. <http://www.jstor.org/stable/193915>
- Miller, A. & Listhaug, O. (1999). Political Performance and Institutional Trust. I P. Norris (Red.), *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government* (204-216). Oxford: Oxford University Press
- Nolan, B. Richiardi, M. G. & Valenzuela, L. (2019). The Driver of Income Inequality in Rich Countries. *Journal of Economic Surveys*, 33(4), 1285-1324.
- Norris, M. (2015). The Economic Roots of External Efficacy: Assessing the Relationship between External Political Efficacy and Income Inequality. *Canadian Journal of Political Science*, 48(4), 791-813. DOI:10.1017/S0008423915001080

- Norris, P. (1999). *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government*. Oxford: Oxford University Press.
- Norris, P. (2011). *Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited*. Cambridge: Cambridge University Press.
- OECD. (2015). *In It Together: Why Less Inequality Benefits All*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2017). *How's Life? 2017: Measuring Well-being*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2017). *Understanding the socio-economic divide in Europe*. Paris: OECD Publishing
- Pelke, L. (2020). Economic inequality, income and their effects on electoral and civil society participation in authoritarian regimes. *Z Vgl Wiss*, 14, 269-297. Doi: <https://doi.org/10.1007/s12286-020-00463-4>
- Pfeifer, C. & Schneck, S. (2017). Do unfair perceived own pay and top managers' pay erode satisfaction with democracy? *Applied Economics Letters*, 24(17), 1263-1266. DOI: 10.1080/13504851.2016.1270409
- Piketty, T. (2020). *Capital and Ideology*. London: Harvard University Press
- Policardo, L. & Carrera, E. J. S. (2018). Corruption causes inequality, or is it the other way around? An empirical investigation for a panel of countries. *Economic Analysis and Policy*, 59, 92-102. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2018.05.001>
- Pontusson, J. & Rueda, D. (2010). The Politics of Inequality: Voter Mobilization and Left Parties in Advanced Industrial States. *Comparative Political Studies*, 43(6), 675-705. Doi: 10.1177/0010414009358672
- Quaranta, M. (2018). How citizens evaluate democracy: an assessment using the European Social Survey. *European Political Science Review*, 10(2), 191-217. Doi: 0.1017/S1755773917000054
- Quaranta, M. & Martini, S. (2016). Does the economy really matter for satisfaction with democracy? Longitudinal and cross-country evidence from the European Union. *Electoral Studies*, 42, 164-174. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.electstud.2016.02.015>
- Quaranta, M. & Martini, S. (2017). Easy Come, Easy Go? Economic Performance and Satisfaction with Democracy in Southern Europe in the Last Three Decades. *Soc Indic Res*, 131, 659-680. Doi: 10.1007/s11205-016-1270-0
- Quaranta, M. & Martini, S. (2020). *Citizens and Democracy in Europe: Contexts, Changes and Political Support*. Cham: Palgrave Macmillan. Doi: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-21633-7>
- Reher, S. (2015). Explaining cross-national variation in the relationship between priority congruence and satisfaction with democracy. *European Journal of Political Research*, 54, 160-181. Doi: 10.1111/1475-6765.12077
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (2.utg.). Bergen: Fagbokforlaget

- Ritter, M. & Solt, F. (2019). Economic inequality and campaign participation. *Social Science Quarterly*, 100, 678-688. Doi: <https://doi.org/10.1111/ssqu.12605>
- Rosset, J. & Kurella, A. S. (2020). The Electoral roots of unequal representation. A spatial modelling approach to party systems and voting in Western Europe. *European Journal of Political Research*. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12423>
- Rosset, J. & Stecker, C. (2019). How well are citizens represented by their governments? Issue congruence and inequality in Europe. *European Political Science Review*, 11(2), 145-160.
- Rothstein, B. (2009). Creating Political Legitimacy: Electoral Democracy Versus Quality of Government. *American Behavioral Scientist*, 53(3), s. 311-330. Doi: 10.1177/0002764209338795
- Rothstein, B. (2011). *The quality of government: Corruption, social trust and inequality in international perspective*. Chicago: University of Chicago Press
- Rothstien, B. & Uslaner, E. (2005). All for All: Equality, Corruption, and Social Trust. *World Politics*, 58(1), 41-72. Doi: DOI: 10.1353/wp.2006.0022
- Rowbotton, J. (2010). *Democracy distorted: wealth, influence and democratic politics*. Cambridge: Cambridge University Press
- Saris, W. E. & Torcal, M. (2009). Alternative measurement procedures and models for Political Efficacy. <http://hdl.handle.net/10230/28300>
- Schäfer, A. (2013). Affluence, Inequality and Satisfaction with Democracy. I S.I. Keil & O. W. Gabriel (Red.), *Society and Democracy in Europe*. London: Routledge
- Schmidt-Catran, Fairbrother, M. & Andreß, H.-J. (2019). Multilevel Models for Analysis of Comparative Survey Data: Common Problems and Some Solutions. *Köln Z Soziol*, 71, 99-128. Doi: <https://doi.org/10.1007/s11577-019-00607-9>
- Shin, I. (2012). Income inequality and economic growth. *Economic Modelling*, 29, 2040-2057. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2012.02.011>
- Skog, O.-J. (2013). *A°forklare sosiale fenomener: En regresjonsbasert tilnærming* (2.utg). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Soci, A., Maccagnan, A., & Mantovani, D. (2014). Does Inequality Harm Democracy? An Empirical Investigation on the UK. *Journal of Economic and Social Development*, 1(2), 12-22.
- Solt, F. (2008). Economic Inequality and Democratic Political Engagement. *American Journal of Political Science*, 52(1), 48-60.
- Solt, F. (2010). Does economic inequality depress electoral participation? Testing the Schattscheider hypothesis. *Political Behavior*, 32, 285-301.
- Theodossiou, I. & Zangelidis, A. (2020). Inequality and Participative Democracy: A self-reinforcing Mechanism. *Review of Income and Wealth*, 66(1), 74-93. Doi: 10.1111/riw.12401

- Tørres, L. (2015). Ulikhet – en tikkende bombe. *Dagsavisen*. Hentet fra:
<https://www.dagsavisen.no/kultur/2015/03/04/ulikhet-en-tikkende-bombe/>
- Stegmueller, D. (2013). How Many Countries for Multilevel Modeling? A Comparison of Frequentist and Bayesian Approaches. *American Journal of Political Science*, 57(3), 748-761. Doi: <https://doi.org/10.1111/ajps.12001>
- Stiglitz, J. E. (2016). Inequality and Economic Growth. *The Political Quarterly*, 86(51), 134-155. Doi: <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12237>
- Stoker, G. (2006). *Why Politics Matters: Making Democracy Work*. New York: Palgrave Macmillan
- Strebel, M. A., Kübler, D. & Marcinkowski, F. (2019). The importance of input and output legitimacy in democratic governance: Evidence from a population-based survey experiment in four West European countries. *European Journal of Political Research*, 58, 488-513. Doi: 10.1111/1475-6765.12293
- Uslaner, E. M. (2005). Economic Inequality and the Quality of Government. *SSRN Electronical Journal*. Doi: 10.2139/ssrn.824466
- Van Erkel, P. F. A. & Van der Meer, T. W. G. (2016). Macroeconomic performance, political trust and the Great Recession: A multilevel analysis of within-country fluctuations in macroeconomic performance on political trust in 15 EU countries, 1999-2011. *European Journal of Political Research*, 55, 177-197. Doi: 10.1111/1475-6765.12115
- Verba, S. Nie, N.H. & Kim. J. (1978). *Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison*. Cambridge: Cambridge University Press
- Verba, S., Schlozman, K. L. & Brady, H. E. (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge: Harvard University Press.
- Walsh, K. C. (2012). Putting Inequality in Its Place: Rural Consciousness and the Power of Perspective. *American Political Science Review*, 106(3), 517-532. Doi: doi:10.1017/S0003055412000305
- Western, B. & Rosenfeld, J. (2011). Unions, Norms, and the Rise in U.S. Wage Inequality. *American Sociological Review*, 76(4), 513-537. Doi: 10.1177/0003122411414817
- Weyland, K. (2020). Populism`s Threat to Democracy: Comparative Lessons for the United States. *Perspectives on Politics*, 18(2), 389-406.
- World Bank. (2021). GDP. Hentet 17.03.21 fra:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD>
- World Bank. (2021). Unemployment. Hentet 17.03.21 fra:
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>
- World Bank. (2021). Worldwide Governance Indicators. Hentet 17.03.21 fra:
<https://databank.worldbank.org/source/worldwide-governance-indicators/preview/on>

- Wu, W.-C. & Chang, Y.-T. (2019). Income Inequality, distributive unfairness, and support democracy: evidence from East Asia and Latin America. *Democratization*, 26(8), 1475-1492. Doi: 10.1080/13510347.2019.1656198
- You, J.-S. & Khagram, S. (2005). A Comparative Study of Inequality and Corruption. *American Sociological Review*, 70(1), 136-157. <https://www.jstor.org/stable/4145353>
- Ziliotti, E. (2020). Democracy's Value: A Conceptual Map. *The Journal of Value Inquiry*, 54, 407-427. Doi: <https://doi.org/10.1007/s10790-019-09717-1>
- Zmerli, S. Newton, K. & Montro, J. R. (2007). Trust in people, confidence in political institutions and satisfaction with democracy. I J. W. Van Deth, Ramón J. & A. Westholm (Red.), *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis* (s. 35-65). London: Routledge.

Appendiks

APPENDIKS A: Faktoranalyse, korrelasjonsanalyse og reliabilitetsanalyse

Tabell 9: Faktoranalyse: intern politisk selvtilit

(obs=79,334)

Faktoranalyse Antall observasjoner = 79,334
Metode: principal factors «Retained» faktorer = 1
Rotering: (ikke rotert) Antall «params» = 1

Faktor	Eigenverdi	Forskjell	Andel	Kumulativ
Faktor1	1.166	1.380	1.225	1.225
Faktor2	-0.214	.	-0.225	1.000

Faktorladinger

Variabel	Faktor 1	Unikhet
internselv	0.763	0.417
aktivrolle	0.763	0.417

Tabell 10: Korrelasjonsanalyse og reliabilitetskoeffisient for skalaen «intern politisk selvtillit»

Variabel	Tillit til egen evne til å delta politisk	Evner å ta en aktiv rolle i en politisk gruppe
Tillit til egen evne til å delta politisk	1.000	
Evner å ta en aktiv rolle i en politisk gruppe	.690	1.000
Cronbachs α	.816	

Tabell 11: Faktoranalyse: Ekstern politisk selvtillit

(obs=79,213)

Faktoranalyse Antall observasjoner = 79,213
Metode: principal factors «Retained» faktorer = 1
Rotering: (ikke rotert) Antall «params» = 1

Faktor	Eigenverdi	Forskjell	Andel	Kumulativ
Faktor1	1.076	1.303	1.267	1.267
Faktor2	-0.227	.	-0.267	1.000

Faktorladinger

Variable	Faktor1	Unikhet
Innflytelse i politikken	0.734	0.462
Politiske systemet tillater folk innflytelse	0.734	0.462

Tabell 12: Korrelasjonsanalyse og reliabilitetskoeffisient for skalaen «ekstern politisk selvtillit»

Variabel	Tillit til egen evne til å delta politisk	Evner å ta en aktiv rolle i en politisk gruppe
Politiske systemet tillater folk innflytelse i politikken	1.000	
Politiske systemet tillater folk å ha noe å si	.652	1.000
Cronbachs α	.788	

APPENDIKS B: Nullmodell og modell med tidskontroll**Tabell 13:** Random intercept modell med tre nivå: indivier, landår og land. Avhengig variabe: DEMOKRATISK TILFREDSHET

	Modell 0	Modell 9
Konstantledd	5.335	-3.572*
Nivå 1	(0.186)	(1.636)
Økonomisk tilfredshet		.507*** (.001)
Inntekt ^a		.142*** (.004)
Politisk interesse		.179*** (.004)
Alder		-.025*** (.001)
Alder kvadrert		.0002*** (.000)
Utdanning		.010*** (.001)
Kvinne ^b		.020** (.007)
Nivå 2		
2 ^c		.119 (.135)
3		-.121 (.104)
4		.283 (113)
5		.071 (.103)
6		.456*** (.108)
7		-.034 (.112)
8		-.019 (.124)
9		-.057 (134)
Tilfeldig del		
Landnivå	.945	.296
Landårnivå	.492	.276
Individnivå	.2.240	1.946
ICC		
Land	.145	.022
Landår	.184	.042

^aViser til hva

respondentene føler om egen inntekt, ^b menn er referansekategori, ^c ESS runder og runde 1 er referansekategori. Nivå 1 *N*: 304 958, Nivå 2 *N*: 177, Nivå 3 *N*: 27, standardfeil i parentes, **p*<0.05, ***p*<0.01, ****p*<0.001. Kilde: European Social Survey runde 1-9, World Bank og Eurostat. Modell 9 er akkurat samme som modell 7, og vises derfor uten makronivåvariablene.

APPENDIKS C: Flernivåanalyser av mekanismene.

Tabell 14: Random intercept modell med tre nivå: individer, landår og land. Avhengig variabel: KONGRUENS

	Modell 0	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6
Konstantledd	1.608 (.042)	1.109 (.052)	1.251*** (.361)	2.832*** (.489)	1.315*** (.352)	3.506*** (1.002)	2.332* (1.031)
Nivå 1							
Økonomisk tilfredshet Inntekt ^a		-.011*** (.001)	-.011*** (.001)	-.011*** (.001)	-.011*** (.001)	-.011*** (.001)	-.011*** (.001)
Politisk interesse		.252*** (.003)	.252*** (.003)	.252*** (.003)	.252*** (.003)	.252*** (.003)	.252*** (.003)
Alder		-.008*** (.001)	-.008*** (.001)	-.008*** (.001)	-.008*** (.001)	-.008*** (.001)	-.008*** (.001)
Alder kvadrert		.000*** (8.45)	.000*** (8.45)	.000*** (8.45)	.000*** (8.45)	.000*** (8.45)	.000*** (8.45)
Utdanning		.000 (.000)	.000 (.000)	.000 (.000)	.000 (.000)	.000 (.000)	.000 (.000)
Kvinne ^b		-.060*** (.006)	-.060*** (.006)	-.060*** (.006)	-.060*** (.006)	-.060*** (.006)	-.060*** (.006)
Nivå 2							
Gini ^{BE}			-.006 (.012)	-.022* (.010)	-.014 (.013)	-.016 (.012)	-.021 (.011)
Gini ^{WE}			.002 (.006)	.001 (.006)	.001 (.006)	.002 (.006)	-.001 (.006)
Korrupsjon ^{BE}				-.012** (.003)			-.015** (.005)
Korrupsjon ^{WE}				-.001 (.003)			-.002 (.003)
Arbeidsledighet ^{BE}					.023 (.016)		-.001 (.016)
Arbeidsledighet ^{WE}					-.002 (.003)		.001 (.004)
BNP ^{c(log)BE}						-.184* (.077)	.067 (.112)
BNP ^{c(log)WE}						-.197 (.135)	.221 (.181)
Tilfeldig del							
Land	.218	.235	.232	.183	.225	.220	.183
Landnivå	.103	.096	.092	.092	.092	.092	.092
Individnivå	1.48	1.46	1.46	1.46	1.46	1.46	1.46
ICC							
Land	.021	.025	.024	.015	.023	.022	.015
Landår	.025	.029	.028	.019	.026	.025	.019

^aViser til hva respondentene føler om egen inntekt, ^b menn er referansekategori, ^c per innbygger. Nivå 1 *N*: 277 615, Nivå 2 *N*: 177, Nivå 3 *N*: 27, standardfeil i parentes, **p*<0.05, ***p*<0.01, ****p*<0.001. Kilde: European Social Survey runde 1-9, World Bank og Eurostat. ESS runder er inkludert i modellen, men rapporteres ikke.

Tabell 15: Random intercept modell med tre nivå: individer, landår og land. Avhengig variabel: INTERN POLITISK SELVTILLIT

	Modell 0	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6
Konstantledd	2.187 (.065)	.649*** (.050)	1.068*** (.321)	-.061 (.474)	1.014*** (.304)	-2.328*** (.835)	-2.61** (.970)
Nivå 1							
Økonomisk tilfredshet		.009*** (.001)	.009*** (.001)	.009*** (.001)	.009*** (.001)	.009*** (.001)	.009*** (.001)
Inntekt ^a		.046*** (.003)	.046*** (.003)	.046*** (.003)	.046*** (.003)	.046*** (.003)	.046*** (.004)
Politisk interesse		.451*** (.003)	.451*** (.003)	.451*** (.003)	.451*** (.003)	.451*** (.003)	.451*** (.003)
Alder		.002** (.000)	.002** (.000)	.002** (.000)	.002** (.000)	.002** (.000)	.002** (.000)
Alder kvadrert		-.000*** (8.35)	-.000*** (8.35)	-.000*** (8.35)	-.000*** (8.35)	-.000*** (8.35)	-.000*** (8.35)
Utdanning		.037*** (.000)	.037*** (.000)	.037*** (.000)	.037*** (.000)	.037*** (.000)	.037*** (.000)
Kvinne ^b		-.156*** (.006)	-.156*** (.006)	-.156*** (.006)	-.156*** (.006)	-.156*** (.006)	-.156*** (.006)
Nivå 2							
Gini ^{BE}			-.016 (.010)	-.006 (.010)	-.007 (.011)	-.000 (.009)	.003 (.009)
Gini ^{WE}			-.006 (.012)	-.006 (.011)	-.007 (.012)	.000 (.012)	.001 (.012)
Korrupsjon ^{BE}				.008** (.003)			-.004 (.004)
Korrupsjon ^{WE}				.001 (.006)			.000 (.006)
Arbeidsledighet ^{BE}					-.026 (.014)		-.011 (.014)
Arbeidsledighet ^{WE}					.002 (.008)		.000 (.011)
BNP ^{c(log)BE}						.281*** (.064)	.341** (.107)
BNP ^{c(log)WE}						.466 (.378)	.578 (.483)
Tilfeldig del							
Land	.327	.206	.201	.177	.189	.151	.148
Landnivå	.046	.048	.039	.039	.039	.038	.038
Individnivå	.917	.772	.772	.772	.772	.778	.772
ICC							
Land	112	.066	.063	.049	.056	.037	.035
Landår	114	.069	.066	.052	.059	.039	.037

^aViser til hva respondentene føler om egen inntekt, ^b menn er referansekategori, ^c per innbygger. Nivå 1 N: 75 881, Nivå 2 N: 46, Nivå 3 N: 25, standardfeil i parentes, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$. Kilde: European Social Survey runde 1-9, World Bank og Eurostat. ESS-runder er inkludert i modellene, men rapporteres ikke.

Tabell 16: Random intercept modell med tre nivå: individer, landår og land. Avhengig variabel: EKSTERN POLITISK SELVTILLIT

	Modell 0	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6
Konstantledd	2.306*** (.064)	1.092** (.043)	1.493*** (.287)	.383 (.388)	1.427*** (.256)	-1.569* (.775)	-.928 (.888)
Nivå 1							
Økonomisk tilfredshet		.089*** (.001)	.089*** (.001)	.089*** (.001)	.089*** (.001)	.089*** (.001)	.089*** (.001)
Inntekt		.080*** (.003)	.080*** (.003)	.080*** (.003)	.080*** (.003)	.080*** (.003)	.080*** (.003)
Politisk interesse		.244*** (.003)	.244*** (.003)	.244*** (.003)	.244*** (.003)	.244*** (.003)	.244*** (.003)
Alder		-.009*** (.000)	-.009*** (.000)	-.009** (.000)	-.009*** (.000)	-.009*** (.000)	-.009*** (.000)
Alder kvadrert		.000*** (7.66)	.000*** (7.66)	.000*** (7.66)	.000*** (7.66)	.000*** (7.66)	.000*** (7.66)
Utdanning		.016*** (.000)	.016*** (.000)	.016*** (.000)	.016*** (.000)	.016*** (.000)	.016*** (.000)
Kvinne		.008 (.005)	.008 (.005)	.008 (.005)	.008 (.005)	.008 (.005)	.008 (.005)
Nivå 2							
Gini ^{BE}			-.014 (.009)	-.003 (.008)	-.003 (.009)	-.001 (.008)	.004 (.008)
Gini ^{WE}			-.033** (.011)	-.033** (.010)	-.034** (.011)	-.028** (.011)	-.027* (.010)
Korrupsjon ^{BE}				.009*** (.002)			-.002 (.004)
Korrupsjon ^{WE}				.003 (.005)			.002 (.005)
Arbeidsledighet ^{BE}					-.031** (.008)		-.016 (.012)
Arbeidsledighet ^{WE}					-.003 (.008)		-.008 (.009)
BNP ^{c(lo)gBE}						.249*** (.060)	.170 (.098)
BNP ^{c(log)WE}						.487 (.346)	.744 (.428)
Tilfeldig del							
Land	.319	.179	.18	.144	.158	.141	.136
Landnivå	.068	.049	.036	.035	.036	.033	.032
Individnivå	.783	.706	.706	.706	.706	.706	.706
ICC							
Land	.141	.060	.061	.039	.047	.038	.036
Landår	.148	.065	.063	.042	.050	.040	.038

^aViser til hva respondentene føler om egen inntekt, ^b menn er referansekategori, ^c per innbygger. Nivå 1 N: 75 906, Nivå 2 N: 46, Nivå 3 N: 25, standardfeil i parentes, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$. Kilde: European Social Survey, World Bank og Eurostat. ESS-runder er kontrollert for, men rapporteres ikke.

Tabell 17²⁶: Random intercept modell med tre nivå: individer, landår og land. Avhengig variabel: POLITISK DELTAKELSE

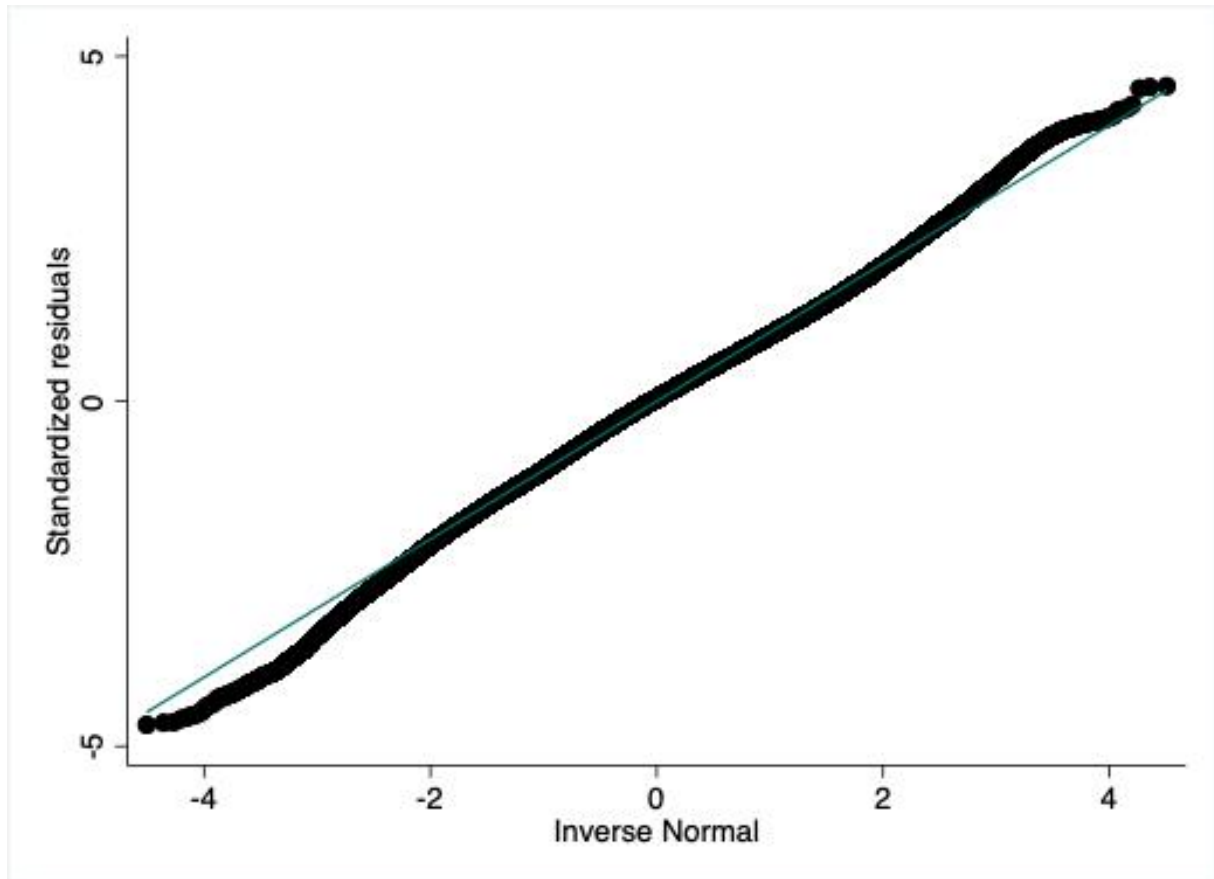
	Modell 0	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6
Konstantledd	.777*** (.017)	-.164 (.016)	-.057 (.117)	-.049 (.200)	-.043 (.116)	-.279 (.352)	-.675 (.392)
Nivå 1							
Økonomisk tilfredshet		.007*** (.000)	.007*** (.000)	.007*** (.000)	.007*** (.000)	.007*** (.000)	.007*** (.000)
Inntekt		.035*** (.000)	.035*** (.000)	.035*** (.000)	.035*** (.000)	.035*** (.000)	.035*** (.000)
Politisk interesse		.096*** (.000)	.096*** (.000)	.096*** (.000)	.096*** (.000)	.096*** (.000)	.096*** (.000)
Alder		.016*** (.000)	.016*** (.000)	.016*** (.000)	.016*** (.000)	.016*** (.000)	.016*** (.000)
Alder kvadrert		-.000*** (2.26)	-.000*** (2.26)	-.000*** (2.26)	-.000*** (2.26)	-.000*** (2.26)	-.000*** (2.26)
Utdanning		.007*** (.000)	.007*** (.000)	.007*** (.000)	.007*** (.000)	.007*** (.000)	.007*** (.000)
Kvinne		.026*** (.001)	.026*** (.001)	.026*** (.001)	.026*** (.001)	.026*** (.001)	.026*** (.001)
Nivå 2							
Gini ^{BE}			-.002 (.003)	-.003 (.004)	-.005 (.004)	-.001 (.004)	-.004 (.004)
Gini ^{WE}			-.001 (.001)	-.000 (.001)	-.001 (.001)	-.001 (.001)	-.000 (.006)
Korrupsjon ^{BE}				-.000 (.001)			-.001 (.002)
Korrupsjon ^{WE}				.002*** (.000)			.002*** (.000)
Arbeidsledighet ^{BE}					.005 (.005)		.009 (.006)
Arbeidsledighet ^{WE}					-.001 (.000)		-.000 (.001)
BNP ^{c(log)BE}						.018 (.027)	.067 (.042)
BNP ^{c(log)WE}						.062 (.038)	.020 (.050)
Tilfeldig del							
Land	.089	.078	.075	.076	.074	.075	.070
Landnivå	.034	.030	.027	.025	.026	.026	.025
Individnivå	.504	.376	.376	.376	.376	.376	.376
ICC							
Land	.046	.041	.039	.039	.037	.038	.034
Landår	.053	.047	.044	.043	.042	.043	.038

^aViser til hva respondentene føler om egen inntekt, ^b menn er referansekategori, ^c per innbygger. Nivå 1 N: 287 226, Nivå 2 N: 177, Nivå 3 N: 27, standardfeil i parentes, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$. Kilde: European Social Survey runde 1-9, World Bank og Eurostat. ESS runder er inkludert i modellene, men rapporteres ikke.

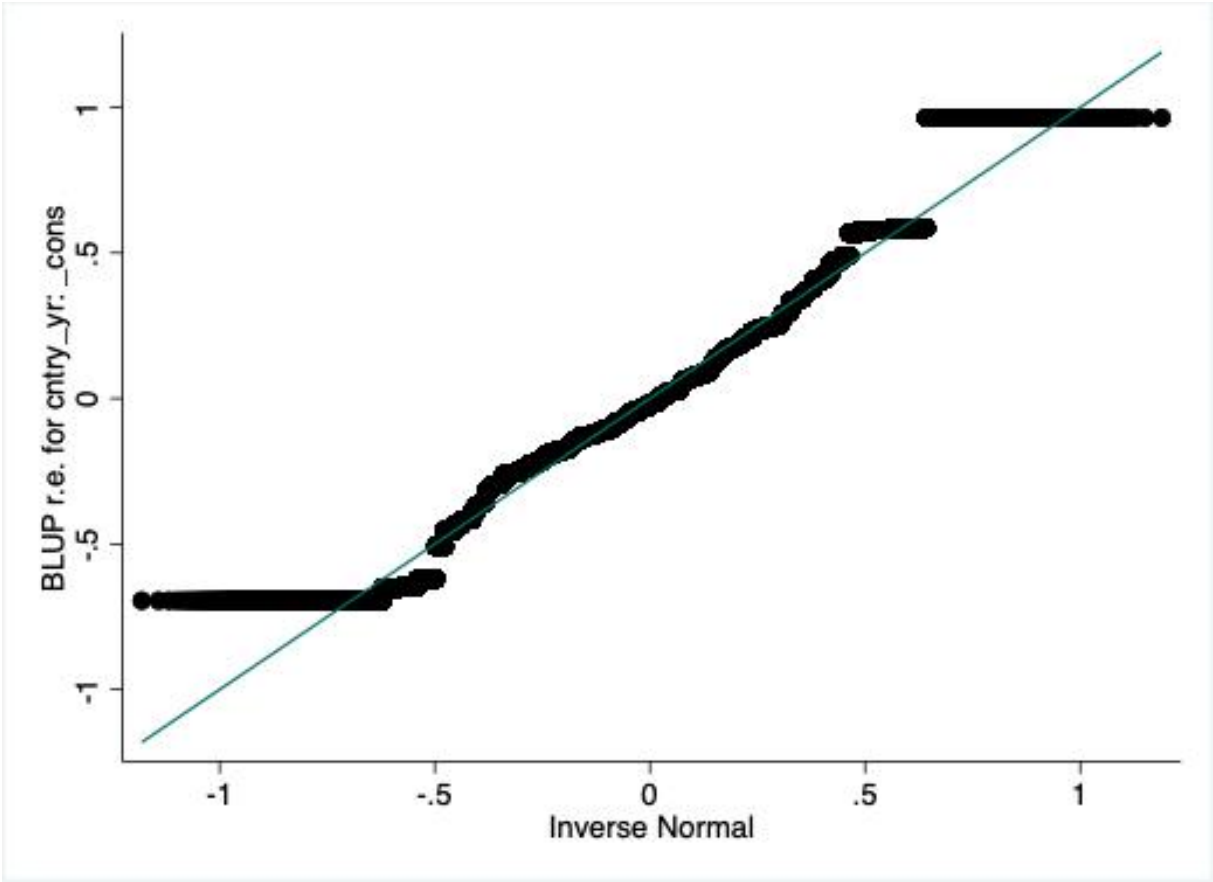
²⁶ Dikotom variabel der se som stemte ved sist valg er kodet til 1 og de som ikke stemte er kodet til 0.

APPENDIKS D: Modelldiagnostisering

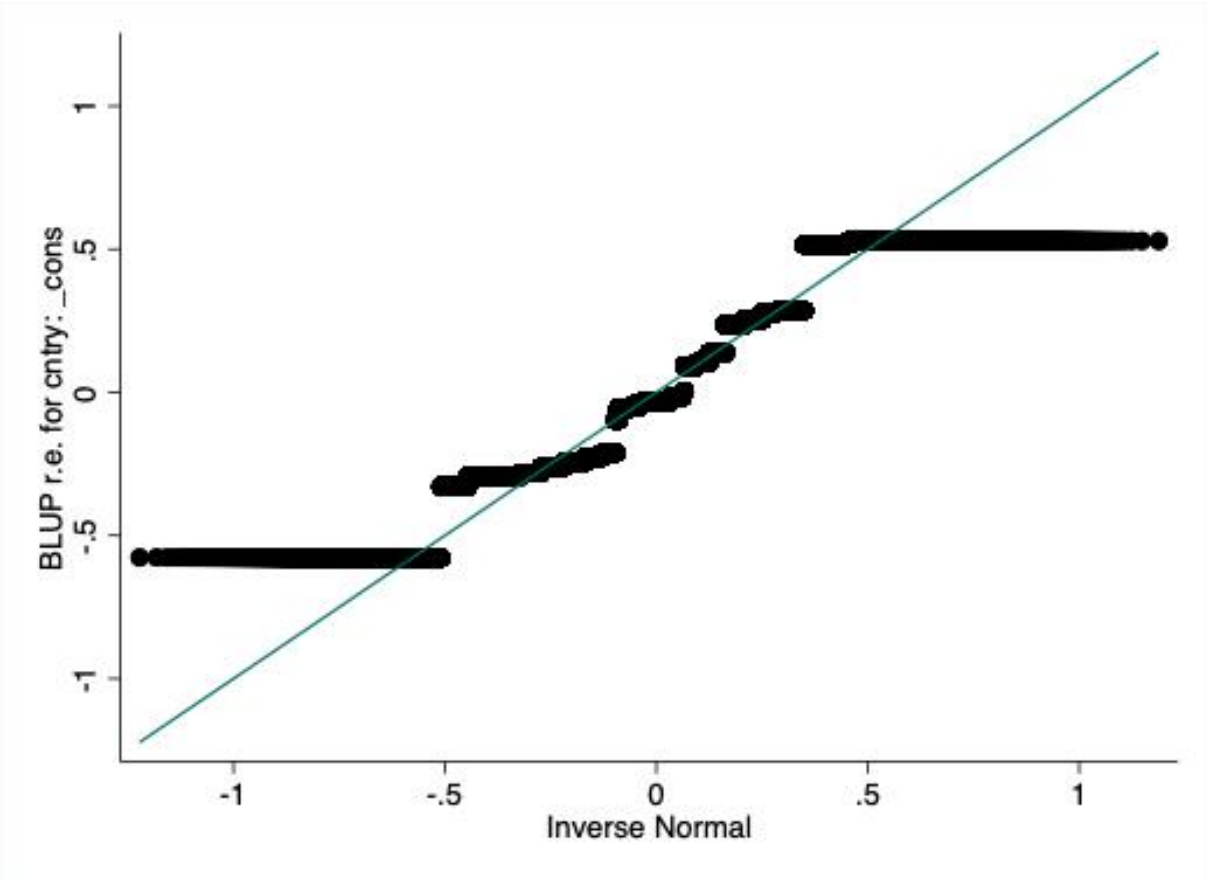
Figur 8: residualer for individnivå basert på modell 7



Figur 9: Residualer for landår-nivå basert på modell 7



Figur 10: Residualer for landnivå basert på modell 7



Tabell 18: Test av multikollinearitet

	Toleranse
Økonomisk tilfredshet	.729
Føler om egen inntekt	.773
Politisk interesse	.827
Alder	.033
Alder kvadrert	.033
Utdanning	.765
Kvinne	.972
Mean_gini	.720
Gini_c	.861
Mean_korrupsjon	.358
Korrupsjon_c	.769
Mean_arbeidsledighet	.557
Arbeidsledighet_c	.672
Mean_BNP	.319
BNP_c	.448
ESS runder	
2	.670
3	.459
4	.357
5	.410
6	.361
7	.371
8	.310
9	.262

